

บทที่ ๒ ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

๑. พื้นที่ชุ่มน้ำ

๑.๑ นิยามและความหมาย

ตามอนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Convention) หรืออนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ (ในมาตรา ๑.๑ และมาตรา ๒.๑ ของอนุสัญญาได้ให้คำนิยามพื้นที่ชุ่มน้ำไว้ว่า "พื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetlands) หมายถึง ที่ลุ่ม ที่ราบลุ่ม ที่ชื้นแฉะ พรุ แหล่งน้ำ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่มีน้ำขังหรือ น้ำท่วมอยู่ถาวรและชั่วคราว ทั้งที่เป็นแหล่งน้ำนิ่งและน้ำไหล ทั้งที่เป็นน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม รวมไปถึงชายฝั่งทะเลและที่ในทะเลในบริเวณซึ่งเมื่อน้ำลดลงต่ำสุด มีความลึกของระดับน้ำไม่เกิน ๖ เมตร"

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (๒๕๕๒) ได้ขยายความพื้นที่ชุ่มน้ำไว้ ดังนี้ "พื้นที่ซึ่งมีลักษณะจัดได้ว่าเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ จึงรวมถึง ห้วย หนอง คลอง บึง บ่อ กระจัง (ตระพัง) บาราย แม่น้ำ ลำธาร แคว หนอง ชานคลองฝิ่งน้ำ สบธาร สระ ทะเลสาบ แอ่ง ลุ่ม กุด ทุ่ง กว๊าน มาบ บึง ทาม สนุ่น แก่ง น้ำตก หาดหิน หาดกรวด หาดทราย หาดโคลน หาดเลน ชายทะเล ชายฝั่งทะเล พืดหินปะการัง แหล่งหญ้าทะเล แหล่งสาหร่ายทะเล คุ้ง อ่าว ดินดอนสามเหลี่ยม ช่องแคบ ชะวากทะเล ตะกวด หนองน้ำกร่อย ป่าพรุ ป่าเลน ป่าชายเลน ป่าโกงกาง ป่าจาก ป่าเสม รวมน้ำข้าว นาแก้ง นาเกลือ บ่อปลา อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น" อย่างไรก็ตาม ในการกำหนดแนวเขตพื้นที่ชุ่มน้ำตามโครงการจัดการระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญเพื่อการปรับตัวและรับมือจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (สผ. ๒๕๕๘) ได้กำหนดแนวเขตพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำปราณบุรีและแนวเขตพื้นที่ชุ่มน้ำหาดท้ายเหมือง โดยมีแนวเขตพื้นที่ยื่นออกไปจากบริเวณชายฝั่ง ตามเขตประมงทะเลชายฝั่ง หรือเขตแหล่งทำการประมงที่อยู่ในทะเล ซึ่งมีระยะตั้งแต่ชายฝั่งทะเลออกไป ๓ ไมล์ทะเล ตามพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งครอบคลุมพื้นที่เกินกว่าพื้นที่ในทะเลในบริเวณซึ่งเมื่อน้ำลดลงต่ำสุด มีความลึกของระดับน้ำไม่เกิน ๖ เมตร ตามนิยามของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ มาตรา ๑

นอกจากนี้การประชุมคณะอนุกรรมการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำในคราวการประชุมครั้งที่ ๒/๒๕๕๗ ได้เห็นชอบในหลักการในคำนิยามของพื้นที่ชุ่มน้ำที่ฝ่ายเลขานุการเสนอ และให้แก้ไขคำนิยามตามความเห็นของอนุกรรมการฯ ก่อนนำเสนอคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติต่อไป ต่อมา ในการประชุมคณะอนุกรรมการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ครั้งที่ ๓/๒๕๕๗ เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๗ ได้เห็นชอบนิยามของพื้นที่ชุ่มน้ำตามความเห็นของคณะอนุกรรมการฯ และสอดคล้องกับคำนิยามของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ มาตรา ๑ ดังนี้

“พื้นที่ชุ่มน้ำ หมายถึง พื้นที่แหล่งน้ำในแผ่นดินที่ทั้งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ^(๑) และที่มนุษย์สร้างขึ้น^(๒) ที่มีลักษณะท่วมอยู่ถาวรและชั่วคราว ทั้งที่เป็นแหล่งน้ำนิ่งและน้ำไหล ทั้งที่เป็นน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม รวมถึงพื้นที่ที่เป็นทะเลและชายฝั่งทะเล^(๓) ตลอดจน รวมถึงระบบนิเวศชายฝั่งและหมู่เกาะซึ่งล้อมรอบด้วยระบบนิเวศที่มีความเชื่อมโยงกัน” โดยมีคำบรรยายรายละเอียดเพิ่มเติมดังนี้

(๑) พื้นที่ชุ่มน้ำในแผ่นดินที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ (Inland wetlands) ได้แก่ ห้วย หนอง คลอง บึง บ่อ กระจัง (ตระพัง) แม่น้ำ ลำธาร แคว หนอง ชานคลอง ฝิ่งน้ำ สบธาร สระ ทะเลสาบ แอ่ง ลุ่ม กุด ทุ่ง กว๊าน มาบ ป่าบึง ป่าทาม พรุ สนุ่น น้ำตก แก่ง

(๒) พื้นที่ชุ่มน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น (human-made wetlands) เช่น เขื่อน อ่างเก็บน้ำ นาข้าว นาเกลือ การทำการเกษตรแบบมีน้ำท่วมถึงแบบถาวรและชั่วคราว การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การทำฟาร์ม หรือคลองส่งน้ำต่างๆ

(๓) พื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นทะเลและชายฝั่งทะเล (Marine/coastal wetlands) หมายถึง พื้นที่ชายฝั่งทะเล ในบริเวณซึ่งเมื่อน้ำลดลงต่ำสุดมีระดับความลึกของน้ำไม่เกิน ๖ เมตร และหมายรวมถึงระบบนิเวศชายฝั่งซึ่งล้อมรอบด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งมีระบบนิเวศที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ หมู่เกาะ หาดหิน หาดทราย หาดโคลน หาดเลน ชายทะเล พืดหิน แนวปะการัง หลุ่ยทะเล คุ้ง อ่าว ดินดอนสามเหลี่ยม ชะวากทะเล ป่าเลน ป่าโกงกาง และป่าจาก เป็นต้น

๑.๒ พื้นที่ชุ่มน้ำของไทย

๑) พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศของไทย

จากการตรวจสอบข้อมูลจาก The Secretariat of the Convention on Wetlands (๒๐๑๕) พบว่า ประเทศไทยได้ประกาศขึ้นทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (Ramsar sites) หรือ แรมซาร์ไซต์ ทั้งหมด ๑๔ แห่ง มีพื้นที่รวมกัน ๒,๘๓๗,๘๐๖ ไร่ ดังนี้

ชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำ	พื้นที่ (ไร่)	ลำดับที่	วันที่ประกาศ
๑) พื้นที่ชุ่มน้ำพรุควนขันเสียน ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง	๓,๐๘๗.๕	๙๘๔	๑๓ พฤษภาคม ๒๕๔๑
๒) พื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ	๑๓,๘๓๗.๕	๑๐๙๘	๕ กรกฎาคม ๒๕๔๔
๓) พื้นที่ชุ่มน้ำดอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม	๕๔๖,๘๗๕	๑๐๙๙	๕ กรกฎาคม ๒๕๔๔
๔) พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบุรี จังหวัดกระบี่	๑๓๓,๑๒๐	๑๑๐๐	๕ กรกฎาคม ๒๕๔๔
๕) พื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองงูเห่า จังหวัดเชียงราย	๒,๗๑๒.๕	๑๑๐๑	๕ กรกฎาคม ๒๕๔๔
๖) พื้นที่ชุ่มน้ำเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ (พรุโฑะแดง) จังหวัดนครราชสีมา	๑๒๕,๖๒๕	๑๑๐๒	๕ กรกฎาคม ๒๕๔๔
๗) พื้นที่ชุ่มน้ำอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม-เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง-ปากน้ำตรัง จังหวัดตรัง	๔๑๔,๔๕๖.๓	๑๑๘๒	๑๔ สิงหาคม ๒๕๔๕
๘) พื้นที่ชุ่มน้ำอุทยานแห่งชาติแหลมสน-ปากแม่น้ำกระบุรี-ปากคลองกะเปอร์ จังหวัดระนอง	๗๖๒,๗๘๗.๕	๑๑๘๓	๑๔ สิงหาคม ๒๕๔๕
๙) พื้นที่ชุ่มน้ำอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	๖๓,๗๕๐	๑๑๘๔	๑๔ สิงหาคม ๒๕๔๕
๑๐) พื้นที่ชุ่มน้ำอุทยานแห่งชาติอ่าวพังงา จังหวัดพังงา	๒๕๐,๐๐๐	๑๑๘๕	๑๔ สิงหาคม ๒๕๔๕
๑๑) พื้นที่ชุ่มน้ำอุทยานแห่งชาติเขาสมาร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	๔๓,๐๗๕	๒๒๓๘	๘ มกราคม ๒๕๕๑
๑๒) พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง จังหวัดบึงกาฬ	๑๓,๗๕๐	๑๙๒๖	๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๒
๑๓) พื้นที่ชุ่มน้ำเกาะกระ จังหวัดนครศรีธรรมราช	๒,๓๓๗.๕	๒๑๕๒	๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๖
๑๔) พื้นที่ชุ่มน้ำเกาะกระ-เกาะพระทองจังหวัดพังงา	๑๒๒,๘๐๐	๒๑๕๓	๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๖

ที่มา: ปรับปรุงจาก The Secretariat of the Convention on Wetlands (๒๐๑๕)

๒) พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ได้ทำการสำรวจจัดทำบัญชีรายชื่อสถานภาพและฐานข้อมูลพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย และได้จัดลำดับความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำออกเป็นสามระดับ ได้แก่ พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติ และพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่น โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๓ เรื่อง ทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติของประเทศไทย และมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ มติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวครอบคลุมถึงการขึ้นทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำของไทย (ตารางที่ ๒-๑) และมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติจำนวน ๖๑ แห่ง และพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติ จำนวน ๔๘ แห่ง (ตารางที่ ๒-๒) นอกจากนี้ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) และคณะอนุกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ยังได้พิจารณาจัดลำดับความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำเพิ่มเติม ได้แก่ พื้นที่ชุ่มน้ำที่สมควรได้รับการเสนอเป็นแรมซาร์ไซต์และที่มีความจำเป็นเร่งด่วนต้องได้รับการคุ้มครอง การฟื้นฟู และการศึกษาสำรวจ (ตารางที่ ๒-๓) และนอกจากนี้ยังมีการขึ้นทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่น ๑๙,๒๙๕ แห่ง (สผ., ๒๕๔๓)

ตารางที่ ๒-๑ รายนามพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทยที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๓

รายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ				
ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคกลาง/ตะวันออก	ภาคใต้	ภาคใต้
๑. แอ่งเชียงแสน	๙. หนองหาน	๒๑. เขตห้ามล่าสัตว์ป่า	๓๓. อุทยานแห่งชาติ	๔๘. อุทยานแห่งชาติ
๒. หนองเล็งทราย	๑๐. หนองหานกุมภวาปี	อ่างเก็บน้ำบางพระ	เขาสก	หมู่เกาะตะรุเตา
๓. กว๊านพะเยา	๑๑. บึงละหาน	๒๒. อุทยานแห่งชาติ	๓๔. เขตห้ามล่าสัตว์ป่า	๔๙. อุทยานแห่งชาติ
๔. ที่ราบลุ่มน้ำยม	๑๒. เขตห้ามล่าสัตว์ป่า	แก่งกระจาน	ทะเลน้อย	หมู่เกาะอ่างทอง
๕. บึงสีไฟ	บึงโขงหลง	๒๓. แม่น้ำแควน้อย	๓๕. เขตห้ามล่าสัตว์ป่า	๕๐. อุทยานแห่งชาติ
๖. บึงบอระเพ็ด	๑๓. เขตห้ามล่าสัตว์ป่า	๒๔. แม่น้ำแควใหญ่	ทะเลสาบ	หมู่เกาะลันตา
๗. อุทยานแห่งชาติ	อ่างเก็บน้ำห้วยจรเข้มาก	๒๕. แม่น้ำแม่กลอง	๓๖. เขตห้ามล่าสัตว์ป่า	๕๑. อุทยานแห่งชาติ
ดอยอินทนนท์	๑๔. เขตห้ามล่าสัตว์ป่า	๒๖. ดอนหอยหลอด	หนองทุ่งทอง	หมู่เกาะสุรินทร์
๘. แม่น้ำสาละวิน	อ่างเก็บน้ำห้วยตลาด	๒๗. เขตห้ามล่าสัตว์ป่า	๓๗. แม่น้ำสายบุรี	๕๒. อ่าวทุ่งคา-อ่าวสวี
	๑๕. เขตห้ามล่าสัตว์ป่า	วัดไผ่ล้อมและวัด	๓๘. แม่น้ำตาปี	๕๓. ปากแม่น้ำกระบี่
	อ่างเก็บน้ำสนามบิน	อัมพพาราม	๓๙. เขตรักษาพันธุ์สัตว์	๕๔. ปากแม่น้ำตรัง
	๑๖. แม่น้ำโขง	๒๘. ปากแม่น้ำเวฬุ	ป่าเฉลิมพระเกียรติ	๕๕. ปากคลองกะเปอร์
	๑๗. แม่น้ำสงคราม	๒๙. อุทยานแห่งชาติหมู่	สมเด็จพระเทพฯ	๕๖. ป่าชายเลน
	๑๘. ลำปลายมาศ	เกาะช้าง	(พรุฑีตะแดง)	ปะเหลียน-ละงู
	๑๙. ลำโดมใหญ่และเขต	๓๐. อุทยานแห่งชาติ	๔๐. อุทยานแห่งชาติ	๕๗. ปากแม่น้ำกระบี่บุรี
	รักษาพันธุ์สัตว์ป่า	เขาแหลมหญ้า-หมู่	แหลมสน	๕๘. อ่าวบ้านดอน
	ยอดโดม	เกาะเสม็ด	๔๑. อุทยานแห่งชาติ	๕๙. อ่าวปัตตานี
	๒๐. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า	๓๑. อุทยานแห่งชาติ	หมู่เกาะสิมิลัน	๖๐. อ่าวปากพนัง
	ภูเขี้ยว	เขาสามร้อยยอด	๔๒. อ่าวพังงา	๖๑. ชายฝั่งทะเลด้าน
		๓๒. อุทยานแห่งชาติ	๔๓. อุทยานแห่งชาติ	ตะวันออกของ
		เขาใหญ่	สิรินธร	เกาะภูเก็ต
			๔๔. อุทยานแห่งชาติ	
			หาดนพรัตน์ธารา-	
			หมู่เกาะพีพี	
			๔๕. อุทยานแห่งชาติ	
			หาดเจ้าไหม	
			๔๖. เขตห้ามล่าสัตว์ป่า	
			หมู่เกาะลิบง	
			๔๗. อุทยานแห่งชาติ	
			ทะเลบัน	
รายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติ				

ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคกลาง/ตะวันออก	ภาคกลาง/ตะวันออก	ภาคใต้
๑. พรุณ้ำท่าตอน	๑๑. ดูนลำพัน	๒๓. ที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง	๓๗. อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์	๔๕. พรุคันธูลี
๒. หนองหลวง	๑๒. หนองกอมเกาะ	๒๔. อ่าวไทย	๓๘. อุทยานแห่งชาติทับลาน	๔๖. พรุบ้านไม้ขาว
๓. หนองอ่าง	๑๓. หนองปลาคุณ	๒๕. แม่น้ำเจ้าพระยา	๓๙. อุทยานแห่งชาติปางสีดา	๔๗. เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองปลักพระยาและเขาระยาบังสา
๔. แม่น้ำปิง	๑๔. บึงเกลือ บ่อแก	๒๖. แม่น้ำป่าสัก	๔๐. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ	
๕. แม่น้ำวัง	๑๕. หนองสามหมื่น	๒๗. แม่น้ำท่าจีน	๔๑. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร	๔๘. เกาะแตน
๖. แม่น้ำยม	๑๖. แก่งละว้า	๒๘. แม่น้ำบางปะกง	๔๒. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียวเขาชมภู่	
๗. แม่น้ำน่าน	๑๗. ห้วยเสือเต้น	๒๙. แม่น้ำนครนายก	๔๓. อ่าวคุ้งกระเบน	
๘. แม่น้ำกก	๑๘. ลุ่มน้ำโขงตอนล่าง	๓๐. แม่น้ำเพชรบุรี	๔๔. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน	
๙. อุทยานแห่งชาติแม่มียม	๑๙. เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองห้วยคู	๓๑. ทุ่งโพธิ์ทองหรือทุ่งคำหยาด		
๑๐. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง	๒๐. แม่น้ำมูลและป่าทาม	๓๒. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว		
	๒๑. สบแม่น้ำมูลชี	๓๓. เขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงฉวาก		
	๒๒. เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองแวง	๓๔. อุทยานแห่งชาติหาดวนกร		
		๓๕. เขตห้ามล่าสัตว์ป่าวัดตาลเอน		
		๓๖. อุทยานแห่งชาติเขาแหลม		

ตารางที่ ๒-๒ มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาติ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๓

มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาติ	หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ	หน่วยงานสนับสนุน
๑) ให้นำเสนอพื้นที่ที่มีความสำคัญระดับนานาชาติเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศภายใต้อนุสัญญาพื้นที่ชุ่มน้ำ (Ramsar site)	- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- กรมป่าไม้ - กรมประมง
๒) ให้ประกาศพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาติ เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า หรือพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม หรือพื้นที่อนุรักษ์ในลักษณะอื่น	- กรมป่าไม้ - สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- กรมประมง - องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
๓) ให้เร่งรัดออกหนังสือสำคัญที่หลวงในกรณีพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาตินั้นเป็นที่สาธารณประโยชน์ และให้เร่งดำเนินการจัดทำแนวเขตที่ชัดเจนเพื่อป้องกันปัญหาการบุกรุกโดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำ	- กรมป่าไม้ - กรมที่ดิน - กรมการปกครอง	- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
๔) ให้ดำเนินการฟื้นฟูระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติที่เสื่อมโทรม และต้องการการปรับปรุงโดยด่วนเพื่อให้พื้นที่ชุ่มน้ำนั้น สามารถดำรงบทบาทหน้าที่ทางนิเวศวิทยาและอุทกวิทยาได้ตามธรรมชาติ	- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - กรมป่าไม้ - กรมประมง	- กองทัพเรือ - องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น - สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท
๕) ให้จัดทำแผนแม่บทการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อคุ้มครองและฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำโดยมีการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ เป็นเขตอนุรักษ์และเขตพัฒนา พร้อมทั้งกำหนดแนวเขตกันชนพื้นที่ตลอดจนกำหนดกิจกรรมที่สามารถกระทำได้ และห้ามกระทำในพื้นที่	- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - กรมป่าไม้ - กรมประมง	- กรมประมง - กรมเจ้าท่า - สถาบันการศึกษา - กรมพัฒนาที่ดิน

มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาติ	หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ	หน่วยงานสนับสนุน
๖) ให้มีการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม สำหรับโครงการพัฒนาใดๆ ที่มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ	- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- กรมป่าไม้ - สถาบันการศึกษา - กรมชลประทาน
๗) ให้สร้างจิตสำนึกและปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจในคุณค่าของพื้นที่ชุ่มน้ำแก่ชุมชนในพื้นที่ และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติด้วย	- กรมป่าไม้ - กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม - สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - สถาบันการศึกษา	- องค์กรพัฒนาเอกชน - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
๘) ให้มีการศึกษาวิจัยระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ และเผยแพร่ข้อมูลแก่สาธารณชนอย่างต่อเนื่อง	- กรมป่าไม้ - กรมประมง - สถาบันการศึกษา	- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม - สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๙) ให้มีการติดตามตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างต่อเนื่อง โดยมีการกำหนดปัจจัยหรือดัชนีชี้วัดที่ชัดเจน	- กรมป่าไม้ - กรมประมง - สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - กรมควบคุมมลพิษ	- สถาบันการศึกษา
๑๐) ให้มีการศึกษาสำรวจพื้นที่ชุ่มน้ำและความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มเติมทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ ตามเกณฑ์	- คณะอนุกรรมการการจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำ - กรมป่าไม้ - สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- สถาบันการศึกษา
๑๑) ให้มีการควบคุมและป้องกันมลพิษจากแหล่งกำเนิดประเภทต่างๆ ได้แก่ ชุมชน อุตสาหกรรม เกษตรกรรม และกิจกรรมอื่น	- กรมควบคุมมลพิษ - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	- กรมการผังเมือง
๑๒) ให้มีการควบคุมป้องกันไฟป่าในพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติที่อาจเกิดจากชุมชน หรือเกิดจากกิจกรรมอื่นๆ โดยมีมาตรการดังนี้ (๑) มาตรการป้องกันไฟป่า (๑.๑) ให้ดำเนินการควบคุมระดับน้ำของป่าชุ่มน้ำให้คงที่ (๑.๒) ทำแนวกันไฟเปียก (Wet-line firebreak) ตามแนวพระราชดำริ (๑.๓) ดำเนินการประชาสัมพันธ์ในเชิงรุกทุกรูปแบบ เพื่อสร้างจิตสำนึกและความเข้าใจกับชุมชนถึงอันตรายที่เกิดจากไฟป่า เป็นผลให้ชุมชนยุติการจุดไฟเผาป่า (๒) มาตรการดับไฟป่า (๒.๑) จัดตั้งสถานีควบคุมไฟป่าในพื้นที่ เพื่อทำหน้าที่กำกับ ดูแลและดำเนินการควบคุมไฟป่าในพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญ (๒.๒) ฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ป่าไม้ให้ปฏิบัติงานดับไฟป่าในพื้นที่ชุ่มน้ำ (๒.๓) ใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ดับไฟป่าให้ทันสมัยและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ	- กรมป่าไม้ - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมายเหตุ: พื้นที่ชุ่มน้ำที่อยู่ในเขตพื้นที่คุ้มครองรับผิดชอบโดยกรมป่าไม้ พื้นที่ชุ่มน้ำที่อยู่นอกเขตพื้นที่คุ้มครองรับผิดชอบโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	- สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท
๑๓) ให้มีการศึกษาและจัดทำแผนกายภาพ ออกแบบภูมิทัศน์บริเวณโดยรอบ และในบริเวณใกล้เคียงพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ดังกล่าวทั้งระบบ	- กรมการผังเมือง	- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น - องค์กรพัฒนาเอกชน - กรมป่าไม้ - กรมประมง - กรมที่ดิน - กรมชลประทาน

ตารางที่ ๒-๓ สรุปพื้นที่ชุ่มน้ำที่สมควรได้รับการเสนอเป็นแรมซาร์ไซต์และที่มีความจำเป็นเร่งด่วนต้องได้รับการคุ้มครอง การฟื้นฟู และการศึกษาสำรวจ

ภาค	พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความจำเป็นเร่งด่วนต้องได้รับการ			พื้นที่ชุ่มน้ำที่สมควรได้รับการเสนอเป็นแรมซาร์ไซต์ (Ramsar Site)
	คุ้มครอง	ฟื้นฟู	ศึกษาสำรวจ	
เหนือ	- หนองฮ่าง - หนองเล็งทราย - ที่ราบลุ่มแม่น้ำยม	- ที่ราบลุ่มแม่น้ำยม - หนองฮ่าง - หนองเล็งทราย - กว๊านพะเยา	- แม่น้ำสาละวิน - ที่ราบลุ่มแม่น้ำยม * ระบบนิเวศ	- เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองบงคาย - บึงบอระเพ็ด
ตะวันออก เฉียงเหนือ	- หนองหานกุมภวาปี - บึงละหาน	- หนองกอมเกาะ - เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหนองแวง - เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหนองหัวคู	- เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว - เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ายอดโดม * ประชากรนกอพยพ	- เขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงโขงหลง
กลาง และ ตะวันออก	- ทุ่งโพธิ์ทอง/ทุ่งคำหยาด - ทุ่งภูเขาทอง/ทุ่งมะขามหย่อง	- เขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงฉวาก - เขตห้ามล่าสัตว์ป่าวัดราษฎร์ศรัทธากะยาาราม	- ที่ลุ่มภาคกลางตอนล่าง - อ่าวไทย * ประชากร/ชนิดนก	- อุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด - ดอนหอยหลอด
ใต้	- ปากแม่น้ำกระบุรี - ป่าชายเลนด้านตะวันออกของเกาะภูเก็ต	- เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลสาบ	- พรุมาเจาะ - พรุควนเค็ริง - พรุอื่นๆ * ความหลากหลายทางชีวภาพ	- เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพฯ (ป่าพรุโต๊ะแดง) - อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม-เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง-ปากแม่น้ำตรัง - อ่างพังงา - ปากแม่น้ำกระบุรี

(๒) มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ เรื่อง การทบทวมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๔๓ เรื่อง ทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาติของประเทศไทย และมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ มติคณะรัฐมนตรีดังกล่าว ได้ปรับปรุงรายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่ขึ้นทะเบียนในระดับนานาชาติและพื้นที่ชุ่มน้ำระดับชาติใหม่ โดยประกาศขึ้นทะเบียนรายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ จำนวนทั้งสิ้น ๖๙ แห่ง โดยมีพื้นที่ชุ่มน้ำที่เพิ่มเติมเข้ามาอีก ๘ แห่ง ได้แก่ พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง พื้นที่ชุ่มน้ำเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง พื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ พื้นที่ชุ่มน้ำเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร พื้นที่ชุ่มน้ำเกาะระ-เกาะพระทอง พื้นที่ชุ่มน้ำเกาะกระ พื้นที่ชุ่มน้ำหาดท้ายเหมือง และพื้นที่ชุ่มน้ำพรุคันธูลี และประกาศขึ้นทะเบียนรายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติ จำนวน ๔๗ แห่ง โดยประกาศเพิ่มเติม ๒ แห่ง คือ พื้นที่ชุ่มน้ำพรุแม่รำพึง และพื้นที่ชุ่มน้ำบึงสำนักใหญ่ (หนองจาร์จุง) อย่างไรก็ตาม มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ ได้ยกระดับจากพื้นที่ชุ่มน้ำระดับชาติ ไปเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ จำนวน ๓ แห่ง คือ พื้นที่ชุ่มน้ำเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง พื้นที่ชุ่มน้ำเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร และพื้นที่ชุ่มน้ำพรุคันธูลี (ตารางที่ ๒-๔) นอกจากนี้ยังได้กำหนดมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ดังตารางที่ ๒-๕

ตารางที่ ๒-๔ พื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทยที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาติ ตามมติคณะรัฐมนตรี
วันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒

รายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ			
ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคกลาง/ตะวันออก	ภาคใต้
๑. แอ่งเชียงแสน	๙.หนองหาน	๒๒.เขตห้ามล่าสัตว์ป่าอ่างเก็บน้ำ บางพระ	๓๗. อุทยานแห่งชาติเขาสก
๒.หนองเล็งทราย	๑๐.หนองหานกุมภวาปี	๒๓.อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน	๓๘.เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย
๓.กว๊านพะเยา	๑๑.บึงละหาน	๒๔.แม่น้ำแควน้อย	๓๙.เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลสาบ
๔.ที่ราบลุ่มน้ำยม	๑๒.เขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงโขงหลง	๒๕.แม่น้ำแควใหญ่	๔๐.เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองพุทอง
๕.บึงสีไฟ	๑๓.เขตห้ามล่าสัตว์ป่าอ่างเก็บน้ำ ห้วยจรเข้มาก	๒๖.แม่น้ำแม่กลอง	๔๑.แม่น้ำสายบุรี
๖.บึงบอระเพ็ด	๑๔.เขตห้ามล่าสัตว์ป่าอ่างเก็บน้ำ ห้วยตลาด	๒๗.ดอนหอยหลอด	๔๒.แม่น้ำตาปี
๗.อุทยานแห่งชาติ ดอยอินทนนท์	๑๕.เขตห้ามล่าสัตว์ป่าอ่างเก็บน้ำ สนามบิน	๒๘.เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าวัดไผ่ล้อม และวัดอัมพवारาม	๔๓.เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเฉลิมพระ เกียรติสมเด็จพระเทพฯ (พรุโฑะแดง)
๘.แม่น้ำสาละวิน	๑๖.แม่น้ำโขง	๒๙.ปากแม่น้ำเวฬุ	๔๔.อุทยานแห่งชาติแหลมสน
	๑๗.แม่น้ำสงคราม	๓๐.อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง	๔๕.อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตา
	๑๘.ลำปายมาศ	๓๑.อุทยานแห่งชาติเขาแหลมหญ้า- หมู่เกาะเสม็ด	๔๖.อ่าวพังงา
	๑๙.ลำโดมใหญ่และเขตรักษา พันธุ์สัตว์ป่าอดโคม	๓๒.อุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด	๔๗.อุทยานแห่งชาติสิรินาถ
	๒๐.เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว	๓๓.อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่	๔๘.อุทยานแห่งชาติหาดนพรัตนธารา- หมู่เกาะพีพี
	๒๑.กุดทิง*	๓๔.เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง*	๔๙.อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม
		๓๕.เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขื่อนป่าสักชล สิทธิ์*	๕๐.เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง
		๓๖.เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ นเรศวร*	๕๑.อุทยานแห่งชาติทะเลบัน
			๕๒.อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะตะรุเตา
			๕๓.อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง
			๕๔.อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตา
			๕๕.อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์
			๕๖.อ่าวทุ่งคา-อ่าวสวี
			๕๗.ปากแม่น้ำกระบี่
			๕๘.ปากแม่น้ำตรัง
			๕๙.ปากคลองกะเปอร์
			๖๐.ป่าชายเลนปะเหลียน-ละงู
			๖๑.ปากแม่น้ำกระบี่บุรี
			๖๒.อ่าวบ้านดอน
			๖๓.อ่าวปัตตานี
			๖๔.อ่าวปากพนัง
			๖๕.ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของเกาะ ภูเก็ต
			๖๖.เกาะระ-เกาะพระทอง*
			๖๗.เกาะกระ*
			๖๘.หาดท้ายเหมือง*
			๖๙.พรุคันดูลี*

รายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติ

รายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ			
ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคกลาง/ตะวันออก	ภาคใต้
๑. พรุห้วยท่าตอน	๑๐. ดูนลำพัน	๒๒. ที่ราบลุ่มภาคกลางตอนล่าง	๔๕. พรุบ้านไม้ขาว
๒. หนงหลวง	๑๑. หนงกอมเกาะ	๒๓. อ่าวไทย	๔๖. เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองปลักพระยาและเขาระยาบังสา
๓. หนงอ่าง	๑๒. หนงปลาคุณ	๒๔. แม่น้ำเจ้าพระยา	๔๗. เกาะแตน
๔. แม่น้ำปิง	๑๓. บึงเกลือ บ่อแก	๒๕. แม่น้ำป่าสัก	
๕. แม่น้ำวัง	๑๔. หนงสามหมื่น	๒๖. แม่น้ำท่าจีน	
๖. แม่น้ำยม	๑๕. แก่งละว้า	๒๗. แม่น้ำบางปะกง	
๗. แม่น้ำน่าน	๑๖. ห้วยเสือเต้น	๒๘. แม่น้ำนครนายก	
๘. แม่น้ำกก	๑๗. ลุ่มน้ำโขงตอนล่าง	๒๙. แม่น้ำเพชรบุรี	
๙. อุทยานแห่งชาติแม่มยม	๑๘. เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองหัวคู	๓๐. หุ่นโพธิ์ทองหรือหุบคำหยาด	
	๑๙. แม่น้ำมูลและบึงทาม	๓๑. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว	
	๒๐. สบแม่น้ำมูลชี	๓๒. เขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงฉวาก	
	๒๑. เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองแวง	๓๓. อุทยานแห่งชาติหาดวนกร	
		๓๔. เขตห้ามล่าสัตว์ป่าวัดตาลเอน	
		๓๕. อุทยานแห่งชาติเขาแหลม	
		๓๖. อุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์	
		๓๗. อุทยานแห่งชาติทับลาน	
		๓๘. อุทยานแห่งชาติปางสีดา	
		๓๙. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ	
		๔๐. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียวเขาชมภู่	
		๔๑. อ่างคุ้งกระเบน	
		๔๒. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน	
		๔๓. พรุแม่รำพึง*	
		๔๔. บึงสำนกใหญ่ (หนองจำรุง)*	

หมายเหตุ *เพิ่มเติมและปรับปรุงตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒

ตารางที่ ๒-๕ มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒

มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	หน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก	หน่วยงานสนับสนุน
๑. ประกาศกำหนดให้พื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นที่สาธารณะทุกแห่งทั่วประเทศโดยเฉพาะพื้นที่ชุ่มน้ำแหล่งน้ำจืดเป็นพื้นที่สีเขียวและมีให้ส่วนราชการเข้าไปใช้ประโยชน์เพื่อสงวนไว้เป็นแหล่งรองรับน้ำและกักเก็บน้ำต่อไป	กระทรวงมหาดไทย	- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น - กรมประมง - กรมที่ดิน - กรมชลประทาน - กรมทรัพยากรน้ำ - กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง - สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๒. ให้มีการสำรวจและตรวจสอบขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำตามทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่นที่ ค.ร.ม. มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ เพื่อเป็นแหล่งรับน้ำตามธรรมชาติโดยเป็นพื้นที่กักเก็บและชะลอการไหลของน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วมและภัยแล้ง	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- สถาบันการศึกษา - กรมการปกครอง - กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
๓. ให้มีการติดตามตรวจสอบและดำรงรักษาพื้นที่ชุ่มน้ำตามทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่นเพื่อสงวนไว้เป็นแหล่งรองรับน้ำตามธรรมชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ชุ่มน้ำที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งน้ำ	กระทรวงมหาดไทย	- กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี - กรมที่ดิน - กรมทรัพยากรน้ำ - สำนักงานนโยบายและแผน

มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	หน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก	หน่วยงานสนับสนุน
สาธารณสุขประโยชน์ตลอดจนควบคุมและป้องกันการบุกรุกเข้าใช้ประโยชน์ที่จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นพื้นที่สาธารณสุขประโยชน์		ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - สถาบันการศึกษา
๔. ให้สร้างจิตสำนึกและปลูกฝังความรู้ความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญและการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืนแก่ทุกภาคส่วนและประชาชนทุกระดับและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติด้วย	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- สถาบันการศึกษา - กรมประชาสัมพันธ์ - กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น - กระทรวงศึกษาธิการ - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น - กรมทรัพยากรน้ำ
๕. ให้นำเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ (Ramsar Sites)	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช - กรมประมง - กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น - กรมการปกครอง - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น - กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
๖. ประกาศให้พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าหรือพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมหรือพื้นที่อนุรักษ์ในลักษณะอื่น	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- กรมประมง - กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น - กรมการปกครอง - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
๗. เร่งรัดให้ออกหนังสือสำคัญที่หลวงในกรณีพื้นที่ชุ่มน้ำมีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติเป็นที่สาธารณสุขประโยชน์และเร่งให้ดำเนินการจัดทำแนวเขตที่ชัดเจนเพื่อป้องกันปัญหาการบุกรุกโดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำ	กระทรวงมหาดไทย	- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
๘. ให้มีการฟื้นฟูระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติที่เสื่อมโทรมและต้องการการปรับปรุงโดยด่วนเพื่อให้พื้นที่ชุ่มน้ำนั้นสามารถดำรงบทบาทหน้าที่ทางนิเวศวิทยาและอุทกวิทยาได้ตามธรรมชาติ	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- กรมพัฒนาที่ดิน - สถาบันการศึกษา - กองทัพเรือ - กรมทรัพยากรน้ำ
๙. ให้มีการจัดทำแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติทั้งในระยะสั้นและระยะยาวเพื่อคุ้มครองฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำโดยมีการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่เป็นเขตอนุรักษ์และเขตพัฒนาพร้อมทั้งกำหนดแนวเขตกันชนพื้นที่ตลอดจนกำหนดกิจกรรมที่สามารถกระทำได้และห้ามกระทำในพื้นที่	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- กรมประมง - กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี - สถาบันการศึกษา - กรมพัฒนาที่ดิน - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น - กรมทรัพยากรน้ำ
๑๐. ให้มีจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (EIA) สำหรับโครงการพัฒนาใดๆที่มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ	หน่วยงานเจ้าของโครงการ	- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม - กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช - กรมประมง - สถาบันการศึกษา
๑๑. ให้มีการศึกษาวิจัยระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติและเผยแพร่ข้อมูลแก่สาธารณชนอย่างต่อเนื่อง	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม - สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๑๒. ติดตามตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติอย่างต่อเนื่องโดยมีการกำหนดปัจจัยหรือดัชนีชี้วัดที่ชัดเจน	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	สถาบันการศึกษา
๑๓. ให้มีการศึกษาสำรวจพื้นที่ชุ่มน้ำและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับปรุงและแก้ไขเพิ่มเติมทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติตามเกณฑ์	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	สถาบันการศึกษา
๑๔. ให้มีการควบคุมและป้องกันมลพิษจากแหล่งกำเนิด	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	- กรมโยธาธิการและผังเมือง

มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	หน่วยงานที่รับผิดชอบหลัก	หน่วยงานสนับสนุน
ประเภทต่างๆ ได้แก่ ชุมชนอุตสาหกรรมเกษตรกรรมและ กิจกรรมอื่นๆ		- สถาบันการศึกษา
๑๕. ให้มีการควบคุมป้องกันไฟป่าในพื้นที่ชุ่มน้ำที่มี ความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติที่อาจเกิดจาก ชุมชนหรือเกิดจากกิจกรรมอื่นๆโดยมีมาตรการดังนี้ ๑) มาตรการป้องกันไฟป่า (๑) ให้ดำเนินการควบคุมระดับน้ำของป่าชุ่มน้ำให้คงที่ (๒) ทำแนวกันไฟเปียก (wet-line firebreak) ตามแนว พระราชดำริ (๓) ดำเนินการประชาสัมพันธ์เชิงรุกทุกรูปแบบเพื่อสร้าง จิตสำนึกและความเข้าใจให้กับชุมชนถึงอันตรายที่เกิดจากไฟ ป่าเป็นผลให้ชุมชนยุติการจุดไฟเผาป่า ๒) มาตรการดับไฟป่า (๑) จัดตั้งสถานีควบคุมไฟป่าพื้นที่เพื่อทำหน้าที่กำกับ ดูแลและดำเนินการควบคุมไฟป่าในพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญ (๒) ฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ป่าไม้ให้ปฏิบัติงานดับไฟป่าใน พื้นที่ชุ่มน้ำ (๓) ใช้เครื่องมืออุปกรณ์ดับไฟป่าให้ทันสมัยและ เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	- สถาบันการศึกษา
๑๖. ให้มีการศึกษาและจัดทำแผนกายภาพออกแบบภูมิทัศน์ บริเวณโดยรอบและในบริเวณใกล้เคียงพื้นที่ชุ่มน้ำที่มี ความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติทั้งในระยะสั้น และระยะยาวเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ดังกล่าวทั้งระบบ	กระทรวงมหาดไทย	- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช - องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น - กรมประมง - กรมที่ดิน - กรมชลประทาน - กรมทรัพยากรน้ำ - กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
๑๗. ให้จัดทำรายงานการประเมินผลการปฏิบัติงานตามมติ คณะรัฐมนตรีข้อ ๑-๑๖ โดยติดตามตรวจสอบจากหน่วยงาน หลักเสนอต่อคณะกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเป็น ประจำ	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	- สำนักงานนโยบายและแผน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๓) มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๕๘ เรื่อง ขอบทบทวนมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ เรื่อง การทบทวนมติคณะรัฐมนตรี วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๓ เรื่อง ทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติของประเทศไทย และมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ข้อ ๑๐ โดยอนุมัติตามความเห็นของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาในการปรับถ้อยคำให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของกฎหมาย คือ “ให้มีการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment : EIA) สำหรับโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ที่ออกตามมาตรา ๔๖ แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕”

๒. การประเมินสถานภาพเพื่อจัดลำดับความสำคัญพื้นที่ชุ่มน้ำ

๑) เกณฑ์สำหรับกำหนดพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ

ที่ประชุมสมัชชาภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ (Ramsar Convention) สมัยที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๔๒) และสมัยที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๘) ได้กำหนดหลักเกณฑ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศใหม่แทนการใช้หลักเกณฑ์ในการประชุมภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ สมัยที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๓๓) และสมัยที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๓๙) ซึ่งได้รับรองเกณฑ์สำหรับกำหนดพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (Ramsar List) ดังนี้

กลุ่ม A ของเกณฑ์พื้นที่ประกอบด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำประเภทที่เป็นตัวแทนหายากหรือมีลักษณะพิเศษเฉพาะ
เกณฑ์ ๑: พื้นที่ชุ่มน้ำหนึ่งควรได้รับพิจารณาว่ามีความสำคัญระหว่างประเทศ หากพื้นที่ชุ่มน้ำนั้นประกอบด้วยประเภทของพื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นตัวแทน หายาก หรือ มีลักษณะพิเศษเฉพาะซึ่งพบในเขตชีวภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม

กลุ่ม B ของเกณฑ์ พื้นที่ที่มีความสำคัญระหว่างประเทศสำหรับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ประกอบด้วย

เกณฑ์เกี่ยวกับชนิดพันธุ์และชุมชนประชากรทางนิเวศ

เกณฑ์ ๒: เกื้อกูล ชนิดพันธุ์ที่อยู่ในสถานภาพมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ ใกล้สูญพันธุ์ หรือใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง หรือชุมชนประชากรที่ถูกคุกคาม

เกณฑ์ ๓: เกื้อกูล ประชากรของชนิดพันธุ์พืชหรือสัตว์ที่สำคัญ สำหรับการธำรงรักษาความหลากหลายทางชีวภาพของเขตชีวภูมิศาสตร์หนึ่งโดยเฉพาะ

เกณฑ์ ๔: เกื้อกูล ชนิดพันธุ์พืชหรือสัตว์ที่อยู่ในระยะวิกฤติหนึ่งของวงจรชีวิตของชนิดพันธุ์นั้น หรือเป็นที่อพยพระหว่างสภาพเสื่อมโทรม

เกณฑ์พิเศษเกี่ยวกับนกน้ำ

เกณฑ์ ๕: ตามปกติเกื้อกูล นกน้ำ ๒๐,๐๐๐ ตัว หรือมากกว่า

เกณฑ์ ๖: ตามปกติเกื้อกูล ร้อยละ ๑ ของประชากรในชนิดพันธุ์หรือสายพันธุ์หนึ่งของนกน้ำ

เกณฑ์พิเศษเกี่ยวกับปลา

เกณฑ์ ๗: เกื้อกูล สัดส่วนที่สำคัญของสายพันธุ์ ชนิดพันธุ์ หรือวงศ์ ของปลาพื้นเมือง ระยะเวลาหนึ่งของวงจรชีวิต ปฏิสัมพันธ์ของชนิดพันธุ์ และ/หรือ ประชากรที่เป็นตัวแทนของผลประโยชน์ และ/หรือ คุณค่าของพื้นที่ชุ่มน้ำและ ดังนั้นมีคุณูปการต่อความหลากหลายทางชีวภาพทั่วโลก

เกณฑ์ ๘: เป็นแหล่งสำคัญของอาหารสำหรับปลา วางไข่ พุ่มพืกวัดอ่อนและ/หรือเส้นทางอพยพ ซึ่งปริมาณของปลาไม่ว่าภายในพื้นที่ชุ่มน้ำหรือที่อื่น พังพาวอาศัยอยู่

เกณฑ์พิเศษเกี่ยวกับชนิดพันธุ์อื่น

เกณฑ์ ๙: เป็นแหล่งเกื้อกูลประชากรตามปกติร้อยละ ๑ ของชนิดพันธุ์หรือชนิดพันธุ์ย่อยที่เป็นชนิดพันธุ์ที่พังพาวอาศัยพื้นที่ชุ่มน้ำที่ไม่ใช่สัตว์จำพวกนก

๒) เกณฑ์พื้นที่ชุ่มน้ำตามเกณฑ์การพิจารณาลำดับความสำคัญพื้นที่ชุ่มน้ำของไทย

เกณฑ์สำหรับจำแนกวินิจฉัยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศภายใต้มาตรา ๒ ของอนุสัญญาพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้รับการรับรองจากการประชุมสมัชชาภาคีอนุสัญญาฯ ณ เมืองบรัสเซล ประเทศออสเตรเลีย พ.ศ.๒๕๓๙ (ค.ศ.๑๙๙๖) และประเทศไทยได้ใช้เป็นแนวทางในการจำแนกพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศโดยแบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ เกณฑ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ ระดับชาติ และระดับท้องถิ่น พร้อมทั้งได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการจำแนกพื้นที่ชุ่มน้ำระดับต่างๆ ดังนี้

๑. เกณฑ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ

พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ ใช้เกณฑ์สำหรับจำแนกวินิจฉัยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศภายใต้มาตรา ๒ ของอนุสัญญาพื้นที่ชุ่มน้ำ เกณฑ์นี้ได้รับการรับรองจากการประชุมสมัชชาภาคีที่เมืองบรัสเซล ประเทศออสเตรเลีย พ.ศ.๒๕๓๙ (ค.ศ.๑๙๙๖) มีใจความดังต่อไปนี้

๑. เกณฑ์สำหรับประเมินคุณค่าของพื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นตัวแทน หรือที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ

พื้นที่ชุ่มน้ำจะได้รับการพิจารณาว่า มีความสำคัญระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นตัวอย่างที่ดี หรือเป็นประเภทที่แสดงลักษณะพื้นที่ชุ่มน้ำของภูมิภาคนั้น พื้นที่ชุ่มน้ำจะได้รับการพิจารณาให้ได้รับเลือกภายใต้กฎเกณฑ์

๑) เป็นตัวอย่างของประเภทที่หายากหรือไม่ธรรมดาในเขตชีวภูมิศาสตร์ที่สมควร หรือ
๒) เป็นตัวอย่างที่เป็นตัวแทนที่ดี ซึ่งแสดงลักษณะพื้นที่ชุ่มน้ำในภูมิภาคที่สมควร หรือ
๓) เป็นตัวแทนที่ดีของประเภททั่วไป ซึ่งพื้นที่นั้นมีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ในข้อ ๒ หรือ
๔) เป็นตัวแทนของประเภทที่เป็นส่วนประกอบหนึ่งของพื้นที่ชุ่มน้ำรวมที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยอันอุดมสมบูรณ์ พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีคุณค่าระดับชาติสามารถได้รับการพิจารณาเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญระหว่างประเทศได้หากมีบทบาทสำคัญทางด้านอุทกวิทยา ชีววิทยา หรือนิเวศวิทยา ในระบบลุ่มน้ำ หรือระบบชายฝั่งทะเลระหว่างประเทศหรือ

๕) เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศกำลังพัฒนาที่มีคุณค่าสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ภายใต้กรอบการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและการอนุรักษ์ แหล่งที่อยู่อาศัย ทั้งนี้เนื่องจากมีบทบาทสำคัญทางอุทกวิทยา ชีววิทยา หรือนิเวศวิทยา

๒. เกณฑ์ทั่วไปสำหรับการใช้พืชหรือสัตว์ในการจำแนกวินิจฉัยพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญ

พื้นที่ชุ่มน้ำจะได้รับการพิจารณาว่ามีความสำคัญระหว่างประเทศ หาก

๒) เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชนิดพันธุ์ สายพันธุ์ ของพืชและสัตว์ที่หายาก มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ หรือใกล้สูญพันธุ์ หรือเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของประชากรพืชและสัตว์ดังกล่าว มากกว่าหนึ่งชนิดพันธุ์ในจำนวนหนึ่ง หรือ

๒) มีคุณค่าพิเศษในการดำรงความหลากหลายของพันธุกรรมและระบบนิเวศของภูมิภาค เนื่องจากคุณภาพและลักษณะพิเศษของพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ในพื้นที่นั้น หรือ

๒) มีคุณค่าพิเศษในฐานะที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของพืชหรือสัตว์ในช่วงสำคัญของวงจรชีวิต หรือ

๒) มีคุณค่าพิเศษสำหรับชนิดหรือสังคมพืชและสัตว์เฉพาะถิ่น (endemic species)

๓. เกณฑ์เฉพาะสำหรับการใช้น้ำในการจำแนกวินิจฉัยพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญ

พื้นที่ชุ่มน้ำจะได้รับการพิจารณาว่ามีความสำคัญระหว่างประเทศ หาก

- ๓a) ตามปกติสามารถให้นกน้ำอาศัยอยู่ได้ ๒๐,๐๐๐ ตัว อยู่ได้ตลอดเวลาหรือ
- ๓b) ตามปกติสามารถให้นกน้ำจำนวนพอสมควรจากกลุ่มสำคัญ ซึ่งเป็นดัชนีแสดงคุณค่าความอุดมสมบูรณ์หรือความหลากหลายของพื้นที่ชุ่มน้ำอยู่ได้ตลอดเวลา หรือ
- ๓c) ในกรณีที่มีข้อมูลประชากรนกน้ำ ตามปกติสามารถให้นกน้ำจำนวนร้อยละ ๑ ของประชากรในชนิดพันธุ์หรือสายพันธุ์หนึ่งอยู่ได้ตลอดเวลา

๔. เกณฑ์เฉพาะสำหรับการใช้พันธุ์ปลาในการจำแนกพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญ

พื้นที่ชุ่มน้ำหนึ่งจะได้รับการพิจารณาว่ามีความสำคัญระหว่างประเทศ หาก

- ๔a) เป็นถิ่นที่อยู่ของสายพันธุ์ ชนิดพันธุ์ หรือวงจรชีวิต และปฏิสัมพันธ์ ของชนิดพันธุ์ของปลาพื้นบ้านในสัดส่วนที่มีนัยสำคัญ และ/หรือ ของประชากรปลาที่เป็นตัวแทนของพื้นที่ชุ่มน้ำ และ/หรือ คุณค่าที่เกื้อหนุนต่อความหลากหลายทางชีวภาพของโลก หรือ
- ๔b) เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญสำหรับปลา แปลงเพาะพันธุ์วางไข่ แหล่งอนุบาลตัวอ่อน และ/หรือ เป็นเส้นทางในการอพยพซึ่งประชากรปลาไม่ว่าภายในพื้นที่ชุ่มน้ำหรือจากแหล่งน้ำอื่นๆ ต้องพึ่งพาอาศัย

II. พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติ

มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ ๓ ข้อ ดังนี้

๑. เกณฑ์สำหรับประเมินความเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นตัวแทนที่ดี หรือมีเอกลักษณ์เฉพาะ

พื้นที่ชุ่มน้ำหนึ่งจะได้รับการพิจารณาว่ามีความสำคัญระดับชาติ หาก

- ๑a) เป็นตัวอย่างหรือตัวแทนที่ดีของพื้นที่ชุ่มน้ำธรรมชาติหรือใกล้เคียงธรรมชาติประเภทใดประเภทหนึ่ง ซึ่งพบเห็นได้ทั่วไปในประเทศไทย หรือ
- ๑b) เป็นตัวอย่างที่ดีของพื้นที่ชุ่มน้ำประเภทใดประเภทหนึ่งซึ่งมีคุณลักษณะโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์หาได้ยากในประเทศไทย หรือ
- ๑c) เป็นตัวอย่างหรือเป็นตัวแทนที่ดีของพื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งมีบทบาทสำคัญในระบบธรรมชาติวิทยา ชีววิทยา นิเวศวิทยา หรืออุทกวิทยา หรือ
- ๑d) เป็นตัวอย่างหรือตัวแทนที่ดีของพื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งมีคุณค่าสำคัญต่อการดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตไทย และวัฒนธรรมไทย

๒. เกณฑ์ประเมินจากพืชและสัตว์ในพื้นที่ชุ่มน้ำ

พื้นที่ชุ่มน้ำหนึ่งจะได้รับการพิจารณาว่ามีความสำคัญระดับชาติ หาก

- ๒a) เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของพืชหรือสัตว์ที่หาได้ยาก ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง หรือใกล้สูญพันธุ์ หรือมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ในประเทศไทย หรือ
- ๒b) มีคุณค่าพิเศษต่อการดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางพันธุกรรมและความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยหรือ

๒๐) มีคุณค่าพิเศษต่อการดำรงอยู่ของชนิดพันธุ์ หรือสังคมของพืช หรือสัตว์พื้นเมือง หรือมากกว่าหนึ่งชนิดของไทย

๓. เกณฑ์ที่ประเมินจากสถานภาพทางกฎหมายและการจัดการ

พื้นที่ชุ่มน้ำหนึ่งจะได้รับการพิจารณาว่ามีความสำคัญระดับชาติ หากเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่อยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์หรือเขตพื้นที่คุ้มครองตามกฎหมายของไทย

III. พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่น

มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ ๒ ข้อ ดังนี้

๑. เกณฑ์ที่ประเมินจากสถานภาพทางกฎหมายและการจัดการ

พื้นที่ชุ่มน้ำหนึ่งจะได้รับการพิจารณาว่ามีความสำคัญระดับท้องถิ่น หากเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำในบัญชีรายชื่อแหล่งธรรมชาติอันควรอนุรักษ์ของท้องถิ่น ตามมติคณะรัฐมนตรี (๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๒)

๒. เกณฑ์ที่ประเมินจากความสำคัญที่มีต่อท้องถิ่น

พื้นที่ชุ่มน้ำหนึ่งจะได้รับการพิจารณาว่ามีความสำคัญระดับท้องถิ่น หาก

๒๑) มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นไทย เป็นแหล่งกำเนิดของปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ เช่น เป็นแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร สมุนไพร เชื้อเพลิง พืชเส้นใย และวัตถุดิบในการประกอบอาชีพ หรือ

๒๒) มีคุณค่าทางสังคม ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา ประวัติศาสตร์ ตำนานพื้นบ้าน นันทนาการท้องถิ่น ตลอดจนเป็นเส้นทางสัญจร หรือ

๒๓) มีความสำคัญต่อระบบนิเวศท้องถิ่น เช่น ช่วยป้องกันน้ำท่วม ช่วยรักษาสมดุลของภูมิอากาศ เฉพาะถิ่น ช่วยรักษาคุณภาพน้ำ

๓. ความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ

ความตกลงระหว่างประเทศ เช่น ปฏิญญา (declaration), พิธีสาร (protocol) และ อนุสัญญา (convention) ที่ประเทศไทยได้ให้การรับรองและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ สามารถนำมาเป็นแนวทางการบริหารจัดการของพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทยได้ ดังนี้

๓.๑ ความร่วมมือในเส้นทางการบินของนกอพยพ (Migratory bird flyways)

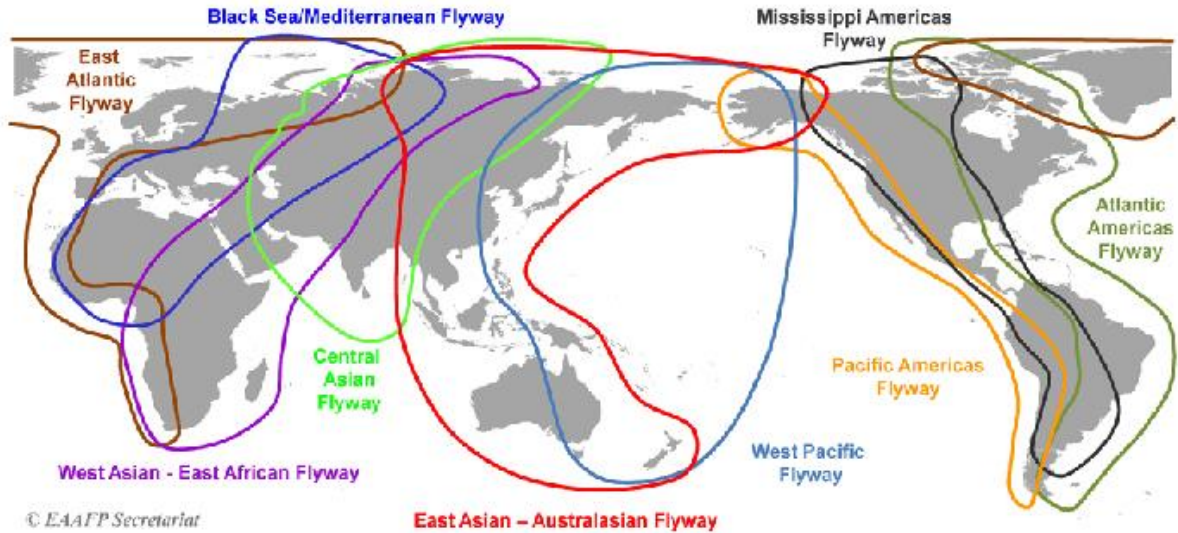
๑) นิยามและความหมาย

เส้นทางการบินของนกอพยพ (Migratory bird flyways) คือ เป็นแนวเส้นทางที่นกอพยพใช้ในการเคลื่อนย้ายหรืออพยพ ซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำ ระหว่างพื้นที่ซึ่งนกใช้เป็นแหล่งสร้างรังวางไข่ในฤดูผสมพันธุ์กับพื้นที่ซึ่งนกใช้เป็นแหล่งหากินในช่วงนอกฤดูผสมพันธุ์ โดยมีสาเหตุสำคัญเพื่อหาพื้นที่ที่มีแหล่งอาหารสมบูรณ์และเหมาะสมในการสร้างรังวางไข่ และเลี้ยงดูลูกอ่อนให้เติบโตแข็งแรง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอพยพย้ายถิ่นของนก คือ ความอุดมสมบูรณ์และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการดำเนินชีวิตในแต่ละฤดูกาล (วัลยา และมงคล, ๒๕๔๘)

๒) เส้นทางการอพยพของนก (Flyways)

การอพยพของนกส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นระหว่างซีกโลกเหนือตอนบนกับตอนล่างของทวีป เนื่องจากซีกโลกเหนือมีแผ่นดินกว้างขวางมีความแตกต่างของสภาพภูมิอากาศและมีสัตว์โดยเฉพาะนกอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยพบว่ามียกอพยพ มากกว่า ๒,๐๐๐ ชนิด ส่วนใหญ่จะอพยพในแนวเหนือ-ใต้ มีเพียงบางชนิดที่อพยพในแนวตะวันออก-ตะวันตก เส้นทางการอพยพหลักของโลกมี ๙ เส้นทางหลัก (รูปที่ ๒-๑) ได้แก่

- (๑) Mississippi Americas flyway
- (๒) Pacific Americas flyway
- (๓) Atlantic Americas flyway
- (๔) East Atlantic flyway
- (๕) Black Sea / Mediterranean flyway
- (๖) West Asian - East African flyway
- (๗) West Pacific Flyway
- (๘) Central Asia flyway
- (๙) East Asian – Australasian flyway

ที่มา: <http://www.oknation.net/blog/charlee/๒๐๑๓/๐๖/๒๖/entry-๓>

รูปที่ ๒-๑ เส้นทางการอพยพหลักของโลก

๓) นกอพยพในประเทศไทย

ในประเทศไทยมีรายงานการพบนกไม่น้อยกว่า ๙๙๖ ชนิด ซึ่งเป็นนกอพยพ ๓๒๖ ชนิด และนกประจำถิ่นที่มีประชากรอีกกลุ่มหนึ่งอพยพเข้ามาในฤดูหนาว จำนวน ๘๙ ชนิด (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, ๒๕๕๒) แบ่งกลุ่มของนกอพยพได้ ดังนี้

(๑) กลุ่มนกกบก (Terrestrial bird) เมื่ออากาศหนาว ดินแห้ง น้ำเป็นน้ำแข็ง ต้นพืชหยุดเจริญเติบโต ไม่ผลิดอกออกผล แมลงจะหลบพักซ่อนตัวอยู่ในดิน หรือในแหล่งต่างๆ นกก็ต้องอพยพลงมาสู่พื้นที่มีแหล่งที่มีอาหารอุดมสมบูรณ์ ได้แก่ นกกินเมล็ดพืช และนกกินแมลง เช่น นกจาบปีกอ่อน นกเด้าลม นกพงหญ้านางแอ่นบ้าน

(๒) กลุ่มนกกทะเล (Sea bird) เมื่ออากาศหนาว น้ำเป็นน้ำแข็งก็ไม่สามารถจับปลาเป็นอาหารได้ก็ต้องอพยพเคลื่อนย้ายมาตามชายฝั่งที่อบอุ่นกว่า ได้แก่ พวคนกนางนวล ฯลฯ

(๓) กลุ่มนกชายเลน (Shorebird, wader) ส่วนใหญ่จัดอยู่ในวงศ์ (Family) Scolopacidae ได้แก่ นกทะเลขาแดง นกสตีลท์ นกปากซ่อม ฯลฯ ซึ่งนกชายเลนได้มาจากการที่นกกินน้ำอาศัยอยู่ตามชายเลนหรือชายน้ำ หากินในช่วงที่น้ำทะเลลดลงทั้งกลางวันและกลางคืน ช่วงนอกฤดูผสมพันธุ์มักอาศัยอยู่เป็นฝูงใหญ่เพื่อลดอันตรายจากการถูกล่า ในฤดูผสมพันธุ์จะมีสีสดใส ปากและขามีลักษณะรูปร่างและความยาวที่แตกต่างกันไป บ่งบอกถึงลักษณะการกินอาหารที่ระดับแตกต่างกันของแต่ละชนิด เพื่อลดการแย่งชิงอาหารซึ่งกันและกัน และเพื่อหากินร่วมกันเป็นกลุ่มใหญ่ได้ ช่วงเดือนตุลาคมของทุกปี เป็นช่วงเวลาที่นกชายเลนอพยพเข้ามาในประเทศไทยปริมาณมากที่สุด เนื่องจากเป็นเวลาที่นกชายเลนอพยพเดินทางมาถึงแหล่งพักพิงตลอดฤดูหนาวในเมืองไทย นกชายเลนบางกลุ่มแวะพักเข้ามาเติมพลังงานก่อนการเดินทางต่อไปทางตอนใต้ ในช่วงฤดูหนาว นกชายเลนมักอพยพเข้ามาอาศัยในประเทศไทย โดยเฉพาะพื้นที่ชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ภาคใต้ฝั่งตะวันออก ภาคใต้ฝั่งตะวันตก บริเวณนาเกลือ บ่อกุ้ง บ่อเลี้ยงสัตว์น้ำชนิดต่าง ๆ พื้นที่เหล่านี้เป็นแหล่งอาหารและจุดพักพิงที่สำคัญต่อนกชายเลนจำนวนมากหลายแสนตัวในแต่ละปี

(๔) กลุ่มนกขลุ่ยน้ำ (Wading Bird) เมื่ออากาศหนาว นกที่อาศัยในพื้นที่แหล่งน้ำจะอพยพไปหาแหล่งน้ำที่มีอาหารและที่หลบภัยทางตอนใต้ ได้แก่ นกยาง นกกระสา นกอัญชัน ฯลฯ

(๕) กลุ่มห่านป่าและนกเป็ดน้ำ (Waterfowl) ได้แก่ ห่านคอขาว เป็ดแดง เป็ดลาย ฯลฯ

(๖) กลุ่มนกกล้าเหยื่อ เมื่อนกหรือสัตว์ที่เป็นเหยื่ออพยพตกลงมาทางใต้ นกกล้าเหยื่อไม่สามารถหาอาหารกินได้ก็ต้องอพยพตามลงมาเช่นกัน ได้แก่ เหยี่ยวและนกอินทรีชนิดต่างๆ เช่น เหยี่ยวนกเขาพันธุ์จีน เหยี่ยวนกเขาพันธุ์ญี่ปุ่น ฯลฯ

๔) แหล่งที่พบนกอพยพในประเทศไทย

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (๒๕๕๒) ได้ทำการรวบรวมแหล่งที่พบนกอพยพในประเทศไทย มีทั้งหมด ๖ แหล่งกระจายทั่วประเทศ ดังนี้

(๑) พื้นที่ป่าไม้ เป็นที่อาศัยหากินของ กลุ่มนกกบ เช่น นกเดินดง นกจับแมลง นกกระจ่า้อย และนกกะจีด นกเด้าดิน นกเดินดง นกเด้าลม นกพงหญ้า นกนางแอ่นบ้าน นกอีเสือ และเหยี่ยว ชนิดต่าง ๆ

(๒) ชุมชนและสวนสาธารณะ นกที่พบ ได้แก่ กลุ่มนกกบ ที่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในเมืองและคุ้นเคยกับคน เช่น นกนางแอ่นบ้าน ฯลฯ

(๓) ทุ่งหญ้าและพื้นที่เกษตรกรรม เป็นที่อาศัยหากินของนกทุ่งและนกน้ำหลายชนิด นกที่พบ ได้แก่ กลุ่มนกกาง นกเด้าดิน นกเด้าลม นกอีเสือ ฯลฯ

(๔) แหล่งน้ำจืด เช่น ทะเลสาบ หนอง บึง อ่างเก็บน้ำ แม่น้ำ ลำคลองต่างๆ เป็นแหล่งอาศัยหากินของนกในกลุ่มนกเป็ดน้ำ นกอัญชัน นกกาง และนกกกระสา ฯลฯ

(๕) ป่าชายเลน หาดเลน ตามชายฝั่งรอบอ่าวไทยและทะเลอันดามัน นกที่พบ ได้แก่ กลุ่มนกชายเลน

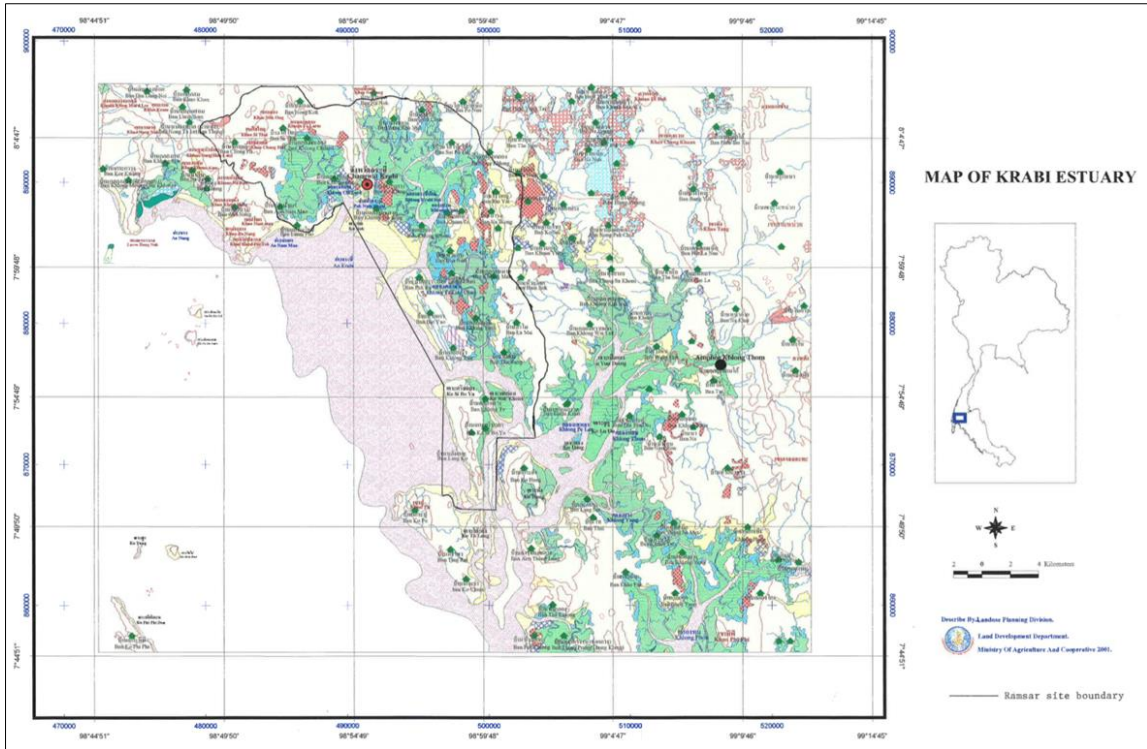
(๖) ทะเลและเกาะนอกชายฝั่ง เป็นแหล่งอาศัยหากินของนกทะเลต่าง ๆ ได้แก่ นกนางนวลนกโจรสลัด นกบูบี ฯลฯ

๕) การดำเนินงานของประเทศไทย

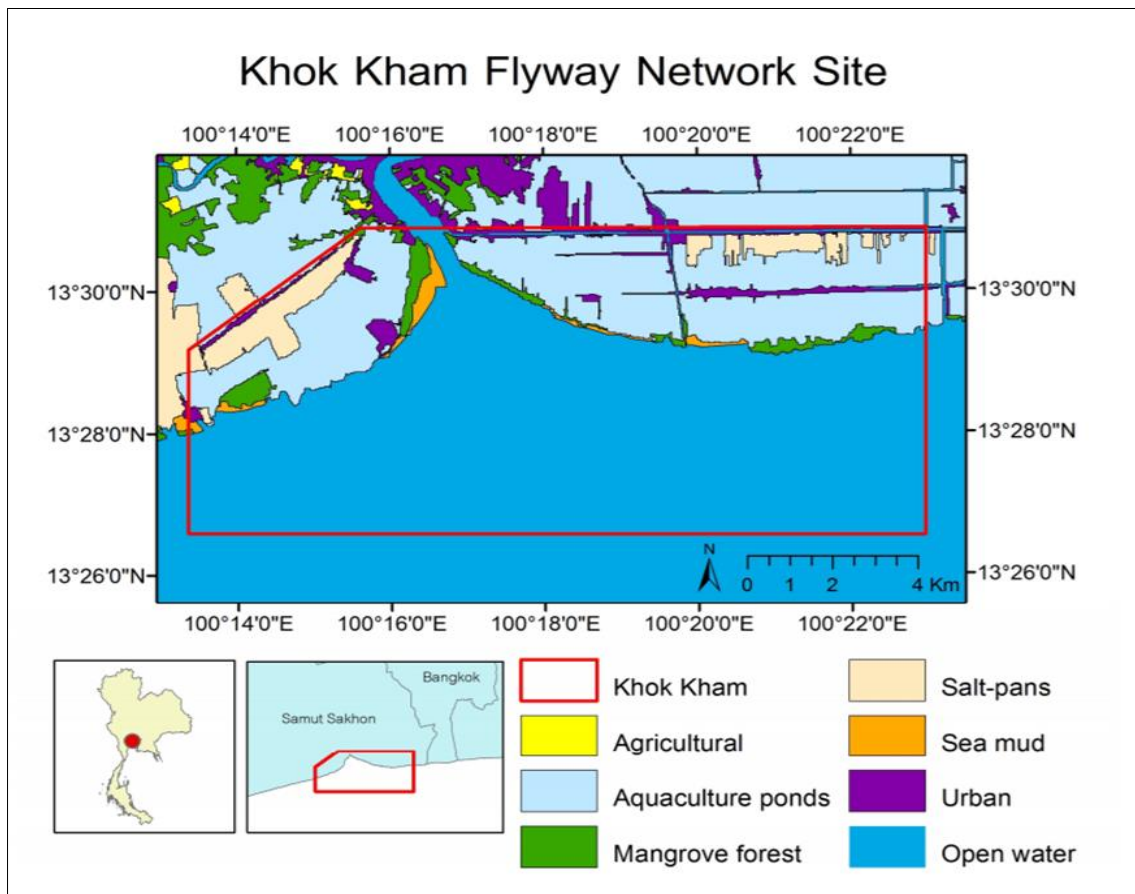
เส้นทางบินนกอพยพ (Fly way) เป็นดัชนีชี้วัดที่สำคัญที่แสดงความสมบูรณ์ของพื้นที่ชุ่มน้ำ จึงได้เกิดความร่วมมือพันธมิตรสำหรับการอนุรักษ์นกอพยพและการใช้ประโยชน์ถิ่นที่อยู่อาศัยของนกอพยพอย่างยั่งยืนในเส้นทางการบินเอเชียตะวันออก – ออสเตรเลีย (Partnership for the Conservation of Migratory Water birds and the Sustainable Use of their Habitats in the East Asian- Australasian Flyway) เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๖ ในระหว่างการประชุมสมัชชาภาคีอนุสัญญาฯ สมัยที่ ๖ ณ เมืองบริสเบน เครือรัฐออสเตรเลีย เป็นการริเริ่มความร่วมมือระหว่างรัฐบาลออสเตรเลีย และรัฐบาลญี่ปุ่นร่วมกับองค์การพื้นที่ชุ่มน้ำนานาชาติซึ่งในระยะแรกดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการอนุรักษ์นกอพยพในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก (Asia -Pacific Migratory Water birds Conservation Committee : MWCC) โดยกำหนดให้มีรูปแบบการประสานงานในรูปแบบคณะกรรมการและมีผู้แทน แบ่งเป็น ๕ กลุ่ม คือ ผู้แทนรัฐบาล (ประเทศออสเตรเลีย ญี่ปุ่น สาธารณรัฐประชาชนจีน รัสเซีย อินเดีย อินโดนีเซีย และสหรัฐอเมริกา) ผู้แทนสำนักเลขาธิการอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ ผู้แทนอนุสัญญาว่าด้วยชนิดพันธุ์ที่มีการอพยพผู้แทนองค์กรที่สนับสนุนงบประมาณ คณะทำงานทางวิชาการ กลุ่มนกเป็ด กลุ่มนกกะเรียน และกลุ่มนกชายเลนและผู้แทนองค์กรระหว่างประเทศ ได้แก่ Bird Life International World Wildlife Fund for Nature และ Wetland International ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริม สนับสนุน ติดตามและตรวจสอบการดำเนินงานตามกลยุทธ์ จัดทำและเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานแก่คณะทำงานวิชาการของชนิดพันธุ์ที่สามกลุ่ม ติดตามตรวจสอบและสนับสนุนการเชื่อมโยงระหว่างการริเริ่มในการอนุรักษ์นกอพยพและชนิดพันธุ์อื่นๆ ที่อาศัยในพื้นที่ชุ่มน้ำ และส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

ประเทศไทยได้รับเชิญจากประธานคณะกรรมการฯ ให้เข้าร่วมเป็นกรรมการของ คณะกรรมการอนุรักษ์นกอพยพในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก (MWCC) ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ และในการประชุม สหประชาชาติว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน ณ นครโจฮันเนสเบิร์ก สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ รัฐบาล ออสเตรเลีย และรัฐบาลญี่ปุ่น ร่วมกับองค์การพื้นที่ชุ่มน้ำนานาชาติ ได้นำเสนอโครงการความร่วมมือพหุมิตร สำหรับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศสำหรับนกอพยพในเส้นทางการบิน เอเชียตะวันออก-ออสเตรเลีย โดยวัตถุประสงค์หลัก คือ การอนุรักษ์นกอพยพและแหล่งที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยการสร้างความรู้ ความตระหนักในคุณค่า และความสำคัญของนกอพยพ ซึ่งแบ่งเป็นสามประเภท คือ เครื่องข่ายนกกระเรียน เครื่องข่ายนกเป็ด และเครื่องข่ายนกชายเลน และได้ยกร่างข้อตกลงโครงการความร่วมมือ พหุมิตรการอนุรักษ์นกอพยพฯ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๗ - ๒๕๔๘ โดยได้ลงนามรับรองครั้งแรก ณ เมือง โบกอร์ สาธารณรัฐอินโดนีเซีย ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๙

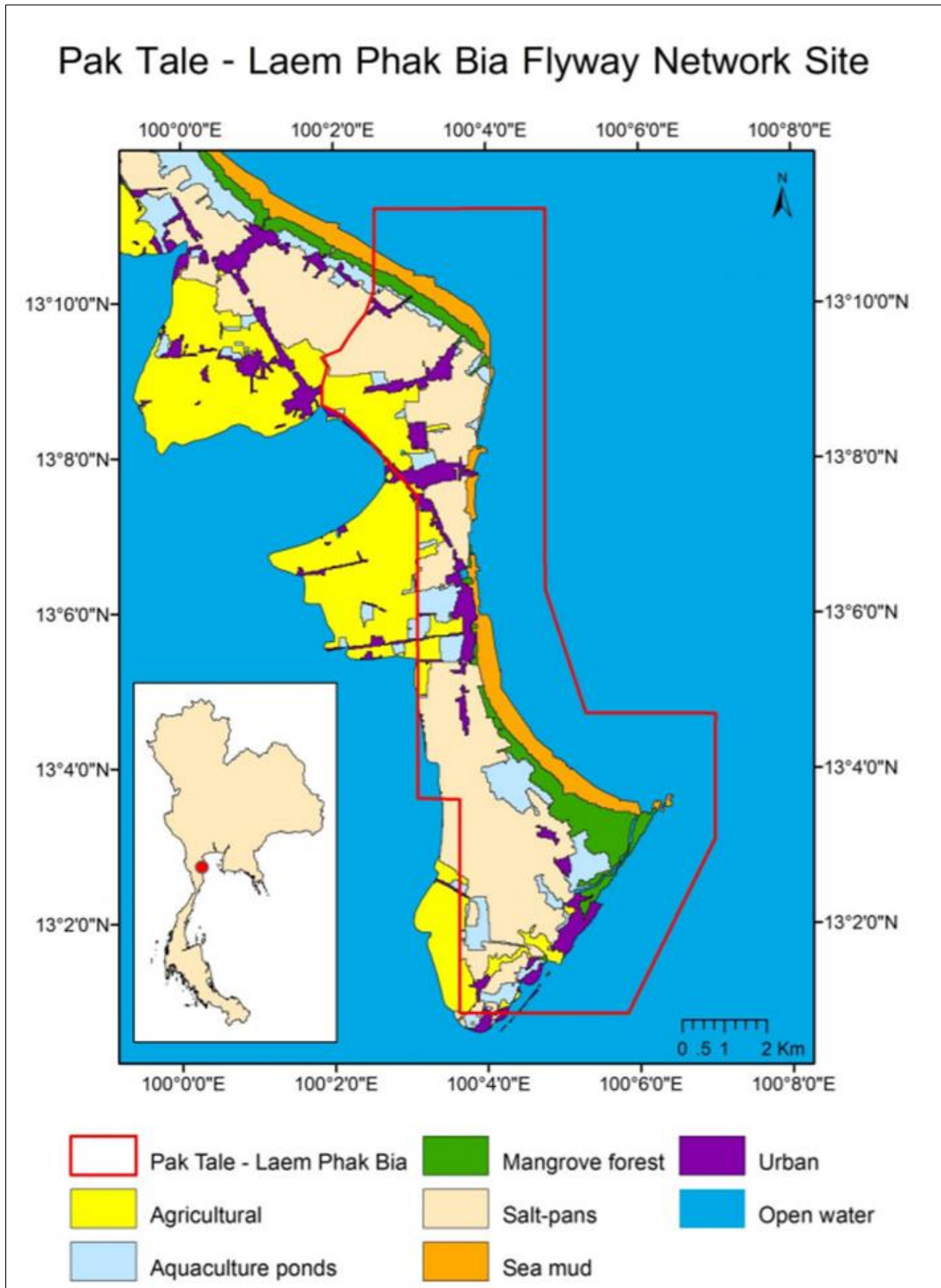
สำหรับประเทศไทย ได้เสนอพื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ จังหวัดกระบี่ ซึ่งเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ ลำดับที่ ๑๑๐๐ เป็นเครื่องข่ายนกชายเลน เมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ ซึ่งเป็น เครื่องข่ายนกอพยพแห่งแรกของประเทศไทย (รูปที่ ๒-๒) ต่อมามติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๓ เห็นชอบให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม (สผ.) เป็นหน่วยประสานงานกลางโครงการความร่วมมือพหุมิตรสำหรับการอนุรักษ์นกอพยพ และ การใช้ประโยชน์ที่อยู่อาศัยของนกอพยพอย่างยั่งยืน ในเส้นทางการบินเอเชีย - ตะวันออก - ออสเตรเลีย และ เห็นชอบในการเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติของประเทศไทย เป็นพื้นที่เครื่องข่ายอนุรักษ์นกอพยพ ตามโครงการความร่วมมือสำหรับการอนุรักษ์นกอพยพฯ ประกอบด้วย พื้นที่ชุ่มน้ำหลัก ๙ แห่ง ได้แก่ แอ่งเชียงแสน และเวียงหนองล่อง จังหวัดเชียงราย บึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง - ปากน้ำตรัง จังหวัดตรัง เขตห้ามล่าสัตว์ป่าอ่างเก็บน้ำห้วยตลาด เขตห้ามล่าสัตว์ป่าอ่างเก็บน้ำสนามบิน และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า อ่างเก็บน้ำห้วยจรเข้มาก จังหวัดบุรีรัมย์ อุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ กุดทิง และ บึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ และพื้นที่ชุ่มน้ำย่อยในอ่าวไทยตอนใน ๖ แห่ง ได้แก่ บ้านปากทะเล และแหลมผักเบี้ย จังหวัดเพชรบุรี ศูนย์ศึกษาธรรมชาติกองทัพบก (บางปู) เฉลิมพระเกียรติ ๗๒ พรรษามหาราชนิ จังหวัด สมุทรปราการ ดอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม หาดเลนบ้านคลองโคน และนาเกลือบ้านโคกขาม จังหวัด สมุทรสาคร และต่อมาได้เสนอพื้นที่ชุ่มน้ำอีก ๒ แห่ง เป็นเครื่องข่ายนกอพยพ ได้แก่ พื้นที่ชุ่มน้ำบ้านโคกขาม จังหวัดสมุทรสาคร (EAAF ๑๒๒) (รูปที่ ๒-๓) และพื้นที่ชุ่มน้ำปากทะเล - แหลมผักเบี้ย จังหวัดเพชรบุรี (EAAF๑๒๑) (รูปที่ ๒-๔) เป็นเครื่องข่ายนกชายเลน เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๗ ปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่ เครื่องข่ายนกอพยพ ๓ แห่ง

รูปที่ ๒-๒ พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ จังหวัดกระบี่

รูปที่ ๒-๓ พื้นที่ชุ่มน้ำบ้านโคกขาม จังหวัดสมุทรสาคร (EAAF ๑๒๒)

รูปที่ ๒-๔ พื้นที่ชุ่มน้ำปากทะเล - แหลมผักเบี้ย จังหวัดเพชรบุรี (EAAF๑๒๑)

๓.๒ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

๑) ความเป็นมาของอนุสัญญา

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ (ค.ศ. ๑๙๘๗) ได้มีการยกย่องอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ขึ้น โดยองค์กรพัฒนาเอกชน IUCN (The World Conservation Union) และในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ (ค.ศ. ๑๙๙๒) อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ได้รับการลงนามจาก ๑๕๗ ประเทศ ในการประชุมสหประชาชาติ ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nations Conference on Environment and Development; UNCED) ในระหว่างวันที่ ๕-๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๕ ณ ริโอ เดอจาเนโร สหพันธ์สาธารณรัฐบราซิล หลังจากนั้น อนุสัญญา ได้เปิดให้ลงนามจนถึงวันที่ ๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๖ ซึ่งมี ๑๖๗ ประเทศ และสหภาพยุโรป ได้ลงนามรับรองในอนุสัญญา ปัจจุบันอนุสัญญา มี ๑๙๑ ภาคีสมาชิกจากทั่วโลกอนุสัญญา ถือกำเนิดขึ้นจากความต้องการให้มีอนุสัญญาที่มีลักษณะเป็นอนุสัญญารวม (umbrella convention) ซึ่งสะท้อนถึงหลักการ “ทรัพยากรสากล” (universal resources) และเชื่อมโยงหลักการของชนิดพันธุ์และการแปรปรวนทางพันธุกรรมว่า เป็นมรดกกรรม (common heritage) เนื่องจากก่อนหน้านี้ มีแต่เพียงอนุสัญญาเฉพาะเรื่อง และอนุสัญญา ระดับภูมิภาค เพื่อการคุ้มครองสิ่งมีชีวิตบางชนิด เช่น นก วาฬ หรือระบบนิเวศบางประเภทเท่านั้น

๒) วัตถุประสงค์ของอนุสัญญา

อนุสัญญา กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ คือ

(๑) เพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

(๒) ใช้ประโยชน์องค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

(๓) แบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรพันธุกรรมอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นที่ยอมรับกันในแวดวงของนักวิทยาศาสตร์ ชีวภาพและนักกฎหมายระหว่างประเทศว่า เป็นความตกลงระหว่างประเทศฉบับแรกที่ครอบคลุมทุกแง่มุมของความหลากหลายทางชีวภาพ ครอบคลุมการอนุรักษ์ทั้งชนิดพันธุ์ พันธุกรรม และระบบนิเวศ

๓) ประเทศไทยกับอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

เมื่อประเทศไทยได้ลงนามให้การรับรองอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity) ในระหว่างการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๕ ณ ริโอ เดอ จาเนโร สหพันธ์สาธารณรัฐบราซิล โดยอนุสัญญา มีผลบังคับใช้กับประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๔๗ จากนั้นได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพขึ้น เพื่อพิจารณาวัตถุประสงค์และพันธกรณีของอนุสัญญา ควบคู่ไปกับกฎหมายหลักของประเทศและบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพของประเทศ โดยมีสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในฐานะเลขานุการของคณะกรรมการอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ และหน่วยงานประสานงานกลางประเทศไทย

ภายหลังการลงนามรับรองอนุสัญญา ได้มีการดำเนินการจัดทำรายงานสถานภาพความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย และการจัดทำนโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๔๕ และการดำเนินการติดตามตรวจสอบสถานภาพความหลากหลายทางชีวภาพ ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้น มีการประเมินผลกระทบและ

ลดผลกระทบที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพและจัดทำรายงานสรุปผลการปฏิบัติงานตามแนวทางและนโยบาย มาตรการฯ รวมถึงจัดทำฐานข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพ ประสานการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในระดับจังหวัด ตลอดจนฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้และสร้างความตระหนักด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งในส่วนกลางและท้องถิ่น

สมัชชาภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพในการประชุมสมัยที่ ๑๐ เดือนตุลาคม ๒๕๕๓ ณ เมืองนาโงยา ประเทศญี่ปุ่น ภาคีอนุสัญญาฯ ได้มีข้อตัดสินใจที่ X/๒ รับรองแผนกลยุทธ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ๒๐๑๑-๒๐๒๐ (Strategic Plan for Biodiversity ๒๐๑๑-๒๐๒๐ and the Aichi Targets) ซึ่งแผนกลยุทธ์ฯ ดังกล่าว จะเป็นกรอบการดำเนินงานด้านความหลากหลายทางชีวภาพสำหรับภาคีอนุสัญญาฯ ในช่วงปี ๒๐๑๑-๒๐๒๐ โดยมีการแปลงไปสู่กลยุทธ์และแผนปฏิบัติการความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ (national biodiversity strategies and action plans : NBSAPs) ของภาคีอนุสัญญาฯ ภายใน ๒ ปี ปัจจุบันประเทศไทยได้จัดทำแผนแม่บทบูรณาการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ.๒๕๕๘-๒๕๖๔ รวมถึงแผนปฏิบัติการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔ และอยู่ระหว่างการขับเคลื่อนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ด้วย

๓.๓ อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

๑) ความเป็นมาของอนุสัญญา

อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ หรือ UNFCCC (United Nations Framework Convention on Climate Change) เป็นอนุสัญญาที่เกิดขึ้นจากความพยายามของประชาคมโลกในการแก้ไขปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ที่เชื่อว่ามีสาเหตุมาจากภาวะเรือนกระจก (Greenhouse Effect) อันเนื่องมาจากการสะสมตัวในชั้นบรรยากาศของก๊าซต่างๆ ได้แก่ ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO₂) มีเทน (CH₄) ไนตรัสออกไซด์ (N₂O) และสารทดแทน CFCs มีหลักฐานทางวิทยาศาสตร์มากเพียงพอที่คาดได้ว่า ในระหว่างทศวรรษหน้าโลกจะร้อนขึ้นประมาณ ๐.๒ ถึง ๐.๕ องศาเซลเซียสต่อทศวรรษ และจะมีผลทำให้ระดับน้ำทะเลสูงขึ้นถึง ๒๐ เซนติเมตร ภายใน พ.ศ. ๒๕๗๓ และอาจสูงขึ้น ๖๕ เซนติเมตร ภายในปลายศตวรรษหน้า นอกจากนี้จะทำให้เกิดพายุ เฮอริเคน ความแห้งแล้ง ไฟป่าและอุทกภัยบ่อยครั้งและรุนแรงมากขึ้น (Houghton et al., ๑๙๙๐) ประชาคมโลกจึงได้จัดให้มีการประชุมดำเนินการต่างๆอย่างต่อเนื่อง

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ประเทศต่างๆได้ลงนามให้การรับรองอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (United Nations Framework Convention on Climate Change: UNFCCC) โดยมีเป้าหมายสำคัญ “เพื่อให้บรรลุถึงการรักษาระดับความเข้มข้นของก๊าซเรือนกระจกในบรรยากาศให้คงที่ อยู่ในระดับที่ปลอดภัยจากการแทรกแซงของมนุษย์ที่เป็นอันตรายต่อระบบภูมิอากาศ การรักษาระดับดังกล่าวต้องดำเนินการในระยะเวลาเพียงพอที่จะให้ระบบนิเวศปรับตัว โดยไม่คุกคามต่อการผลิตอาหารของมนุษย์” ซึ่งอนุสัญญานี้มีผลบังคับใช้ ในวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๓๗ และในปัจจุบันมีประเทศภาคีสมาชิกจำนวน ๑๙๔ ประเทศ

๒) วัตถุประสงค์ของอนุสัญญา

รักษาความเข้มข้นของปริมาณก๊าซเรือนกระจกในชั้นบรรยากาศให้อยู่ในระดับที่ปลอดภัย เพื่อให้ระบบนิเวศธรรมชาติสามารถปรับตัวได้ และเพื่อเป็นการประกันว่าจะไม่มีผลกระทบต่อความมั่นคงทาง

อาหารและการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนแต่ไม่ได้กำหนดระดับหรือปริมาณก๊าซที่จะรักษาปริมาณไว้เป็นตัวเลขที่แน่นอน

๓) หลักการของอนุสัญญา

(๑) “หลักการป้องกันไว้ก่อน” ภายใต้หลักการป้องกันไว้ก่อนนั้น กิจกรรมที่มีโอกาสจะก่อให้เกิดอันตรายต่อสภาพภูมิอากาศจะต้องมีการจำกัดหรือห้ามดำเนินการ ถึงแม้จะยังพิสูจน์ไม่ได้อย่างชัดเจนว่าเป็นสาเหตุดังกล่าวก็ตาม เนื่องจากหากรอให้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ตลอดจนเทคนิคการวิเคราะห์พัฒนาที่จะทำให้พิสูจน์ได้อย่างชัดเจนแล้ว ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นอาจจะสายเกินกว่าที่จะแก้ไขได้ หลักการนี้จึงให้โอกาสในการควบคุมกิจกรรมที่มีความเสี่ยงอย่างเนิ่นๆ เช่น การกำหนดให้มีการลดปริมาณก๊าซเรือนกระจกให้อยู่ในระดับการปล่อย ณ ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ให้ได้ภายในปี พ.ศ. ๒๕๔๓

(๒) “หลักการความรับผิดชอบร่วมกันในระดับที่แตกต่างกัน” ทุกประเทศภาคีอนุสัญญา มีพันธกรณีในการดำเนินการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโดยอนุสัญญาฯ แบ่งประเทศภาคีต่างๆ ออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ คือ ประเทศในภาคผนวกที่ ๑ (Annex I countries) กับกลุ่มประเทศนอกภาคผนวกที่ ๑ (Non Annex I countries)

(๓) “หลักการสื่อสารด้านข้อมูลข่าวสาร” ประเทศภาคีอนุสัญญาฯ ต้องแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การดำเนินการด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่มีความโปร่งใส ภายใต้ข้อตกลงที่ว่าต้องมีการจัดทำรายงานแห่งชาติภายใต้อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (National Communication under United Nations Framework Convention on Climate Change) ซึ่งมีเงื่อนไขในเรื่องของความสมบูรณ์ของเนื้อหาและระยะเวลาที่แตกต่างกันระหว่างประเทศในภาคผนวก ๑ และนอกภาคผนวก ๑

(๔) “หลักการให้ความช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยกว่า” เนื่องจากประเทศที่กำลังพัฒนามีโอกาสเสี่ยงต่อผลกระทบการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศสูง ดังนั้นหลักการนี้ต้องการให้ประเทศพัฒนาแล้วให้ความช่วยเหลือสนับสนุน ให้ความสะดวก สร้างสภาพแวดล้อมที่ดี ทั้งทางด้านการเงินและเทคโนโลยีกับประเทศกำลังพัฒนาและความช่วยเหลือนี้ต้องเป็นส่วนเพิ่มเติมจากความช่วยเหลือระหว่างประเทศที่ให้อยู่เดิม ปัจจุบันอนุสัญญาฯ ได้ใช้กองทุนสิ่งแวดล้อมโลกเป็นกลไกหนึ่งในการสนับสนุนประเทศกำลังพัฒนาในการดำเนินการด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และกำหนดให้ประเทศพัฒนาแล้วดำเนินนโยบายถ่ายทอดเทคโนโลยีที่สะอาดให้กับประเทศกำลังพัฒนา

๔) พันธกรณีภายใต้อนุสัญญา UNFCCC ที่มีต่อประเทศไทย

ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาฯ ในฐานะประเทศนอกภาคผนวกที่ ๑ เมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ ส่งผลให้ประเทศไทยมีพันธกรณีต้องปฏิบัติตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๔ แห่งอนุสัญญาฯ ดังนี้

(๑) ร่วมรับผิดชอบในการลดปริมาณก๊าซเรือนกระจกโดยใช้นโยบายที่ไม่มีผลเสียต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภายใต้หลักการ “มีความรับผิดชอบร่วมกันในระดับที่แตกต่างกัน” (common but differentiated responsibilities) การป้องกันไว้ก่อน (Precautionary) และความเสมอภาค (Equity) แต่ไม่มีพันธกรณีในการลดปริมาณก๊าซเรือนกระจก

(๒) จัดทำรายงานแห่งชาติ (National Communication) เสนอต่อสำนักเลขาธิการอนุสัญญาฯ ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร แสดงให้ประเทศภาคีต่างๆ ทราบถึงการมีส่วนร่วมของประเทศไทยกับประชาคมโลก

(๓) เข้าร่วมประชุมเจรจาต่อรองและการพัฒนาทางด้านเทคนิค เช่น การประชุมสมัชชาประเทศภาคี (COP) หรือการประชุม Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC)

(๔) ดำเนินการศึกษาวิจัยทางด้านวิชาการที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

เนื่องด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในวงกว้าง รวมถึงผลกระทบต่อระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ ระบบนิเวศชายฝั่ง และทรัพยากรประมง ประเทศไทยได้ดำเนินงานเพื่อรับมือและปรับตัวต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง สภาพภูมิอากาศ ได้แก่ การปลูกป่าชายเลน เพื่ออนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่ง เพิ่มแหล่งเพาะพันธุ์และอนุบาลสัตว์น้ำ และเพื่อเป็นพื้นที่กั้นชนที่ลดความรุนแรงปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง โดยมีกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเป็นหน่วยงานหลัก ซึ่งกรมฯ ได้จัดทำยุทธศาสตร์การจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกัดเซาะ เพื่อบริหารจัดการแนวชายฝั่งทะเลทั่วประเทศโดยการจัดการพื้นที่เชิงบูรณาการ นอกจากนี้ กรมฯ ยังได้จัดทำโครงการแนวทางการจัดการ พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืนโดยประชาชนมีส่วนร่วม โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลในพื้นที่ต่างๆ โครงการจัดสร้างปะการังเทียม โครงการสงวนคุ้มครองสัตว์และระบบนิเวศทางทะเล โครงการจัดสร้างแหล่งอาศัยสัตว์ทะเล โครงการจัดการที่ดินชายทะเล นอกจากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวแล้ว กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ได้จัดทำแผนการดำเนินงานว่าด้วยการจัดการการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ของกรมฯ พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๖๒ ตามแผนกรอบยุทธศาสตร์แห่งชาติว่าด้วยการจัดการการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๕๕

๓.๔ อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage)

จากเว็บไซต์ขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) หรืออนุสัญญามรดกโลก ไว้ว่า อนุสัญญานี้ได้จัดตั้งขึ้นเพื่อให้ประเทศสมาชิกกำหนดพื้นที่ที่มีศักยภาพและกำหนดแนวทางในการป้องกัน และพิทักษ์พื้นที่เหล่านั้น ประเทศสมาชิกที่เป็นภาคีและได้ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญานี้นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์ แหล่งมรดกโลกภายในประเทศของตัวเองแล้วยังเป็นการอนุรักษ์มรดกของมนุษยชาติอีกด้วย

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ได้ให้รายละเอียดเพิ่มเติมไว้ในเว็บไซต์ของ สผ. (๒๕๖๐) เกี่ยวกับอนุสัญญามรดกโลก ไว้ว่า อนุสัญญามรดกโลกมีหลักการสำคัญ คือ คุ้มครองและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่ทรงคุณค่าโดดเด่นของโลก ทั้งแหล่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และแหล่งธรรมชาติ เพื่อเป็นมรดกตกทอดแก่คนรุ่นหลัง ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๓๐ และให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาเมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๓๐ ปัจจุบันประเทศไทยมีแหล่งมรดกโลก ทั้งหมด ๕ แหล่ง โดยมีวัตถุประสงค์ของอนุสัญญา คือ เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศภาคีในการกำหนดมาตรการที่เหมาะสมทั้งด้านนโยบายและวางแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติที่คำนึงถึงการอนุรักษ์ที่มีประสิทธิภาพด้านกฎหมาย วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การบริหารจัดการ และการสนับสนุนงบประมาณเพื่อสงวน รักษาคุ้มครองและส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อมวลมนุษยชาติให้คงอยู่ต่อไป โดยในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ (ค.ศ. ๑๙๗๖) องค์การยูเนสโกได้จัดตั้ง "คณะกรรมการมรดกโลก" เพื่อทำหน้าที่ดูแลมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่สำคัญของโลก และจัดตั้ง "กองทุนมรดกโลก" เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนสนับสนุนการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกแล้ว

หลักเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าความโดดเด่นของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติมี ๑๐ ข้อ ได้แก่

๑) เป็นตัวแทนที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ด้านศิลปกรรมหรือตัวแทนของความงาม และเป็นผลงานชั้นเอกที่จะจัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์ที่ชาญฉลาด หรือ

๒) เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวนและภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนาศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องหรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งการพัฒนาเหล่านั้นเกิดขึ้นในช่วงเวลาในเวลานึง หรือบนพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใดของโลก หรือ

๓) เป็นเอกลักษณ์ หายากยิ่งหรือเป็นของแท้ดั้งเดิม หรือ

๔) เป็นตัวอย่างลักษณะทั่วไปของสิ่งก่อสร้างที่เป็นตัวแทนการพัฒนาด้านวัฒนธรรม สังคม ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี หรืออุตสาหกรรม หรือ

๕) เป็นตัวอย่างลักษณะเด่นชัดหรือชนบทรรมนิยมประเพณีแห่งสถาปัตยกรรม วิธีการก่อสร้าง การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ที่มีความเปราะบางหรือเสื่อมสลายได้ง่าย เพราะผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมที่ไม่สามารถกลับคืนดั้งเดิมได้ หรือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ หรือ

๖) มีความคิดหรือความเชื่อที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์หรือบุคคลที่มีความสำคัญหรือมีความโดดเด่นยิ่งในประวัติศาสตร์ หรือ

๗) เป็นตัวอย่างเด่นชัดในการเป็นตัวแทนของวิวัฒนาการสำคัญๆ ในอดีตของโลก รวมถึงแหล่งที่เป็นตัวแทนของยุคสำคัญๆ ในอดีต เช่น ยุคของสัตว์เลื้อยคลาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาความหลากหลายทางธรรมชาติบนพื้นโลก หรือยุคน้ำแข็งซึ่งมนุษย์ดึกดำบรรพ์และสิ่งแวดล้อมเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก หรือ

๘) เป็นตัวอย่างเด่นชัดในการเป็นตัวแทนของขบวนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทางธรณีวิทยาหรือวิวัฒนาการทางชีววิทยาและปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่กำลังเกิดอยู่ โดยเน้นขบวนการที่กำลังเกิดอยู่ของชุมชนพืชและสัตว์ การเกิดของสภาพภูมิประเทศต่างๆ หรือ

๙) เป็นแหล่งที่เกิดจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์หายากเป็นพิเศษ เช่น การเกิดหรือลักษณะหรือแหล่งที่มีความงามทางธรรมชาติ แหล่งรวมความหนาแน่นของสัตว์และพืช และแหล่งรวมการผสมผสานระหว่างองค์ประกอบทางธรรมชาติและวัฒนธรรม หรือ

๑๐) เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชนิดพันธุ์และสัตว์ที่หายากหรือที่ตกอยู่ในภาวะอันตราย แต่ยังสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ รวมถึงระบบนิเวศอันเป็นแหล่งรวมความหนาแน่นของพืชและสัตว์ที่ทั่วโลกให้ความสนใจ

การพิจารณาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม มีสภาระหว่างประเทศว่าด้วยโบราณสถานและแหล่งโบราณคดี (International Council on Monuments and Sites: ICOMOS) ซึ่งทำหน้าที่ประเมินคุณค่าแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม และนำเสนอผลการประเมินต่อคณะกรรมการมรดกโลกเพื่อพิจารณาลงมติ

การพิจารณาแหล่งมรดกทางธรรมชาติ มีสหภาพการอนุรักษ์โลก (International Union for Conservation of Nature: IUCN) ทำหน้าที่ประเมินคุณค่าแหล่งมรดกทางธรรมชาติ และจะนำเสนอผลการประเมินต่อคณะกรรมการมรดกโลกเพื่อพิจารณาลงมติ

ในกรณีที่มรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติในบัญชีรายชื่อมรดกโลกได้รับการคุกคามจากการดำเนินการใดๆ เช่น โครงการพัฒนาต่างๆ การสงคราม การเสื่อมโทรมของธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ฯลฯ จนมีแนวโน้มว่ามรดกโลกเหล่านั้นกำลังเผชิญกับภาวะอันตราย อนุสัญญาฯ ได้กำหนดให้มีการพิจารณาขึ้นทะเบียนให้แหล่งมรดกโลกนั้นเป็นแหล่งมรดกในภาวะอันตราย ทั้งนี้เพื่อพิจารณากำหนดแผนปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งในการคุ้มครองและฟื้นฟูแหล่งมรดกโลกนั้นอย่างเร่งด่วนและต่อเนื่อง

การดำเนินการของประเทศไทย

คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ตามข้อเสนอของกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๐ กระทรวงการต่างประเทศดำเนินการยื่นภาคยานุวัติสาร ร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาฯ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ (ค.ศ. ๑๙๘๗) ประเทศไทยเป็นสมาชิกของยูเนสโก เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๔๒ (ลำดับที่ ๔๙) และให้สัตยาบันต่ออนุสัญญา เมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๓๐ และเป็นสมาชิกคณะกรรมการมรดกโลกชุดปัจจุบัน ดำรงตำแหน่งระหว่างปี ๒๕๕๒-๒๕๕๖

ภายในเดือนมกราคม ๒๕๓๓ คณะรัฐมนตรีมีมติแต่งตั้ง "คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลก" โดยมีสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นฝ่ายเลขานุการ เพื่อดำเนินงานต่างๆ ให้เป็นไปตามพันธกรณีของอนุสัญญาฯ และทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้มีการดำเนินงานตามแผนการจัดการแหล่งมรดกโลก

ปัจจุบันประเทศไทยมีแหล่งมรดกโลกทั้งหมด ๕ แหล่ง ดังนี้

ลำดับที่	ชื่อ	ประเภท	จังหวัด	ปีที่ขึ้นทะเบียน (พ.ศ.)	หลักเกณฑ์*
๑.	เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร (อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร)	มรดกโลกทางวัฒนธรรม	สุโขทัยและกำแพงเพชร	๒๕๓๔	เกณฑ์ที่ ๑
๒.	นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา	มรดกโลกทางวัฒนธรรม	พระนครศรีอยุธยา	๒๕๓๔	เกณฑ์ที่ ๓
๓.	แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง	มรดกโลกทางวัฒนธรรม	อุดรธานี	๒๕๓๕	เกณฑ์ที่ ๓
๔.	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นายูง-ห้วยขาแข้ง	มรดกโลกทางธรรมชาติ	กาญจนบุรี ตาก และอุทัยธานี	๒๕๓๔	เกณฑ์ที่ ๗, ๙, และ ๑๐
๕.	ป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่	มรดกโลกทางธรรมชาติ	สระบุรี นครราชสีมา นครนายก ปราจีนบุรี สระแก้ว และบุรีรัมย์	๒๕๔๘	เกณฑ์ที่ ๑๐

ที่มา: World Heritage List, UNESCO (๒๕๖๐)

นอกจากนี้ในเว็บไซต์ขององค์การ การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ในประเทศไทยมีสถานที่ที่ได้รับขึ้นบัญชีรายชื่อเบื้องต้น (tentative list) เพื่อพิจารณาเป็นมรดกโลกในอนาคตทั้งสิ้น ๖ แห่ง ได้แก่

สถานที่	ประเภท	ที่ตั้ง	หลักเกณฑ์*	ปีที่เสนอ
เส้นทางวัฒนธรรมพิมาย ปราสาทพนมรุ้ง-ปราสาทเมืองต่ำ	มรดกโลกทางวัฒนธรรม	บุรีรัมย์ นครราชสีมา และสุรินทร์	เกณฑ์ที่ ๑, ๒, ๓, ๔, และ ๖	๒๕๔๗
กลุ่มป่าแก่งกระจาน	มรดกโลกทางธรรมชาติ	ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์	เกณฑ์ที่ ๕	๒๕๕๔

สถานที่	ประเภท	ที่ตั้ง	หลักเกณฑ์*	ปีที่เสนอ
เส้นทางวัฒนธรรมพิมาย ปราสาทพนมรุ้ง-ปราสาทเมืองต่ำ	มรดกโลกทาง วัฒนธรรม	บุรีรัมย์ นครราชสีมา และ สุรินทร์	เกณฑ์ที่ ๑, ๒, ๓, ๔, และ ๖	๒๕๔๗
วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช	มรดกโลกทาง วัฒนธรรม	นครศรีธรรมราช	เกณฑ์ที่ ๑, ๒, และ ๖	๒๕๕๕
อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท	มรดกโลกทาง วัฒนธรรม	อุดรธานี	เกณฑ์ที่ ๓, ๔, ๕, และ ๖	๒๕๔๗
สถานที่ อนุสรณ์สถาน และพื้นที่ ทางวัฒนธรรมในเชียงใหม่ เมือง หลวงแห่งล้านนา	มรดกโลกทาง วัฒนธรรม	เชียงใหม่	เกณฑ์ที่ ๑, ๒, ๓, และ ๖	๒๕๕๘
พระธาตุพนม และสิ่งก่อสร้างทาง ประวัติศาสตร์และภูมิทัศน์ที่ เกี่ยวข้อง	มรดกโลกทาง วัฒนธรรม	นครพนม	เกณฑ์ที่ ๑, ๒, และ ๔	๒๕๖๐

ที่มา: Tentative List, UNESCO (๒๕๖๐)

๓.๕ โครงการมนุษย์และชีวมณฑล (Man and Biosphere Reserves Programme)

วันชัย (๒๕๖๐) ได้ให้รายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่สงวนชีวมณฑล ไว้ในเว็บไซต์ของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เกี่ยวกับพื้นที่สงวนชีวมณฑล ระบุว่า UNESCO ได้ริเริ่มโครงการเขตสงวนชีวมณฑล (Man and Biosphere Reserves Programme) มาตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๗๐ โดยมีลักษณะแบบสหสาขา (Interdisciplinary) เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ลักษณะการดำเนินงานเป็นโครงการวิจัยและฝึกอบรม เพื่อพัฒนาพื้นฐานของงานด้านวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกต้อง ทั้งเป็นการอนุรักษ์แหล่งทรัพยากรนั้นๆ และเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติ นับเป็นรูปแบบของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งต้องมีพื้นที่เปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน เรียกว่า “เขตสงวนชีวมณฑล” (Biosphere Reserves) โดยมี การแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๓ ส่วน คือ

- (๑) เขตแกนกลาง (Core area) ต้องเป็นพื้นที่อนุรักษ์ที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย
- (๒) เขตกันชน (Buffer zone) เป็นพื้นที่ผ่อนปรนให้มีกิจกรรมในทางสังคมและเศรษฐกิจชุมชน แต่ต้องมีการจัดการพื้นที่และใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน
- (๓) เขตรอบนอก (Transition zone) เป็นพื้นที่ที่มีชุมชนอาศัยอยู่ เป็นเขตที่อนุญาตให้มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนโดยรอบพื้นที่ และต้องจัดให้มีการฝึกอบรมให้การศึกษาแก่ประชาชนในพื้นที่ให้รู้จักใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

จากหลักการข้างต้น พื้นที่สงวนชีวมณฑลจึงมีบทบาทที่สำคัญอยู่ ๓ ประการ คือ

- (๑) เป็นพื้นที่ที่อนุรักษ์ สงวนรักษาทรัพยากรพันธุกรรมและชนิดพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตที่เป็นพืช สัตว์ และแมลงทั้งจุลินทรีย์ในพื้นที่นั้น รักษา และอนุรักษ์ระบบนิเวศ สภาพภูมิทัศน์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมในพื้นที่
- (๒) เป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนา/ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม ประเพณีและวัฒนธรรม

(๓) เป็นพื้นที่ที่สามารถให้การสนับสนุนโครงการสาธิต การฝึกอบรม และให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การศึกษา วิจัยและตรวจสอบปัญหาที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืนในทุกระดับ ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ

การประกาศพื้นที่ใดเป็นเขตสงวนชีวมณฑล นั้น ประเทศที่เป็นเจ้าของพื้นที่ต้องพิจารณาเสนอเขตสงวนชีวมณฑลต่อคณะกรรมการสภาประสานงานระหว่างประเทศว่าด้วยโครงการมนุษย์และชีวมณฑลของ UNESCO (International Co-ordinating Council of the Programme on Man and the Biosphere – UNESCO/MAB) ซึ่งต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการที่ปรึกษา (Advisory committee) และคณะกรรมการกลาง (Bureau) และให้ประเทศเจ้าของพื้นที่จัดให้มีหน่วยประสานงานกลาง (MAB Focal Point) สำหรับการบริหารจัดการพื้นที่

ในปัจจุบัน การบริหารงานของพื้นที่สงวนชีวมณฑลนั้น ดำเนินงานตามปฏิญญาลามา (Lima Declaration) และแผนปฏิบัติการลามา (Lima Action Plan) สำหรับปี ค.ศ. ๒๐๑๖-๒๐๒๕ ที่ได้มีการรับรองในที่ประชุม World Congress of Biosphere Reserves ครั้งที่ ๔ เมื่อวันที่ ๑๔-๑๗ มีนาคม ๒๕๕๙ ณ กรุงลามา สาธารณรัฐเปรู ซึ่งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอ คณะรัฐมนตรีมีมติรับทราบรายงานการรับรองปฏิญญาลามา (Lima Declaration) และแผนปฏิบัติการลามา (Lima Action Plan) ดังนี้

(๑) ปฏิญญาลามา มีสาระสำคัญตามที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี โดยได้เพิ่มเนื้อความเกี่ยวกับกิจกรรมโครงการมนุษย์และชีวมณฑลในแถบประเทศหมู่เกาะแคริบเบียน ซึ่งไม่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทย และการสนับสนุนการใช้พื้นที่สงวนชีวมณฑลเป็นพื้นที่สาธิตในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน การสำรวจ วิจัย ติดตามการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การสนับสนุนความร่วมมือกับภาคเอกชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่สงวนชีวมณฑล ซึ่งไม่มีข้อผูกมัดในการดำเนินการ และสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย

(๒) แผนปฏิบัติการลามา สำหรับปี ค.ศ. ๒๐๑๖-๒๐๒๕ มีสาระสำคัญโดยมีการปรับเปลี่ยนและเพิ่มถ้อยคำให้ครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการมนุษย์และชีวมณฑลในภาพรวมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยถ้อยคำที่ปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมนั้น ไม่กระทบสาระสำคัญเดิมตามที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีแต่อย่างใด

(๓) การดำเนินการภายหลังการรับรองปฏิญญาลามา และแผนปฏิบัติการลามา คณะกรรมการโครงการมนุษย์และชีวมณฑลของคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ได้แต่งตั้งคณะทำงานร่างยุทธศาสตร์การบริหารจัดการพื้นที่สงวนชีวมณฑลของประเทศไทยขึ้นเพื่อจัดทำร่างยุทธศาสตร์ดังกล่าว

(๔) การพัฒนาความร่วมมือกับเครือข่ายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เห็นชอบให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จัดประชุมเครือข่ายพื้นที่สงวนชีวมณฑลในแถบประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ครั้งที่ ๑๐ (๑๐th Southeast Asian Biosphere Reserve Network (SeaBRnet) Meeting) ในปีงบประมาณ ๒๕๖๐ ณ จังหวัดเชียงใหม่

จากฐานข้อมูล Directory of the World Network of Biosphere Reserves (WNBR) ของ UNESCO (๒๐๑๗) พบว่า ในปัจจุบัน มีพื้นที่สงวนชีวมณฑลทั้งสิ้น ๖๖๙ แห่ง ใน ๑๒๐ ประเทศ (ข้อมูลเดือนมีนาคม ๒๕๖๐) สำหรับประเทศไทยมีพื้นที่สงวนชีวมณฑลจำนวน ๔ แห่ง คือ

(๑) พื้นที่สงวนชีวมณฑลสะแกราช ตั้งอยู่ตำบลสะแกราช อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา มีระบบนิเวศเป็นป่าดิบแล้งและป่าเต็งรัง มีพื้นที่ ๗๘.๐๘ ตร.กม. หรือ ๔๘,๘๐๐ ไร่ ได้รับการประกาศจาก UNESCO/MAB ในปี พ.ศ. ๒๕๑๙

(๒) พื้นที่สงวนชีวมณฑลแม่สา-ห้วยคอกม้า ประกอบด้วย ๒ พื้นที่ลุ่มน้ำ คือลุ่มน้ำแม่สาตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอแม่ริมบางส่วนและอำเภอสะเมิงบางส่วน ขนาดพื้นที่ ๔๒๐ ตร.กม. หรือ ๒๖๕,๕๐๐ ไร่ และลุ่มน้ำห้วยคอกม้า ตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอเมือง ขนาดพื้นที่ ๐.๖๕ ตร.กม. หรือ ๔๐๖.๒๕ ไร่ ระบบนิเวศแบบป่าดิบเขา ป่าสนเขา ป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง ได้รับการประกาศจาก UNESCO/MAB ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐

(๓) พื้นที่สงวนชีวมณฑลห้วยตาด ตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอหาง จังหวัดลำปาง มีระบบนิเวศแบบป่าเบญจพรรณสัก มีพื้นที่ ๒๙๔.๔ ตร.กม. หรือ ๑๘๔,๐๐๐ ไร่ ได้รับการประกาศจาก UNESCO/MAB ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐

(๔) พื้นที่สงวนชีวมณฑลระนอง ตั้งอยู่ในเขตท้องที่ตำบลหงาว อำเภอเมือง จังหวัดระนองระบบนิเวศแบบป่าชายเลน ขนาดพื้นที่ ๓๐๓ ตร.กม. หรือ ๑๘๙,๔๓๑ ไร่ ได้รับการประกาศจาก UNESCO/MAB ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐

๔. การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ

๔.๑ การบริหารจัดการในระดับนานาชาติ - อนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Convention)

ประเทศต่างๆ ได้ทำข้อตกลงเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดของมนุษย์ ในอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำหรืออนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar Convention) โดยความเป็นมาของอนุสัญญาแรมซาร์ หรืออนุสัญญาระหว่างประเทศฉบับนี้มีชื่อเต็มว่า Convention on Wetlands of International Importance Especially as Waterfowl Habitat หรือ อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ โดยเฉพาะเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกน้ำ เรียกสั้นๆว่า Ramsar Convention เพราะอนุสัญญานี้ถูกกำหนดให้มีขึ้นเป็นครั้งแรกจากการประชุมที่เมือง Ramsar ซึ่งตั้งอยู่ริมทะเลสาบแคสเปียน ประเทศอิหร่าน เมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๗๑ อนุสัญญานี้จะมีองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) เป็นผู้ควบคุมดูแลการดำเนินการตามอนุสัญญา โดยมีคณะเลขาธิการหรือสำนักเลขาธิการซึ่งเป็นหน่วยงานบริหารที่เป็นอิสระ ประกอบด้วยทีมงานผู้เชี่ยวชาญและผู้บริหาร โดยสำนักงานนี้ขึ้นอยู่กับองค์การกำกับดูแลของ IUCN เมืองกลอง สมาพันธรัฐสวิส อนุสัญญานี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับอนุสัญญานับอื่นๆ ที่มีบทบัญญัติในลักษณะคุ้มครองและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่

๑) อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, ๑๙๗๓ – CITES)

๒) อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity, ๑๙๙๒ – CBD)

๓) อนุสัญญาว่าด้วยการอนุรักษ์สัตว์ป่าที่มีการอพยพย้ายถิ่น (Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals, ๑๙๗๙ – Bonn Convention)

๔) อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลก (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, ๑๙๗๒ – World Heritage Convention)

ความสำคัญของอนุสัญญาแรมซาร์ เป็นอนุสัญญาที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดของมนุษย์ เพื่อให้มนุษย์สามารถใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพหรือทำเกษตรกรรมภายใต้หลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตลอดถึงการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกน้ำ สัตว์หรือพืชที่มีคุณค่าในเชิงนิเวศวิทยาด้วย

๑) วัตถุประสงค์อนุสัญญาแรมซาร์

(๑) ทำให้มีการอนุรักษ์และยับยั้งการสูญเสียพื้นที่ชุ่มน้ำในแต่ละภูมิภาคของโลก โดยอาศัยความร่วมมือกันตามอนุสัญญาดังกล่าวในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี หรืองบประมาณ เพื่อการอนุรักษ์และการยับยั้งการทำลายพื้นที่ชุ่มน้ำ

(๒) ลดปัญหาความขัดแย้งในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ชุ่มน้ำระหว่างประเทศ ตลอดจนสิ่งมีชีวิตต่างๆ ในพื้นที่ รวมทั้งการอนุรักษ์ผู้ลงนกน้ำที่อพยพตามฤดูกาลไปอยู่ในประเทศต่างๆ ทั้งนี้เนื่องจากอนุสัญญาฉบับนี้ได้ระบุว่าภาคีจะต้องร่วมมือในการจัดการและอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำและสิ่งมีชีวิตในพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน

(๓) ทำให้มีการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำและสิ่งมีชีวิตในพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด เนื่องจากอนุสัญญานี้ระบุหน้าที่ที่ภาคีจะต้องกระทำ คือ ให้คำนึงถึงการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำในการกำหนดแผนการใช้ที่ดินและแผนการจัดการระดับชาติ ซึ่งการดำเนินการตามแผนนี้จะเป็นการส่งเสริมการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด จนทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำที่ต้องสงวนรักษาไว้

(๔) ทำให้มีการป้องกันการเสื่อมสภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยเฉพาะที่ขึ้นทำเนียบไว้โดยมีการติดตามตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ

๒) พันธกรณีสำคัญของอนุสัญญาแรมซาร์

สาระสำคัญของอนุสัญญาแรมซาร์ มีวัตถุประสงค์อย่างกว้างๆ ของการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดต่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่กระจุกกระจายอยู่ในอาณาเขตของประเทศซึ่งเป็นภาคีตามอนุสัญญาฉบับนี้ โดยมีพันธกรณีสำคัญที่จะต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติของอนุสัญญานี้ ได้แก่

๒.๑) การกำหนดพื้นที่ชุ่มน้ำอยู่ในบัญชีรายชื่อ

ประเทศภาคีสมาชิกต้องกำหนดให้พื้นที่ชุ่มน้ำภายในประเทศของตนอย่างน้อย ๑ แห่ง ถูกบรรจุรายชื่ออยู่ใน “บัญชีรายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ” และจะต้องดูแลรักษาพื้นที่ชุ่มน้ำนั้นให้ดำรงคุณสมบัติทางนิเวศวิทยาไว้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ การกำหนดให้พื้นที่ชุ่มน้ำใดๆ ให้อยู่ในบัญชีรายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาตินั้น จะต้องอยู่บนพื้นฐานของความสำคัญระดับนานาชาติในเรื่องนิเวศวิทยา พฤษศาสตร์ สัตววิทยา ชลชีววิทยา และอุทกวิทยา

เกณฑ์ที่จำเป็นในการจำแนกพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศที่สามารถนำไปบรรจุไว้ในบัญชีรายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาตินั้น มีสาระสำคัญ คือ

๒.๑.๑) เกณฑ์มาตรฐานสำหรับการเป็นตัวแทนหรือเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีลักษณะพิเศษ

(๑) มีคุณสมบัติเป็นตัวแทนของพื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นธรรมชาติ หรือพื้นที่ชุ่มน้ำที่อยู่ใกล้พื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นธรรมชาติ โดยที่คุณลักษณะนั้นอาจจะเป็นคุณสมบัติโดยเฉพาะพื้นที่ชุ่มน้ำนั้น หรือเหมือนกับพื้นที่ชุ่มน้ำแห่งอื่นๆ ในอาณาบริเวณนั้นก็ได้ หรือ

(๒) เป็นตัวแทนของพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวทำหน้าที่ตามธรรมชาติของพื้นที่ชุ่มน้ำใหญ่ๆ หรือระบบชายฝั่งทะเล โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณพื้นที่ชายแดน หรือ

(๓) มีลักษณะที่หายากหรือไม่เหมือนกับพื้นที่ชุ่มน้ำใดๆ ในอาณาบริเวณนั้น

๒.๑.๒) เกณฑ์ทั่วไปสำหรับการใช้พืชหรือสัตว์ในการจำแนกพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญ โดยพื้นที่ชุ่มน้ำจะได้รับการพิจารณาว่ามีความสำคัญ

(๑) เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชนิดพันธุ์หรือสายพันธุ์ของพืชและสัตว์ที่หายากมีแนวโน้มที่จะสูญพันธุ์ หรือใกล้จะสูญพันธุ์ หรือเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของประชากรพืชและสัตว์ดังกล่าวหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งชนิดพันธุ์ในจำนวนที่เหมาะสม

(๒) มีคุณค่าพิเศษในการดำรงความหลากหลายของพันธุกรรมและระบบนิเวศวิทยาของภูมิภาค เนื่องจากคุณภาพและลักษณะพิเศษของพันธุ์พืชหรือสัตว์ในพื้นที่นั้น

(๓) มีคุณค่าพิเศษในฐานะที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของพืชหรือสัตว์ ในช่วงสำคัญของวงจรชีวิต

(๔) มีคุณค่าพิเศษสำหรับชนิดของพืชหรือสัตว์เฉพาะถิ่น

๒.๑.๓) เกณฑ์เฉพาะสำหรับการใช้น้ำในการจำแนกวินิจฉัยพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญ

(๑) ตามปกติสามารถให้น้ำอาศัยอยู่ได้ ๒๐,๐๐๐ ตัว อยู่ได้ตลอดไป

(๒) ตามปกติสามารถให้น้ำจำนวนพอสมควรจากกลุ่มสำคัญ ซึ่งเป็นดัชนีแสดงคุณค่าความอุดมสมบูรณ์ หรือความหลากหลายของพื้นที่ชุ่มน้ำประเภทหนองบึงน้ำจืดอยู่ได้ตลอดเวลา

(๓) ในกรณีที่มีข้อมูลประชากรนกน้ำ ตามปกติสามารถให้น้ำร้อยละ ๑ ของประชากรในชนิดพันธุ์หรือสายพันธุ์หนึ่งอยู่ได้ตลอดเวลา

๒.๒) การใช้หลักการ “การใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด”

หลักการการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด หมายถึง การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชุ่มน้ำที่ยั่งยืนในลักษณะของการประกอบกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ ควบคู่ไปกับการรักษาไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมด้วย ซึ่งทำให้ประเทศภาคีสมาชิกของอนุสัญญาแรมซาร์นี้ต้องมีการจัดการดำเนินการให้มีการนำเสนอประเด็นในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ บรรลุผลในแผนการใช้ที่ดินแห่งชาติ โดยที่การวางแผนและการปฏิบัติการนั้น จะต้องดำเนินการในลักษณะให้มีความสอดคล้องกับหลักการการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด

แนวทางที่รัฐควรเร่งดำเนินการและสนับสนุนหลักการการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดตามหลักการของอนุสัญญาแรมซาร์ คือ การก่อตั้งนโยบายพื้นที่ชุ่มน้ำแห่งชาติ โดยควรกำหนดให้มีสาระสำคัญ ๒ ประการ ได้แก่

๒.๒.๑) การจัดตั้งสถาบันหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยสถาบันหรือองค์กรดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนานโยบายพื้นที่ชุ่มน้ำทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น ด้วยการกำหนดนโยบายแห่งชาติ ผสมผสานทั้งนโยบายพื้นที่ชุ่มน้ำ นโยบายการอนุรักษ์ รวมไปถึงการวางแผนการจัดการทรัพยากร การกำหนดให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในขบวนการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับแผนของกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด

๒.๒.๒) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ กฎหมายเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนให้มีการดำเนินการสอดคล้องตามนโยบาย รวมถึงเป็นกลไกที่ช่วยให้การปฏิบัติเป็นไปตามหลักการการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดและมีประสิทธิภาพในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำควรมีบทบาทสำคัญในลักษณะต่างๆ ดังนี้

(๑) มุ่งเน้นการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำในอาณาบริเวณต่างๆ ที่กำหนดในแผนการใช้ที่ดิน

(๒) มีระบบการอนุญาตสำหรับกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชุ่มน้ำ

(๓) มีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการต่างๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชุ่มน้ำ

- (๔) ตรวจสอบผลกระทบจากกิจกรรมต่างๆ
- (๕) มีระบบการจัดการระหว่างรัฐ เจ้าของที่ดิน และผู้ใช้ที่ดิน
- (๖) มีระบบชั่งใจทางด้านเงินทุน ภาษีอากร และการช่วยเหลือในด้านต่างๆ
- (๗) มีการกำหนดการนำเข้าชนิดพรรณพืชแปลกปลอมที่เข้ามาทำลายระบบ

พื้นที่ชุ่มน้ำ

(๘) กำหนดสิทธิในการอุทธรณ์ต่อการพิจารณาและการตัดสินใจของภาครัฐที่ฝ่าฝืนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ

ตามหลักการกว้างๆ ของบทบัญญัติข้างต้น สามารถทำให้กฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการและการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีอยู่ในปัจจุบัน มีความสอดคล้องกับหลักการการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาดตามอนุสัญญาแรมซาร์มากยิ่งขึ้น

๒.๓) การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำและการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ

๒.๓.๑) การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นหลักการที่มุ่งเน้นถึงการกำหนดให้ประเทศภาคีสมาชิกตามอนุสัญญาฉบับนี้ต้องมีการสนับสนุนการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำและนกน้ำ โดยต้องมีการกำหนดหรือจัดตั้งพื้นที่สงวนของพื้นที่ชุ่มน้ำไว้ โดยไม่ต้องคำนึงว่าพื้นที่ชุ่มน้ำเหล่านั้นจะถูกบรรจุรายชื่ออยู่ในบัญชีพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญในระดับนานาชาติหรือไม่ และต้องมีมาตรการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำเหล่านั้น รวมไปถึงการส่งเสริมประชาชนในบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำเหล่านั้นให้มีความตระหนักถึงความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำนั้นๆ ในการมีส่วนร่วมในการจัดการและอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำด้วย

๒.๓.๒) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นกระบวนการที่ทำให้มีการวางแผนการจัดการและอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำต่างๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งรวมถึงการให้ความรู้ ฝึกอบรมบุคลากรของภาครัฐ โดยเฉพาะหน่วยงานราชการต่างๆ ที่รับผิดชอบในการจัดการและอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักการของหลักการการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ชุ่มน้ำในแต่ละแหล่งได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมสำหรับพื้นที่ชุ่มน้ำนั้นๆ ด้วย

๒.๔) ความช่วยเหลือกับนานาชาติในการจัดการและการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

ตามหลักการของอนุสัญญาแรมซาร์ จะมุ่งเน้นให้ทุกประเทศที่เป็นภาคีสมาชิกได้มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือและร่วมมือกันในระหว่างประเทศภาคีสมาชิกในการจัดการและการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ โดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลทางวิชาการ ข้อคิดเห็นในประเด็นปัญหาต่างๆ ของพื้นที่ชุ่มน้ำในระดับนานาชาติ รวมทั้งการเอื้ออำนวยทางด้านข้อมูลข่าวสาร แนวทางจัดการและเทคโนโลยีที่ทันสมัยเกี่ยวกับการจัดการและอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำในระหว่างประเทศภาคีสมาชิก

นอกจากนี้ ประเทศภาคีสมาชิกที่มีพื้นที่ชุ่มน้ำหรือระบบน้ำร่วมกัน จะต้องมีการปรึกษาหารือ โดยมีการวางแผนหรือมีนโยบายร่วมกันในอันที่จะส่งเสริมการจัดการและการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากหลักการสำคัญทั้ง ๔ ประการของอนุสัญญาแรมซาร์ จะเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ตามอนุสัญญาดังกล่าว มุ่งเน้นหลักการการอนุรักษ์และการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำในแต่ละแหล่งอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการการใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด ประกอบกับการส่งเสริมการค้นคว้า วิจัย รวมถึงการส่งเสริมความร่วมมือกันระหว่างประเทศภาคีสมาชิกของอนุสัญญาฉบับนี้ เพื่อให้บรรลุถึงหลักการของอนุสัญญาแรมซาร์อย่างแท้จริง

๓) หลักการเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกของรัฐตามอนุสัญญาแรมซาร์

อนุสัญญาแรมซาร์ได้กำหนดหลักการของการเข้าเป็นภาคีสมาชิกไว้ ๒ ประการ ได้แก่

(๑) วิธีการของการเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกของรัฐตามอนุสัญญาแรมซาร์

วิธีการของรัฐต่างๆขององค์การสหประชาชาติ หรือประเทศที่อยู่ในหน่วยงานพิเศษ หรือองค์การพลังงานปรมาณูนานาชาติ หรือภาคีสมาชิกของ The Statute of the International Court of Justice (SIC) สามารถเข้าเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญาได้ ๓ วิธี ได้แก่

(๑.๑) ลงนามโดยไม่ต้องมีข้อสงวนใดๆสำหรับการให้สัตยาบัน

(๑.๒) ลงนามโดยรอให้มีการให้สัตยาบัน ตามด้วยการให้สัตยาบัน

(๑.๓) การเข้าเป็นภาคีใหม่

การให้สัตยาบันหรือการเข้าเป็นภาคีใหม่นั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์ของอนุสัญญาได้ต่อเมื่อมีการส่งมอบเอกสารการให้สัตยาบันหรือการเข้าเป็นภาคีใหม่แก่ผู้อำนวยการองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) และประเทศที่จะเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกจะต้องเสนอชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญในทางนิเวศวิทยา พฤษศาสตร์ สัตววิทยา ชลชีววิทยา และอุทกวิทยา ที่เรียกว่า Ramsar site มาพร้อมกับข้อมูลพื้นฐานและแผนที่แสดงที่ตั้งและขอบเขตที่ชัดเจน โดยเสนอตามรูปแบบ Ramsar data sheets มาพร้อมกับการขอเข้าร่วมเป็นภาคี หรือเสนอหลังจากนั้นโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่ง data sheets เหล่านี้จะได้รับการจัดพิมพ์เป็น “ทำเนียบพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ” โดยสามารถเพิ่มเติมพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญในดินแดนของตนในภายหลังได้อีกด้วย

(๒) ข้อตกลงการเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกของรัฐที่เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกตามอนุสัญญา

แรมซาร์

ข้อตกลงหลักๆ ของรัฐที่เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกตามอนุสัญญาแรมซาร์ ได้แก่

(๒.๑) ประเทศภาคีสมาชิกจะต้องคัดเลือกพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติหรือนานาชาติอย่างน้อย ๑ แห่ง เพื่อบรรจุในทำเนียบพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ และส่งเสริมการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีอยู่ในบัญชีรายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำ

(๒.๒) ประเทศภาคีสมาชิกต้องกำหนดและวางแผนการดำเนินงานการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชาญฉลาด ไม่ว่าพื้นที่ชุ่มน้ำเหล่านั้นจะอยู่ในบัญชีรายชื่อหรือไม่

(๒.๓) ประเทศภาคีสมาชิกต้องทำการปรึกษากับภาคีอื่นๆ เกี่ยวกับการดำเนินงานของอนุสัญญาแรมซาร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ชุ่มน้ำที่ตั้งอยู่ตามพรมแดนระหว่างประเทศที่มีการใช้ทรัพยากรน้ำร่วมกัน หรือมีการใช้ทรัพยากรชีวภาพร่วมกัน รวมถึงการช่วยเหลือกันในความร่วมมือระหว่างประเทศสำหรับโครงการพื้นที่ชุ่มน้ำ

(๒.๔) ประเทศภาคีสมาชิกต้องสนับสนุนเงินช่วยเหลือแก่อนุสัญญาแรมซาร์ โดยจำนวนเงินช่วยเหลือของแต่ละประเทศขึ้นอยู่กับเกณฑ์ขององค์การสหประชาชาติ

๔.๒ การบริหารจัดการในระดับประเทศ

การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทยในปัจจุบัน ซึ่งไม่มีองค์กรที่มีอำนาจโดยตรง เป็นระบบการบริหารจัดการที่กระจายอยู่ในอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ทำให้ไม่เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินการด้านการอนุรักษ์และการใช้อย่างชาญฉลาด รวมทั้งการสร้างความร่วมมือกับประเทศสมาชิกตามอนุสัญญาฯ โดยมีโครงสร้างระดับนโยบาย การบริหารจัดการที่เชื่อมโยงกับหน่วยงานระดับนโยบาย คือคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้แก่คณะกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ และคณะทำงานวิชาการพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้กำหนดนโยบายการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย “เพื่ออนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำให้คงอยู่ และดำรงไว้ซึ่งบทบาทหน้าที่ทางนิเวศวิทยาและการพัฒนา เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ” โดยที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ดำเนินการตามข้อผูกพันอนุสัญญาพื้นที่ชุ่มน้ำ

ข้อเสนอการปรับปรุงระบบการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่ผ่านมา การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำในปัจจุบัน เป็นระบบการบริหารจัดการที่กระจายอยู่ในอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ทำให้ไม่เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินการด้านการอนุรักษ์และเกิดความยั่งยืน ดังนั้นเพื่อให้การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำมีประสิทธิภาพ จึงควรปรับปรุงระบบการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำให้มีความเชื่อมโยงจากระดับชาติสู่ระดับจังหวัด โดยกำหนดให้มีองค์กรหรือหน่วยงานเฉพาะทำหน้าที่ด้านการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำโดยตรงในรูปคณะกรรมการพื้นที่ชุ่มน้ำจังหวัดสำหรับพื้นที่ชุ่มน้ำที่อยู่ในพื้นที่แต่ละจังหวัด สำหรับการกำหนดให้มีการทำหน้าที่ความรับผิดชอบพื้นที่ชุ่มน้ำโดยเฉพาะ จึงควรกำหนดให้มีนายทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำสำหรับหน่วยงานที่รับผิดชอบพื้นที่ชุ่มน้ำต่างๆ ตามกฎหมายข้างต้น ส่วนพื้นที่ชุ่มน้ำอื่นๆ ควรจะอยู่ในหน้าที่ของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจังหวัด

มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของไทย ซึ่งไม่มีกฎหมายว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำโดยเฉพาะ แต่ใช้มติคณะรัฐมนตรีซึ่งเป็นมาตรการบริหารควบคุมกำกับให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์ พื้นที่ชุ่มน้ำ และการใช้อย่างชาญฉลาดให้เกิดความยั่งยืน โดยมีมาตรการที่สำคัญการบริหารจัดการพื้นที่ที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ ให้จัดตั้งเป็นเขตอนุรักษ์ โดยให้ประกาศให้พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาติ เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า หรือพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม หรือพื้นที่อนุรักษ์ในลักษณะอื่น

๔.๓ การจัดทำเขตพื้นที่การจัดการ

๑) พื้นที่แกนกลาง

ในการจัดการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำ มีความจำเป็นต้องกำหนดพื้นที่ชุ่มน้ำส่วนสำคัญที่มีความสำคัญสูง โดยพิจารณาคัดเลือกเฉพาะพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่มีพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีแหล่งน้ำที่สำคัญคือหนองบึง แม่น้ำ หรือชายฝั่งทะเล เพื่อตัดพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีการใช้ประโยชน์ด้านชุมชนและพื้นที่น้ำท่วมตามฤดูกาลออกซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่การเกษตรออก จึงสามารถกำหนดพื้นที่ชุ่มน้ำส่วนสำคัญที่มีความสำคัญสูงให้บริการแก่ระบบนิเวศ และเนื่องจากมีความจำเป็นต่อการดำเนินการตามมาตรการอนุรักษ์ เนื่องจากมีความอ่อนไหวต่อการพัฒนาโดยเฉพาะการดำเนินการตามมาตรการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

การกำหนดขอบเขตของพื้นที่ชุ่มน้ำให้มีความชัดเจน ตามลักษณะของพื้นที่ชุ่มน้ำแต่ละพื้นที่ การจำแนกลักษณะทางกายภาพที่สำคัญได้ ๒ ประเภทตามนิยามของอนุสัญญาแรมซาร์ (Ramsar convention) หรืออนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยการกำหนดพื้นที่ส่วนสำคัญ (core area) ของพื้นที่ชุ่มน้ำ แต่ละพื้นที่โดยพิจารณาจากผลการศึกษารายงานทางด้านกายภาพ ชีวภาพ และเศรษฐกิจ-สังคม ตลอดจนจากการประเมินสถานภาพของพื้นที่ จากผลการศึกษาที่ผ่านมาของที่ปรึกษาพบว่า การกำหนดพื้นที่ส่วนสำคัญ (core area) ของพื้นที่ชุ่มน้ำแต่ละพื้นที่ พบว่าจะไม่แตกต่างกันมากนักแต่ละพื้นที่ชุ่มน้ำเนื่องจากพื้นที่ โดยจะประกอบด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำซึ่ง

หรือภาวะน้ำท่วมเป็นองค์ประกอบหลักและเป็นลักษณะที่มีความสำคัญต่อระบบนิเวศวิทยาและการทำหน้าที่ การให้บริการแก่ระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำ นอกจากนี้พื้นที่ชุ่มน้ำยังขึ้นอยู่กับองค์ประกอบพื้นที่ชุ่มน้ำและ ความสำคัญของแต่ละพื้นที่ ขององค์ประกอบเชิงพื้นที่ชุ่มน้ำอื่นๆ คือแหล่งน้ำของพื้นที่ชุ่มน้ำ

นอกจากนี้ในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้มีการนำแนวคิดการจัดเขต (zoning) มาใช้ในการ บริหารจัดการ ประกอบด้วย ๓ เขตหลัก คือเขตอนุรักษ์ เขตสงวน และเขตการพัฒนา เพื่อวางข้อกำหนด มาตรการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ให้เกิดความยั่งยืน

๒) แนวเขตกันชนพื้นที่ชุ่มน้ำ

๒.๑) ความหมายของพื้นที่แนวกันชน

พื้นที่แนวกันชน (Buffer Zone) มีความหมายโดยทั่วไป หมายถึง พื้นที่ที่อยู่ระหว่าง พื้นที่ใดๆ ตั้งแต่สองพื้นที่หรือมากกว่า เพื่อช่วยลดผลกระทบซึ่งกันและกันที่อาจเกิดขึ้นจากกิจกรรมในพื้นที่ ดังกล่าว จากการศึกษาพบว่าแนวคิด ความหมาย และการกำหนดเขตพื้นที่กันชนในประเทศไทยยังไม่ชัดเจน โดยมีแนวคิดหลักเกี่ยวกับพื้นที่กันชนอยู่สองประการ คือ การอนุรักษ์ และการพัฒนา นำไปสู่การกำหนด วัตถุประสงค์ในการกำหนดพื้นที่กันชนที่แตกต่างกัน ทำให้การให้คำนิยามหรือความหมายของพื้นที่กันชนและ เงื่อนไขการกำหนดเขตพื้นที่แตกต่างกันด้วย

IUCN (๑๙๘๖) ได้ให้ความหมายแนวกันชน หมายถึง แนวที่เชื่อมต่อระหว่างเขตพื้นที่ อนุรักษ์กับพื้นที่ใช้ประโยชน์รอบนอกเป็นแนวที่กำหนดขึ้นเพื่อป้องกันไม่ให้ทรัพยากรภายในเขตพื้นที่อนุรักษ์ถูก บุกรุกทำลาย ในขณะที่เดียวกันแนวดังกล่าวก็สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ในทางตรงหรือทางอ้อมต่อชุมชนหรือ สังคมรอบๆเขตพื้นที่อนุรักษ์นั้นๆ

สมศักดิ์ (๒๕๓๖) แนวกันชน หมายถึง อาณาบริเวณรอบพื้นที่อนุรักษ์ที่มีการจำกัดการ ใช้ประโยชน์ เพื่อเป็นแนวป้องกันพื้นที่อนุรักษ์อีกชั้นหนึ่ง และเพื่อเป็นการชดเชยให้กับชาวชนบทที่ต้องเสียสิทธิ์ ในการใช้ประโยชน์พื้นที่อนุรักษ์ เขตการชนนั้นจัดทำขึ้นเพื่อลดแรงกดดันจากภายนอกที่มีต่อพื้นที่อนุรักษ์ใน ขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่ให้ประโยชน์แก่ชาวชนบทได้บ้าง ในเขตกันชนมีกิจกรรมหลักอยู่สองอย่าง คือ การ อนุรักษ์ และการพัฒนา เช่นเดียวกับแนวคิดของของวิระชัย นาควิบูลย์วงศ์ และคณะ (๒๕๕๐) ให้ความหมาย พื้นที่กันชนว่า หมายถึง พื้นที่โดยรอบหรือติดกับพื้นที่อนุรักษ์ซึ่งอาจเป็นชุมชน หรือเป็นพื้นที่ที่มีกิจกรรม ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในท้องถิ่นซึ่งคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนขอบเขต ของพื้นที่จะขึ้นอยู่กับข้อตกลงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย (Stakeholders) โดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่น และแนวคิดการจัดการพื้นที่กันชนสามารถกำหนดให้มีพื้นที่กันชนได้ทั้งภายในและภายนอกเขตอนุรักษ์ได้ ขึ้นอยู่ กับความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ จากการศึกษาพบว่าลักษณะของพื้นที่แนวกันชนมีความแตกต่างกันไปตาม รูปแบบของพื้นที่และความมุ่งหมายในการใช้ประโยชน์จากแนวกันชนนั้นๆ จะเห็นได้ว่าพื้นที่แนวกันชนนั้น สามารถเป็นได้ทั้งระบบซึ่งมีอยู่ในธรรมชาติและระบบที่มีการสร้างขึ้น โดยหากระบบในธรรมชาตินั้นไม่มีความ เหมาะสมที่จะนำมาใช้เป็นพื้นที่แนวกันชนแล้ว ก็สามารถที่จะสร้างแนวกันชนขึ้นมาก็ได้ Schonewald-Cox and Bayless (๑๙๘๖) กล่าวถึงผลกระทบจากการที่พื้นที่อนุรักษ์ไม่มีการกำหนดพื้นที่กันชน เมื่อระยะเวลาผ่านไป จะเห็นว่ากิจกรรมหรือภัยคุกคามอื่นเกิดการขยายตัวรุกกล้าเข้ามาในเขตพื้นที่อนุรักษ์มากขึ้น หรือแม้แต่การ กำหนดพื้นที่กันชนภายในเขตอนุรักษ์ จะกลายเป็นส่วนหนึ่งในพื้นที่อนุรักษ์ อีกทั้งการศึกษาแนวคิดส่วนใหญ่ไม่ มีการกำหนดพื้นที่เชิงภูมิศาสตร์หรือไม่มีการกำหนดขอบเขตและขนาดของพื้นที่กันชนไว้อย่างชัดเจน ขึ้นอยู่กับ สภาพความเป็นจริงของพื้นที่

อย่างไรก็ตาม พื้นที่กันชนอาจจะอยู่ในหรือนอกพื้นที่อนุรักษ์ การที่พื้นที่อนุรักษ์แต่ละแห่งจะกำหนดพื้นที่กันชนไว้หรือไม่นั้น Ebregt และ Greve อ้างถึง IUCN (๒๕๔๑) ว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น แรงกดดันจากประชากร ขนาดของพื้นที่ ปริมาณและคุณภาพของความหลากหลายทางชีวภาพ สภาพทางวัฒนธรรม องค์การทางสังคม วิถีชีวิต การพัฒนาด้านกฎหมาย และเศรษฐกิจ หากอ้างอิงจากแนวคิดของวัฒนาและทิพวรรณ (๒๕๓๖) ได้ให้ข้อสังเกตว่าการกำหนดเขตกันชนในแต่ละพื้นที่ต้องดำเนินการเป็นกรณีๆ ไปไม่สามารถกำหนดรูปแบบและกิจกรรมที่เป็นมาตรฐานได้ในทุกพื้นที่ การกำหนดหลักเกณฑ์การจัดการพื้นที่เขตกันชนเป็นเรื่องละเอียดอ่อน หากไม่ได้รับการยอมรับของราษฎรในพื้นที่แล้ว ย่อมเป็นการยากลำบากที่จะให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่

๒.๒) ประเภทของพื้นที่กันชน

พื้นที่แนวกันชนแบ่งตามสภาพพื้นที่ ทรัพยากร และความจำเป็นของชุมชนรอบแนวเขตได้เป็นประเภทใหญ่รวม ๔ ประเภทสำคัญ (IUCN, ๑๙๘๖) ดังนี้

(๑) *พื้นที่เขตกันชนแบบดั้งเดิมภายในพื้นที่อนุรักษ์หรือคุ้มครอง (Traditional use zones inside protected areas)* จะเป็นเขตพื้นที่ซึ่งมีการใช้ประโยชน์อยู่ก่อนโดยชุมชนดั้งเดิม ได้จำกัดให้ใช้ประโยชน์ได้บางประเภทที่ไม่ทำลายธรรมชาติ เพื่อการใช้สอยในครัวเรือน เช่น การจับปลาโดยวิธีที่ไม่ผิดกฎหมาย เช่น ยาเบื่อ หรือระเบิด การเก็บหาซันและน้ำยางจากต้นไม้ ซึ่งต้องระวังไม่ให้เป็นอันตรายกับต้นไม้อื่น การเก็บหาผลไม้และน้ำผึ้ง ซึ่งจะต้องไม่ใช้วิธีตัดหรือเผาต้นไม้อื่น การนำสัตว์เลี้ยงมาเลี้ยงในบางฤดู ซึ่งในกรณีนี้จะต้องไม่มีสัตว์ป่าที่สำคัญมาหากินในพื้นที่เดียวกัน สำหรับกิจกรรมที่ควรห้ามโดยเด็ดขาดในพื้นที่ประเภทนี้ ได้แก่ การนำสัตว์ต่างประเทศที่มีลักษณะดุร้ายเข้ามาเลี้ยง การตัดไม้ยืนต้น การเผาป่า การตั้งถิ่นฐานในเขตอนุรักษ์ ซึ่งถ้าพบว่ามีอยู่แล้วควรจะต้องตัดทำขอบเขตให้ชัดเจน เป็นต้น

(๒) *พื้นที่เขตกันชนป่าไม้ (Forest buffer zone)* เป็นพื้นที่ด้านนอกพื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งอาจจะเป็นที่ป่าธรรมชาติ ป่ารุ่น หรือสวนป่าเศรษฐกิจของชุมชนที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน เพื่อประโยชน์ใช้สอยและการอนุรักษ์ดินและน้ำแก่พื้นที่ ข้อดีของแนวกันชนประเภทนี้สามารถทำให้เกิดเป็นรูปธรรมได้บ้างหากได้รับการจัดการที่มีประสิทธิภาพจะเป็นหลักประกันถึงความมั่นคงของพื้นที่อนุรักษ์ในระยะยาว ส่วนข้อจำกัดในการดำเนินการคือต้องมีพื้นที่นอกเขตอนุรักษ์เป็นของรัฐเพียงพอจึงจะดำเนินการได้ ซึ่งในปัจจุบันมีพื้นที่อนุรักษ์ส่วนน้อยเท่านั้นที่มีลูกกลมรอบด้วยพื้นที่ครอบครองของราษฎร (มาโนช, ๒๕๓๗)

(๓) *พื้นที่เขตกันชนเศรษฐกิจ (Economic buffer zone)* โดยเขตกันชนประเภทนี้จะอยู่รายรอบพื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งจะได้รับการจัดการเพื่อลดแรงกดดันของชุมชนที่ต้องการจะใช้ทรัพยากรในพื้นที่อนุรักษ์ รูปแบบการใช้พื้นที่ในเขตกันชนอาจอยู่ในรูปของการเกษตรแบบยั่งยืน การปลูกสวนผลไม้และการเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า เป็นต้น ซึ่งจะเน้นการเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน ข้อดีของการจัดการเขตกันชนประเภทนี้คือไม่มีข้อจำกัดด้านพื้นที่อาจจะเป็นที่ดินของรัฐหรือที่ดินอื่นๆ ก็ได้ ส่วนข้อเสียคือการกำหนดเขตในลักษณะนี้อาจบรรลุเป้าหมายค่อนข้างยาก เนื่องจากชุมชนสูญเสียโอกาสการใช้ทรัพยากรในพื้นที่อนุรักษ์ประกอบกับพื้นที่ดำเนินการนั้นอาจไม่ได้เป็นของรัฐทั้งหมด อย่างไรก็ตามเนื่องจากพื้นที่รอบแนวเขตอนุรักษ์ปัจจุบันเป็นพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่ครอบครองใช้ประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ การกำหนดเขตกันชนประเภทนี้จึงน่าจะประยุกต์ใช้ค่อนข้างยาก

(๔) *พื้นที่เขตกันชนทางกายภาพ (Physical buffer zone)* จะกำหนดขึ้นในกรณีที่ไม่สามารถหาพื้นที่อนุรักษ์มาจัดเป็นเขตกันชนได้ จึงประยุกต์ใช้ขอบเขตพื้นที่คุ้มครองที่เป็นลักษณะกายภาพเพื่อปกป้องสิ่งรบกวนจากภายนอก เช่น แม่น้ำ คูคลอง เป็นต้น หรือในบางกรณีอาจสร้างขอบเขตที่ชัดเจน เช่น รั้ว คูคลอง กำแพง หรือลวดหนาม (สุระ, ๒๕๔๓:๔-๕)

นอกจากนี้ Ebregt และ Greve (๒๐๐๐) ได้กล่าวถึงเขตกันชนประเภทอื่นๆ อีก ได้แก่ (๑) เขตกันชนริมแม่น้ำลำธาร ขนาดความกว้างของพื้นที่อาจกำหนดโดยกฎหมาย ส่วนใหญ่จะกำหนดแนวกันชนนี้โดยใช้ความชันและความกว้างของแม่น้ำซึ่งต่างกันไปในแต่ละประเทศ แต่ที่พบส่วนใหญ่จะกว้างประมาณ ๒๐-๕๐ เมตร ตามความกว้างของแม่น้ำ (๒) เขตกันชนทางสังคมใช้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นหรือประชากร (๓) เขตกันชนเพื่อสุขภาพ เป็นเขตกันชนที่กำหนดขึ้นเพื่อควบคุมโรคระบาด (๔) เขตกันชนเพื่อกันไฟกำหนดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ป้องกันพื้นที่คุ้มครองจากไฟที่อาจเกิดจากพื้นที่ใกล้เคียง (๕) เขตกันชนทางภูมิศาสตร์การเมือง กำหนดขึ้นเพื่อป้องกันการกระทบกระทั่งระหว่างประชาชนและอำนวยความสะดวกในการเคลื่อนกำลังทหาร เป็นต้น

๒.๓) สถานการณ์การจัดการพื้นที่กันชน

จากการศึกษาพบว่าพื้นที่เขตกันชนเป็นกลไกที่ยืดหยุ่นได้ช่วยขจัดความขัดแย้งระหว่างการอนุรักษ์กับคนรอบพื้นที่ป่าที่เสียโอกาสจากการใช้ประโยชน์ในพื้นที่อนุรักษ์ ช่วยปรับปรุงการประกอบอาชีพ และช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตราษฎรในพื้นที่ช่วยให้องค์กรท้องถิ่นหันมาสนใจและสนับสนุนการอนุรักษ์ ช่วยรักษาสีทิวทัศน์ดั้งเดิมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น และเป็นพื้นที่รองรับของพืชและสัตว์ที่ผู้คนใช้ประโยชน์ได้บ้าง และช่วยแพร่พันธุ์ไปสู่บริเวณพื้นที่เสื่อมโทรม จากการศึกษาแนวคิดส่วนใหญ่ไม่มีการกำหนดพื้นที่เชิงภูมิศาสตร์หรือไม่มีการกำหนดขอบเขตและขนาดของพื้นที่กันชนไว้อย่างชัดเจน ขึ้นอยู่กับสภาพความเป็นจริงของพื้นที่ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแนวความคิดเรื่องการกำหนดพื้นที่แนวกันชน สามารถนำมาใช้เพื่อเป็นประโยชน์ในวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่หลากหลาย เช่นเดียวกับชนิดหรือลักษณะของพื้นที่แนวกันชนนั้นก็มีความแตกต่างกันไปด้วย เช่น การใช้พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นพื้นที่แนวกันชนเพื่อป้องกันผลกระทบระหว่างพื้นที่เกษตรกรรมกับแหล่งน้ำ การจัดทำสวนสาธารณะเป็นพื้นที่แนวกันชนระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมกับพื้นที่ชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ระยะหรือขอบเขตของพื้นที่แนวกันชนยังมีขนาดที่แตกต่างกันในพื้นที่หนึ่งว่าจะสามารถส่งผลกระทบต่ออีกพื้นที่หนึ่งหรือกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างไร โดยต้องอาศัยการศึกษาข้อมูลทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์เพื่อประเมินการตัดสินใจ

พื้นที่แนวกันชนมีประโยชน์ที่สำคัญ คือการรักษาระยะห่างระหว่างพื้นที่ตั้งแต่สองพื้นที่ขึ้นไป เพื่อป้องกันและลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นระหว่างกัน ขณะที่ประโยชน์ของพื้นที่แนวกันชนอาจมีความแตกต่างกันไปตามความมุ่งหมายของการจัดทำและลักษณะของพื้นที่แนวกันชนนั้นๆ เช่น การกำหนดพื้นที่แนวกันชนในเขตอุตสาหกรรมของหลายประเทศในแถบยุโรปและเอเชีย เพื่อใช้เป็นประโยชน์ในการป้องกัน ลด และควบคุมผลกระทบของมลพิษจากอุตสาหกรรมต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนให้น้อยที่สุด ขณะที่ประโยชน์ของการใช้พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นพื้นที่แนวกันชนระหว่างพื้นที่เกษตรกรรมกับแหล่งน้ำ ก็เพื่อป้องกันมลพิษที่เกิดจากการทำการเกษตรไม่ให้ปนเปื้อนลงสู่แหล่งน้ำหรือแม่น้ำ ลำคลอง เนื่องจากพื้นที่ชุ่มน้ำสามารถที่จะพัฒนาคุณภาพน้ำได้ โดยขึ้นอยู่กับกระบวนการทางธรรมชาติของพื้นที่ชุ่มน้ำนั้นๆ เป็นต้น อภิชัย, ๒๕๔๕ ได้เสนอแนวคิดการบริหารจัดการพื้นที่กันชนทั้งที่อยู่โดยรอบพื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งมีต้นไม้ปกคลุมอยู่จริงในรัศมี ๕ กิโลเมตร และกรณีชุมชนที่ตั้งอยู่ภายในช่องโหว่ในพื้นที่อนุรักษ์ โดยกำหนดให้ส่วนที่ติดพื้นที่อนุรักษ์เป็นแนวกันชนในรัศมี ๒ กิโลเมตร อาจจัดให้เป็นป่าชุมชน ส่วนพื้นที่ถัดออกมาให้เป็นพื้นที่ตั้งชุมชน ป่าชุมชน การเกษตรกรรมเพื่อการอนุรักษ์ ข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินผังเมืองรวมเมือง มาซ้อนทับกับการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่ศึกษา เพื่อเป็นแบบจำลองในการกำหนดพื้นที่กันชนเชิงพื้นที่ในป้องกันผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอนุรักษ์ป่าไม้ (อภิชัย, ๒๕๔๕ อ่างใน วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์ และคณะ, ๒๕๕๐)

นอกจากนี้ จากการทบทวนเอกสารพบว่า มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ป่าไม้และที่ดิน ซึ่งถือว่ามี ความเกี่ยวข้องกับพื้นที่กันชนอยู่หลายหน่วยงาน ได้แก่ กรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท รวมถึงองค์การพัฒนาเอกชนต่างๆ ซึ่งงานวิจัยนี้ได้สรุปภารกิจหน่วยงานหลักของรัฐที่เกี่ยวข้อง และการมีส่วนร่วมของประชาชน ปัจจุบันพื้นที่กันชนถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือการดำเนินงานพื้นที่อนุรักษ์ในหลายประเทศ ประเทศไทยได้ดำเนินงานตามพันธกรณีของอนุสัญญาฯ มาตั้งแต่ปี ๒๕๓๖ และเข้าเป็นภาคีโดยสมบูรณ์เป็นลำดับที่ ๑๘๘ เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๔๗ โดยอนุสัญญานี้มีวัตถุประสงค์ที่จะอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อใช้ประโยชน์จากองค์ประกอบของความหลากหลายทางชีวภาพ และเพื่อแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากทรัพยากรพันธุกรรมอย่างยุติธรรมและเท่าเทียม (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๒๕๔๙ และ วรณัฐ ๒๕๔๗) จากอนุสัญญาดังกล่าวมีบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่กันชน ในมาตรา ๘ เรื่องการอนุรักษ์ถิ่นที่อยู่ธรรมชาติ มีความเกี่ยวข้องหลายประเด็น เช่น การควบคุมหรือจัดการทรัพยากรชีวภาพเพื่อเป็นหลักประกันการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ส่งเสริมการพัฒนาที่เหมาะสมทางด้านสิ่งแวดล้อมในบริเวณที่ติดกับพื้นที่คุ้มครอง และดำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น นอกจากนี้ในมาตรา ๖ ของอนุสัญญากำหนดให้ภาคีต้องจัดทำนโยบายและกลยุทธ์ระดับชาติเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน ปัจจุบันประเทศไทยได้จัดทำนโยบาย ๒ ฉบับ ได้แก่ นโยบายมาตรการและแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ.๒๕๔๑-๒๕๔๕ และ พ.ศ.๒๕๔๖-๒๕๕๐ ซึ่งฉบับล่าสุดได้รับความเห็นชอบจาก ครม. เมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๔๕ ส่วนในมาตรา ๑๐ กล่าวถึงการสนับสนุนการใช้ประโยชน์ทรัพยากรให้สอดคล้องกับธรรมเนียมปฏิบัติวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเหมาะสมกับการอนุรักษ์ และสนับสนุนกิจกรรมซึ่งถนอมรักษาความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งดำเนินโดยประชากรท้องถิ่น (Ebregt และ Greve ๒๕๔๓)

๒.๔) แนวกันชนเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ

(๑) ความหมายของแนวกันชนเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ

Southeast watershed forum wetland fact sheet (n.d.) ได้ให้ความหมายของแนวกันชนเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetland Buffer Zone) ไว้ดังนี้ “A wetland buffer zone is an area beginning at the edge of wetland vegetation and extending to the adjacent land use. The buffer zone also contains vegetation and works to provide a protective barrier between wetland flora and fauna and neighboring land uses”. สอดคล้องกับแนวคิดของ Water and Rivers Commission (๒๐๐๐) ให้ความหมายของแนวกันชนเขตพื้นที่ชุ่มน้ำไว้ดังนี้ “A wetland buffer zone is an area of vegetation which usually begins from the boundary of wetland dependent vegetation and extends outward, ending at the interface with another land use. The buffer zone will vary in size and nature depending upon the specific purpose for which it was created” จากความหมายของ “Wetland Buffer Zone” ข้างต้นสรุปได้ว่าแนวกันชนเขตพื้นที่ชุ่มน้ำเริ่มต้นจากพื้นที่แนวชายขอบของพื้นที่ชุ่มน้ำ และขยายไปใช้ประโยชน์ในที่ดินที่อยู่ติดกัน นอกจากนี้แนวกันชนยังเป็นแนวเขตที่กำหนดขึ้น เพื่อช่วยป้องกันทรัพยากรพืชและสัตว์นานาชนิดระหว่างพื้นที่ชุ่มน้ำและการใช้ที่ดินในพื้นที่ใกล้เคียง ขนาดและลักษณะของแนวกันชนจะมีความแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจงของแต่ละงาน

(๒) ความสำคัญของแนวกันชนเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ

Southeast watershed forum wetland fact sheet (n.d.) กล่าวถึงความสำคัญของ “wetland buffer zone” สรุปได้ดังนี้

(๒.๑) คุณภาพน้ำ (Water Quality) เขตกันชนพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของการรักษาคุณภาพน้ำ แนวกันชนดังกล่าวทำหน้าที่เป็นตัวกรองสารพิษหรือมลพิษที่ปนเปื้อนมากับน้ำในพื้นที่และที่ไหลป่ามาจากพื้นที่ที่อยู่ติดกัน

(๒.๒) ป้องกันที่อยู่อาศัยของสัตว์ (Habitat Protection) เขตกันชนพื้นที่ชุ่มน้ำยังเป็นตัวคัดกรองป้องกันที่อยู่อาศัยที่มีคุณค่าสำหรับสัตว์นานาชนิด ได้แก่ สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก สัตว์เลื้อยคลาน และนกนานาชนิดที่อพยพเข้ามาในพื้นที่ชุ่มน้ำสำหรับพื้นที่ผสมพันธุ์

(๒.๓) อุทกวิทยาและการบรรเทาอุทกภัย (Hydrology and Flood Mitigation) พื้นที่ชุ่มน้ำยังทำหน้าที่เหมือนฟองน้ำในพื้นที่ชุ่มน้ำที่ช่วยดูดซับและป้องกันน้ำท่วม อย่างไรก็ตามพื้นที่ชุ่มน้ำยังมีระบบนิเวศที่เปราะบางและซับซ้อนซึ่งมีความสำคัญกับชีวิตของพืชที่สามารถได้รับความเสียหายได้อย่างง่ายดายจากระดับน้ำที่มีความผันผวน แนวเขตกันชนของพื้นที่ชุ่มน้ำไม่เพียงแต่ช่วยปกป้องทรัพยากรและสิ่งมีชีวิตภายในพื้นที่ชุ่มน้ำเอง แต่ยังช่วยปกป้องพื้นที่โดยรอบจากน้ำท่วมด้วย

(๒.๔) การรบกวนของมนุษย์ (Human Disturbance) พื้นที่ชุ่มน้ำมีความสำคัญต่อระบบนิเวศ แนวเขตกันชนจะเป็นเกราะช่วยป้องกันหรือยับยั้งจากการรบกวนของมนุษย์ เช่น แสง เสียง ของเสีย เป็นต้น

เช่นเดียวกับแนวคิดจาก Water and Rivers Commission (๒๐๐๐) ได้กล่าวถึงความสำคัญของแนวเขตกันชนในพื้นที่ชุ่มน้ำไว้ใกล้เคียงกันดังนี้ การบริหารและจัดการพื้นที่แนวกันชนเป็นสิ่งสำคัญมาก เพื่อให้แน่ใจว่าจะสามารถปกป้องรักษาระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำให้คงความอุดมสมบูรณ์ โดยสามารถสรุปประโยชน์ของแนวเขตกันชนในพื้นที่ชุ่มน้ำได้ดังต่อไปนี้

- ลดน้ำที่ไหลป่าจากที่ดินรอบนอกลงสู่พื้นที่ชุ่มน้ำ
- รักษาคุณภาพน้ำให้ดีขึ้นในพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยการลดตะกอน, สารอาหาร และการไหลหลากของมลพิษ;
- เป็นแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัย เพาะพันธุ์และที่พักพิงสำหรับสัตว์ในพื้นที่ชุ่มน้ำ;
- ป้องกันรักษาสิ่งมีชีวิตบริเวณ corridors ระหว่างพื้นที่ชุ่มน้ำและพื้นที่เชื่อมโยง;
- ลดการรบกวนสัตว์พื้นเมืองจากการพัฒนาโดยรอบ (เช่น เสียง การเคลื่อนไหว และแสงจากการพัฒนาที่อยู่อาศัย)
- จัดทำแนวพื้นที่กันชนระหว่างพื้นที่อยู่อาศัยและแมลงรำคาญ เช่น ยุงและริ้น;
- ลดการบุกรุกของวัชพืช
- เป็นฉากกันพื้นที่ชุ่มน้ำจากการพัฒนาพื้นที่ภายนอก (เช่น การพัฒนาที่อยู่อาศัยหรืออุตสาหกรรม) และ
- เป็นพื้นที่สำหรับการทำกิจกรรมศึกษาธรรมชาติ เช่น การดูนก ถ่ายภาพ และเดินป่าศึกษาธรรมชาติ

การจัดการแนวเขตกันชนเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อป้องกันการสูญเสียทางธรรมชาติ และความเสื่อมโทรม การรักษาความสมบูรณ์ของพื้นที่ชุ่มน้ำและความหลากหลายสายพันธุ์พืชและสัตว์ภายในพื้นที่ การจัดการที่ยั่งยืนของแนวเขตกันชนในพื้นที่ชุ่มน้ำจะเกี่ยวข้องกับการวางแผนการใช้ที่ดินอย่างระมัดระวัง และการจัดกิจกรรมภายในพื้นที่ชุ่มน้ำ เช่น การควบคุมวัชพืช, การจัดเส้นทางเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างกิจกรรม สันทนาการ เป็นต้น ขนาดของแนวเขตกันชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับพื้นที่ชุ่มน้ำจะขึ้นอยู่กับความสำคัญในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำและวัตถุประสงค์ของการกำหนดเขตกันชนในแต่ละพื้นที่ ดังแสดงในตารางที่ ๒-๖ สรุปและแนะนำความกว้างของแนวเขตกันชนสำหรับการป้องกันพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อเป็นแนวทางทั่วไปในการปกป้องคุณค่าของสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ชุ่มน้ำ ดังนี้

ตารางที่ ๒-๖ สรุปและแนะนำความกว้างของแนวเขตกันชนสำหรับการป้องกันพื้นที่ชุ่มน้ำ

วัตถุประสงค์ (Purpose)	ขนาดความกว้างของแนวเขตกันชน (Recommended buffer width)
To maintain ecological processes and major food-webs ^๑ : เพื่อรักษากระบวนการทางนิเวศและใยอาหารที่สำคัญ	๒๐ - ๕๐ เมตร
Nuisance insects ^๑ : แมลงรบกวน	๑๐๐ - ๘๐๐ เมตร (depending on wetland orientation)
Reduce nutrient inputs ^๑ : ลดปัจจัยการผลิตสารอาหาร	๒๐๐ เมตร
Pollution protection(input of heavy metals) ^๑ : การป้องกันมลพิษ (โลหะหนัก)	๑๐๐ - ๒๐๐ เมตร
Protection from rising Salinity ^๑ : การป้องกันจากความเค็มที่เพิ่มขึ้น	๒๕๐ เมตร
Minimize sedimentation ^๒ : ลดการตกตะกอน	๑๐๐ เมตร
Protection of groundwater ^๓ : การป้องกันน้ำใต้ดิน	๒ กิโลเมตร (in direction from groundwater flow)

^๑ Includes wetland vegetation and is measured from the outer edge of open water.

^๒ Measured from the outer edge of the seasonally inundated zone.

^๓ Measured from the boundary of wetland dependent vegetation.

(Note that the buffer widths are guidelines only and do not represent statutory requirements of the Commission.)

๔.๔ การขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศหรือพื้นที่แรมซาร์ไซต์

มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ข้อ ๕ ระบุว่า “ให้นำเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ ภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ (Ramsar Sites)” ดังนั้น พื้นที่ชุ่มน้ำที่จะเสนอขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่แรมซาร์ไซต์ได้จะต้องได้รับการประเมินสถานภาพและจัดลำดับความสำคัญเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติหรือระดับนานาชาติตามมติคณะรัฐมนตรีก่อน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากประเทศไทยมีพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นจำนวนมาก หากมีการสำรวจอย่างครบถ้วน อาจมีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ที่เข้าข่ายเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ รวมถึงเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศหรือแรมซาร์ไซต์ด้วย โดยมีกระบวนการ ดังนี้

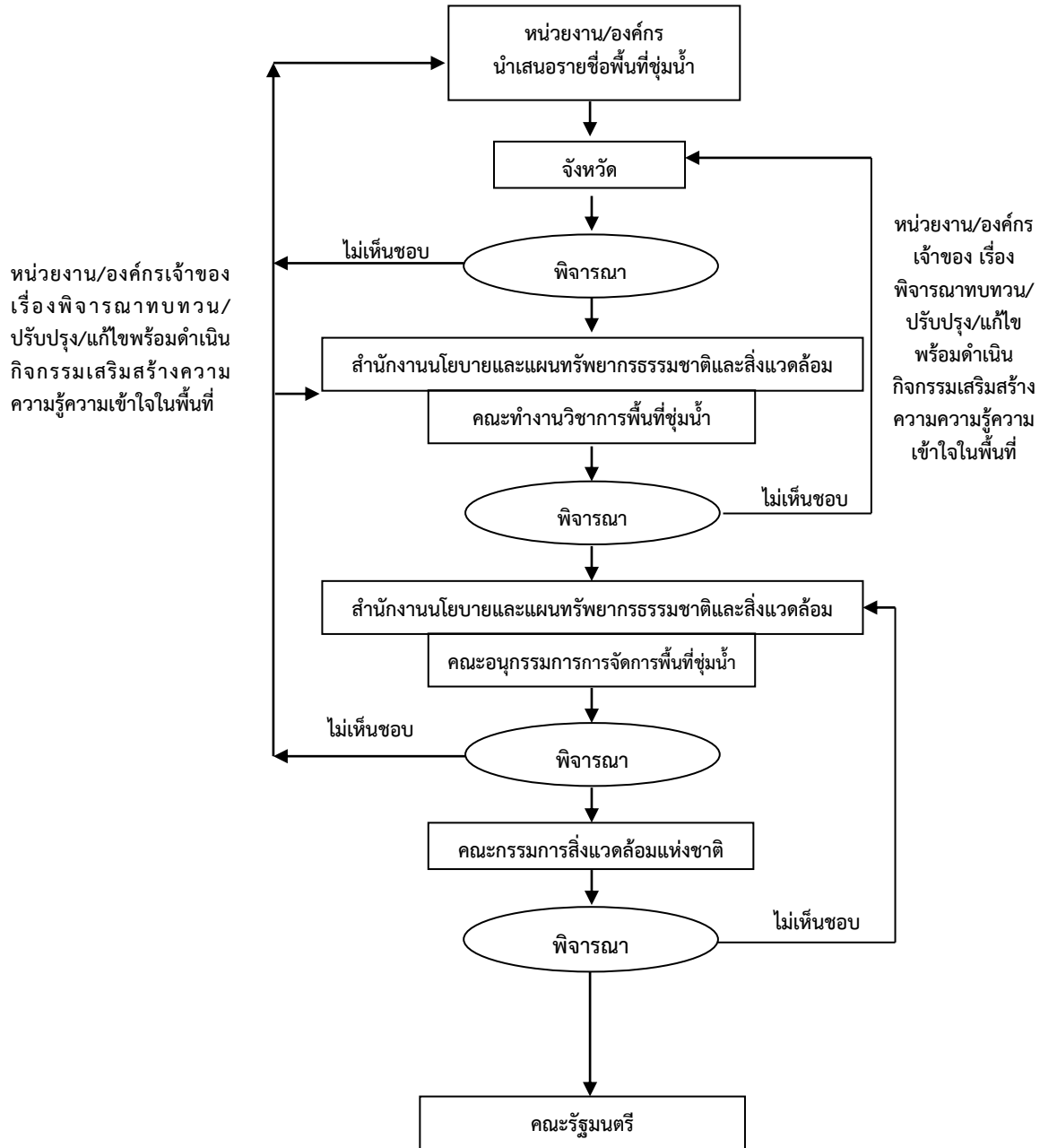
๑) การเสนอเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญตามมติคณะรัฐมนตรี

พื้นที่ชุ่มน้ำที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญในระดับนานาชาติหรือระดับชาติ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ ต้องดำเนินการตามขั้นตอน ดังรูปที่ ๒-๕

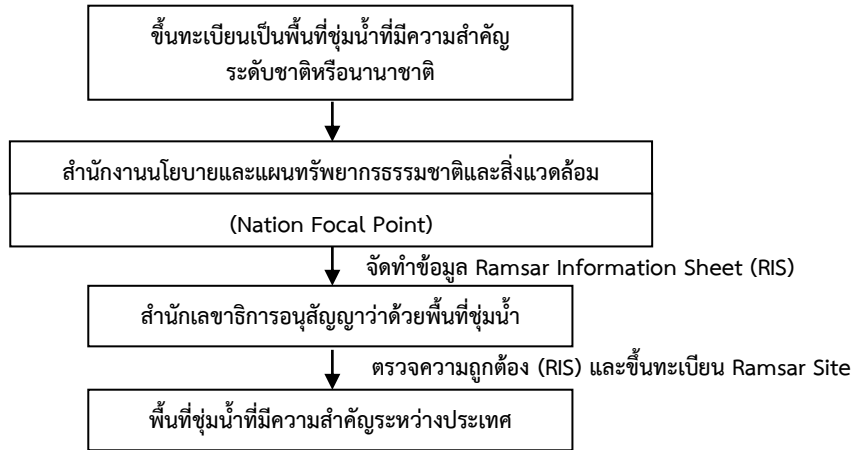

๒) การเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญตามมติคณะรัฐมนตรีเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ

พื้นที่ชุ่มน้ำที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ นั้น ถ้าต้องการเสนอให้ขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศหรือแรมซาร์ไซต์ มีขั้นตอนการดำเนินงานดังรูปที่ ๒-๖

รูปที่ ๒-๕ กระบวนการขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญในระดับนานาชาติหรือระดับชาติตามมติคณะรัฐมนตรี

รูปที่ ๒-๖ กระบวนการขั้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญในระดับนานาชาติหรือระดับชาติ
ตามมติคณะรัฐมนตรีเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญในระหว่างประเทศ

๕. การประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการพื้นที่

๕.๑ การประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการพื้นที่ในพื้นที่อนุรักษ์ของไทย

เครื่องมือประเมินประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่คุ้มครอง (Management Effectiveness Tracking Tool: METT) เป็นเครื่องมือที่พัฒนาโดย The World Bank และ WWF และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับแต่ละประเทศ แต่ก็ยังอยู่ในกรอบของ IUCN และ WCPA เป็นหลัก

ในประเทศไทย มีการใช้เครื่องมือประเมินประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่คุ้มครอง (Management Effectiveness Tracking Tool: METT) ภายใต้โครงการเร่งเสริมความยั่งยืนของการจัดการระบบพื้นที่คุ้มครอง (โครงการ CATSPA) และสถาบันนวัตกรรมอุทยานแห่งชาติและพื้นที่คุ้มครอง สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้จัดทำรายงานการประเมินประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่คุ้มครอง ในพื้นที่นำร่องโครงการ CATSPA ในโครงการเร่งเสริมความยั่งยืนของระบบการจัดการพื้นที่คุ้มครอง (Catalyzing Sustainability of Thailand's Protected Area System) ในปี ๒๕๕๕ ซึ่งได้ได้ทำการวิเคราะห์ผลการประเมินประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่คุ้มครอง เป็น ๒ ลักษณะ กล่าวคือ พื้นที่คุ้มครองที่อยู่ในกลุ่มป่าตะวันออก ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ น้ำตกเขาสิบห้าชั้น อุทยานแห่งชาติเขาชะเมา-เขาวง อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ อุทยานแห่งชาติน้ำตกพลิ้ว อุทยานแห่งชาติน้ำตกคลองแก้ว เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองเครือหวายเฉลิมพระเกียรติ และพื้นที่คุ้มครองที่อยู่นอกกลุ่มป่าตะวันออกอื่นๆ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ อุทยานแห่งชาติตาดโตน อุทยานแห่งชาติคลองลาน อุทยานแห่งชาติแม่วังก์ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง

ผลการประเมินพบว่าปัญหาด้านภัยคุกคามที่เกิดขึ้นในพื้นที่คุ้มครองที่ตั้งอยู่ในกลุ่มป่าตะวันออก นั้นจะเชื่อมโยงกัน หากเป็นพื้นที่คุ้มครองที่มีอาณาเขตติดต่อกัน ปัญหาด้านภัยคุกคามที่พบส่วนใหญ่ก็มีลักษณะที่เหมือนกัน คือ การบุกรุกพื้นที่ การใช้ทรัพยากรป่าไม้ และมลพิษทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับผลที่ได้จากการประเมินในระดับกลุ่มป่าที่แสดงให้เห็นว่า ปัจจุบันมีการบุกรุกพื้นที่คุ้มครองมากขึ้นทำให้ส่งผลกระทบต่อ การเชื่อมต่อของผืนป่าและนำไปสู่ปัญหาที่สัตว์ป่าออกมาทำลายพืชเกษตร เนื่องจากสภาพป่าเสื่อมโทรมลงทำให้ขาดแคลนอาหารตามธรรมชาติ ซึ่งไม่แตกต่างจากพื้นที่คุ้มครองอื่นๆ นอกกลุ่มป่าตะวันออก คือ อุทยานแห่งชาติ

ดอยอินทนนท์ อุทยานแห่งชาติตะรุเตา อุทยานแห่งชาติคลองลาน อุทยานแห่งชาติแม่วงก์ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ต่างก็มีปัญหาภัยคุกคามด้านการบุกรุกพื้นที่และการใช้ทรัพยากรป่าไม้เช่นกัน

ส่วนผลการประเมินด้านการบริหารจัดการพบว่า ปัญหาหลักของทุกพื้นที่ที่คุ้มครองคือ อัตราค่าจ้างเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอและขาดทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน ตลอดจนการขาดแคลนงบประมาณในการปฏิบัติงาน รวมถึงพื้นที่คุ้มครองบางแห่งต้องอาศัยเงินนอกงบประมาณทำให้ขาดความมั่นคงในการปฏิบัติงาน ปัญหาเกี่ยวกับการให้ความร่วมมือจากภาคส่วนอื่นๆ ที่อยู่รอบพื้นที่คุ้มครอง พบว่าเป็นปัญหาหลักในหลายพื้นที่ เนื่องจากแต่ละหน่วยงานต่างก็มีแผนปฏิบัติงานเป็นของตัวเอง ซึ่งไม่เอื้ออำนวยต่อการอนุรักษ์และคุ้มครองพืชและสัตว์ป่าในเขตพื้นที่คุ้มครอง และผลจากการประเมินยังพบว่าการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจจากบุคคลภายนอกยังมีน้อยจำเป็นต้องได้รับการยกระดับ เพื่อการจัดการพื้นที่คุ้มครองแบบมีส่วนร่วมและยั่งยืนต่อไป

นอกจากนี้ ภายใต้การดำเนินงานของศูนย์นวัตกรรมอุทยานแห่งชาติและพื้นที่คุ้มครองกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ยังได้ใช้เครื่องมือประเมินประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่คุ้มครอง (Management Effectiveness Tracking Tool: METT) โดยศูนย์นวัตกรรมอุทยานแห่งชาติและพื้นที่คุ้มครองจังหวัดนครราชสีมา ใช้ในประเมินประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่คุ้มครองอุทยานแห่งชาติป่าหินงาม (๒๕๕๖) และศูนย์นวัตกรรมอุทยานแห่งชาติและพื้นที่คุ้มครอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ใช้ในการประเมินประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่คุ้มครอง อุทยานแห่งชาติแก่งกรุง (๒๕๕๖)

ในปี ค.ศ. ๒๐๑๒ Hocking และคณะได้ใช้เครื่องมือ METT ทำการประเมินพื้นที่อุทยานแห่งชาติชายฝั่งทะเลของไทย จำนวน ๒๓ แห่ง แต่สามารถเก็บข้อมูลได้ครบถ้วนมาเพื่อทำการการวิเคราะห์ได้อย่างครบถ้วนเพียง ๑๖ แห่ง ซึ่งได้ผลสรุปในภาพรวมของพื้นที่ทั้งหมดอยู่ในระดับพอใช้

นอกจาก METT แล้ว ยังมีการใช้เครื่องมือ DPSIR framework (Driving forces, Pressures, States, Impacts, Responses) เป็นเครื่องมือที่นำมาใช้ประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย ทั้งในพื้นที่ชุ่มน้ำ เช่น พื้นที่ชุ่มน้ำดอนหอยหลอดซึ่งเป็นพื้นที่แรมซาร์ ๑ ใน ๑๔ แห่ง ของไทย โดยณัฐวัฒน์และจุฑารัตน์ (๒๕๕๘) ได้ใช้เครื่องมือ DPSIR วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ชุ่มน้ำดอนหอยหลอด และความสัมพันธ์ของปัจจัยในการวิเคราะห์ ได้แก่ แรงขับเคลื่อน แรงกดดัน สถานการณ์ ผลกระทบ และการตอบสนอง (DPSIR) กับกลุ่มเป้าหมายหลักในพื้นที่ของ ๔ ตำบล คือ ตำบลบางจะเกร็ง ตำบลแหลมใหญ่ ตำบลบางแก้ว ตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัด สมุทรสงคราม จากการศึกษาพบว่าปัจจัยแรงขับเคลื่อน (Drivers) เป็นปัจจัยเริ่มต้นที่สำคัญของสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมพื้นที่ชุ่มน้ำดอนหอยหลอด ได้แก่ การเติบโตของเศรษฐกิจบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำดอนหอยหลอด จำนวนประชากรที่ค่อยๆ เพิ่มสูงขึ้น และการสร้างเขื่อนเหนือบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นต้นเหตุที่ก่อให้เกิดปัจจัยแรงกดดัน (Pressures) นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ชุ่มน้ำดอนหอยหลอด เช่น การบุกรุกป่าชายเลน ปัญหาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชุ่มน้ำเกินสมดุทธรมชาติ แรงกดดัน ดังกล่าวได้นำไปสู่ปัจจัยสถานการณ์ (States) ปัญหาความเสื่อมโทรมของพื้นที่ชุ่มน้ำดอนหอยหลอด ส่งผลกระทบ (Impact) ต่อระบบนิเวศของพื้นที่โดยรวม เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน และความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่ลดลง การแก้ไขปัญหาหรือการตอบสนอง (Responses) ที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด คือ มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๒ เนื่องจากมีผลบังคับใช้เชิงกฎหมายในการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำโดยตรง อีกทั้งยังสามารถลดปัจจัยต้นเหตุของปัญหาได้ครอบคลุมมากที่สุด

สุธิดาและคณะ (๒๕๕๘) ได้ใช้เครื่องมือ DPSIR ในการวางแนวทางการจัดตั้งพื้นที่คุ้มครองระหว่างพรมแดนไทย-กัมพูชา บริเวณพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างไทยและกัมพูชา สามารถแยกประเด็นสำคัญได้ดังนี้ คือ การท่องเที่ยว ป่าชายเลน ทรัพยากรสัตว์ทะเลหายาก (โลมา) และการประมง ข้อมูลที่ได้จากการใช้เครื่องมือ

DPSIR เป็นแนวทางที่สามารถนำมาใช้ประยุกต์เพื่อการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งระหว่างประเทศที่มีพรมแดนติดกันในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

อารี (๒๕๕๗) ได้การประยุกต์ใช้ DPSIR approach ในการประเมินสถานภาพพื้นที่ชุ่มน้ำบึงสีไฟพบว่า สถานภาพทางกายภาพและชีวภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำบึงสีไฟได้เปลี่ยนแปลงไปในทางลบ สาเหตุมาจากสิ่งคุกคามที่เป็นกิจกรรมของคนเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพทางกายภาพและภูมิทัศน์และการใช้ประโยชน์จากบึงรวมทั้งการปล่อยสิ่งต่างๆ ลงสู่บึง ซึ่งสิ่งคุกคามเหล่านี้ได้รับแรงขับเคลื่อนจากความต้องการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการและสาธารณประโยชน์ และแรงขับเคลื่อนจากความต้องการของคนที่ใช้อาหารและวัตถุดิบจากบึงสีไฟเพื่อการดำรงชีพ การเปลี่ยนแปลงสถานภาพบึงสีไฟ ทำให้ชนิดพันธุ์ต่างๆลดลง และยังส่งผลกระทบต่อความกินดีอยู่ดีของประชาชน รวมทั้งสะท้อนถึงความไม่มีประสิทธิภาพที่ควบคุมระเบียบข้อบังคับต่างๆ เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุ่มน้ำบึงสีไฟ แม้ว่ามีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้เข้ามาดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อตอบสนองตัวขับเคลื่อน สิ่งคุกคาม สถานภาพ และผลกระทบบางกิจกรรมได้ส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟู แต่บางกิจกรรมกลับกลายเป็นตัวเร่งให้สถานภาพบึงสีไฟเสื่อมโทรมลงไปอีก

๕.๒ การประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการพื้นที่ของต่างประเทศ

การใช้เครื่องมือประเมินประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่คุ้มครอง (Management Effectiveness Tracking Tool: METT) ของประเทศต่างๆ ทั่วโลกนั้น มีการพัฒนาและมีการใช้อย่างแพร่หลายสำหรับพื้นที่คุ้มครองหรือพื้นที่อนุรักษ์ เพื่อประเมินถึงภัยคุกคามและปัญหาด้านการบริหารจัดการที่เกิดขึ้นในระดับพื้นที่ อันจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการพื้นที่คุ้มครองและการปฏิบัติงานผู้ดูแลพื้นที่คุ้มครองด้วย ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาพื้นที่คุ้มครองอย่างยั่งยืนต่อไป

การพัฒนาเครื่องมือในยุคแรกเริ่ม ได้ดำเนินการในราวกลางทศวรรษ ๑๙๙๐ ซึ่งมีการพัฒนาเครื่องมือหลายๆ อย่าง แต่เครื่องมือที่เป็นรู้จักกันดี คือ the World Commission on Protected Areas (WCPA) ที่ได้พัฒนารอบการประเมินที่ทำให้มีการประเมินแบบเฉพาะด้าน ซึ่ง Hockings (๒๐๐๓) ได้ทำการวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ๒๗ เครื่องมือ แต่ละเครื่องมือมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับแนวทางการเก็บข้อมูล ซึ่งได้สรุปว่ากรอบการดำเนินงานควรมีการออกแบบใหม่เพื่อใช้ข้อมูลเชิงปริมาณและมีให้คะแนนเชิงคุณภาพ หรือผสมผสานกันทั้งสองรูปแบบ

ได้ดำเนินการโดย Ervin (๒๐๐๓ a) ได้พัฒนา WWF: Rapid Assessment and Prioritization of Protected Area Management (RAPPAM) ซึ่งมีการดำเนินการอยู่ ๕ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ ๑ การกำหนดขอบเขตการประเมิน ขั้นตอนที่ ๒ การประเมินข้อมูลปัจจุบันของพื้นที่ ขั้นที่ ๓ การบริหาร Rapid Assessment Questionnaire ขั้นตอนที่ ๔ การวิเคราะห์ข้อมูล และขั้นตอนที่ ๕ การระบุแนวทางการดำเนินงานและข้อเสนอแนะ ซึ่ง Ervin (๒๐๐๓ b) ได้นำไปใช้ประเมินในพื้นที่อนุรักษ์ของ ๔ ประเทศ ได้แก่ ภูฏาน จีน รัสเซีย และแอฟริกาใต้ ซึ่งพบว่า พื้นที่อนุรักษ์ของทั้ง ๔ ประเทศ เสี่ยงต่อภัยคุกคามและมีจุดอ่อนในการบริหารจัดการหลายอย่างซึ่งเป็นปัญหาที่รุนแรงและสร้างความอ่อนแอให้แก่พื้นที่

ในปี ค.ศ. ๒๐๐๓ Goodman ได้ทำการประเมินประสิทธิภาพการจัดการและการจัดลำดับความสำคัญ ในพื้นที่อนุรักษ์ ๑๑๐ แห่ง ในจังหวัด KwaZulu-Natal ประเทศแอฟริกาใต้ โดยใช้ WWF: Rapid Assessment and Prioritization of Protected Area Management (RAPPAM) ซึ่งมุ่งเน้นไปที่ปัญหาในการจัดการรวมถึงออกแบบและการวางแผนที่ไม่ดีของพื้นที่อนุรักษ์ การขาดแคลนงบประมาณ การวางแผนการ

จัดการ การสนับสนุนการวิจัย การสำรวจทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งพบว่า ปัญหาหลักก็คือ การคุกคามของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกราน พื้นที่ตั้งอยู่โดดเดี่ยว ซึ่งนำไปสู่การปัญหาการเอาตัวรอดของชนิดพันธุ์ต่างๆ

ในปี ค.ศ. ๒๐๑๐ Stoll-Kleemann ได้ทำการประเมินประสิทธิภาพของการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ โดยการเปรียบเทียบวิธี Rapid Assessment and Prioritization of Protected Area Management (RAPPAM) Methodology, the Management Effectiveness Tracking Tool (METT) and UNESCO's Enhancing our Heritage (EoH) Toolkit รวมทั้งวิธีการอื่นอีก พบว่า ผลการศึกษาส่วนใหญ่ที่กังวลเกี่ยวกับ ประสิทธิภาพและความล้มเหลวในการจัดการพื้นที่อนุรักษ์นั้นขัดแย้งกัน ผลการประเมินที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับ จำนวนและชนิดของเกณฑ์ประเมิน กระบวนการในการประเมิน หรือแม้แต่บุคลิกภาพส่วนตัวของผู้ประเมิน ดังนั้นต้องพิจารณาถึงปัจจัยเหล่านี้ในการเปรียบเทียบผลการประเมินของเครื่องมือแต่ละประเภท นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้เสนอแนะว่า การติดตามตรวจสอบพื้นที่อนุรักษ์ต้องได้รับความสนใจมากกว่ากว่านี้รวมทั้งระบบ การศึกษาด้านวิทยาศาสตร์สังคมโดยมุ่งเน้นที่เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมสังคม แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ผลการ ประเมินประสิทธิภาพของการจัดการยากที่จะเข้าถึงและไม่มีเผยแพร่กันอย่างแพร่หลายในสังคมของการ อนุรักษ์

นอกจากการใช้เครื่องมือประเมินประสิทธิภาพอื่นๆ ในการประเมินประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่ อนุรักษ์แล้ว ยังใช้ในการติดตามตรวจสอบกรอบการดำเนินงานของพันธกรณีระหว่างประเทศ Marinoa และ คณะ (๒๐๑๕) ได้ ติดตามตรวจสอบกรอบการดำเนินงานของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD) โดยใช้วิธีการประเมินประสิทธิภาพด้วยการใช้เครื่องมือ Monitoring and Evaluation of Protected Areas (MEVAP) ประเมินพื้นที่อนุรักษ์ในประเทศอิตาลี การใช้ MEVAP มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยในการจัดทำ รายงานการทบทวนข้อมูล (periodical review) ของพื้นที่อนุรักษ์และเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่อนุรักษ์ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ผลการศึกษา พบว่า ข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการประเมินโดยเครื่องมือ MEVAP และกระบวนการประเมินซึ่งเป็นจุดเด่นของ เครื่องมือนี้ ซึ่งยังใช้ประเมินขั้นต้นด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมอีกด้วย

๕.๓ การประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการพื้นที่ในพื้นที่ชุ่มน้ำ

การประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการพื้นที่ในพื้นที่ชุ่มน้ำของไทย ยังไม่มีการดำเนินการมาก่อน อย่างไรก็ตาม ได้มีความพยายามที่จะหาแนวทางการประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการพื้นที่ในพื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งเสนอโดยประเทศไทยและสาธารณรัฐเกาหลี เรียกว่า “เครื่องมือในการประเมินประสิทธิภาพการจัดการ พื้นที่ Ramsar Sites (Ramsar site Management Effectiveness Tracking Tool หรือ R-METT)” ในรายงาน สรุปผลการประชุมสมัชชาภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ สมัยที่ ๑๒ ข้อ ๔.๕ การประเมินประสิทธิภาพ การจัดการและการอนุรักษ์ Ramsar sites เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการ แรมซาร์ไซต์ ในการวางแผนแบบบูรณาการ การจัดการ และระบบการประเมิน เพื่อส่งเสริมให้เกิดการใช้ประโยชน์ อย่างชาญฉลาด สอดคล้องกับเป้าหมายของแผนกลยุทธ์อนุสัญญา ๒๐๑๖-๒๐๒๔ ได้พิจารณาและให้การรับรอง เครื่องมือในการประเมินประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่ Ramsar Sites (Ramsar site Management Effectiveness Tracking Tool หรือ R-METT) ซึ่งภาคีอนุสัญญาฯ สามารถนำไปประยุกต์ใช้หรือดำเนินการโดยความสมัครใจ รวมถึงพิจารณานำไปใช้ประกอบการจัดทำรายงานแห่งชาติรวมถึงการรายงานสถานภาพของพื้นที่ Ramsar sites ของประเทศต่อไป ซึ่งสาระสำคัญของเครื่องมือติดตามประสิทธิภาพการบริหารจัดการแรมซาร์ไซต์ (R-METT) สรุป ดังนี้

๑) การจำแนกพื้นที่ชุ่มน้ำ กระบวนการที่ภาคีอนุสัญญาใช้ในการจำแนกระบุพื้นที่ชุ่มน้ำในเขตแดนของตนเพื่อนำไปขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ และการพัฒนาการบริหารจัดการและการอนุรักษ์ “แรมซาร์ไซต์” ในระยะยาว เป็นหนึ่งในกระบวนการที่สำคัญที่สุดในการดำเนินงานตามอนุสัญญา จนถึงปี ๒๐๑๗ มีการขึ้นทะเบียนแรมซาร์ไซต์แล้วมากกว่า ๒,๓๙๓ แห่ง ซึ่งนับเป็นเครือข่ายการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่ใหญ่ที่สุดในโลก

๒) การคาดการณ์ล่วงหน้า เพื่อทำให้เกิดการใช้ประโยชน์พื้นที่แรมซาร์ไซต์อย่างชาญฉลาด ผู้จัดการพื้นที่แรมซาร์ไซต์จะต้องสามารถคาดการณ์ล่วงหน้าถึงประเด็นต่างๆ และสามารถดำเนินการตอบสนองได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ ผู้จัดการแรมซาร์ไซต์ควรทำการประเมินประสิทธิภาพของการบริหารจัดการแรมซาร์ไซต์และเรียนรู้ความสำเร็จและสิ่งที่ต้องปรับปรุง อนุสัญญาแรมซาร์รับทราบความสำคัญของการประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการที่ระบุใน Annex D ของข้อมติที่ IX.๑ ซึ่งนำเสนอดัชนีชี้วัดที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ทางนิเวศสำหรับการประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงานของอนุสัญญาแรมซาร์

๓) เครื่องมือติดตามประสิทธิภาพการบริหารจัดการ เครื่องมือประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการพื้นที่คุ้มครอง (PAME) มีอยู่มากมาย และหนึ่งในเครื่องมือที่นิยมใช้กันมาเป็นเวลานาน คือ เครื่องมือติดตามประสิทธิภาพการบริหารจัดการ (METT) ซึ่งถูกนำไปเผยแพร่โดย WWF และธนาคารโลกในปี ๒๐๐๓ ในปี ๒๐๐๕ และ ๒๐๐๘ มีการศึกษาพบว่า METT มีความเหมาะสมสำหรับการประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการแรมซาร์ไซต์

๔) การใช้เครื่องมือ PAME ในแรมซาร์ไซต์ ในเดือนมิถุนายน ๒๐๑๔ มีการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ ณ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย เพื่อติดตามการใช้เครื่องมือ PAME ในแรมซาร์ไซต์ การประชุมเชิงปฏิบัติการดังกล่าวจัดขึ้นโดยประเทศไทย ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลสาธารณรัฐเกาหลี เมืองจงนัม (สาธารณรัฐเกาหลี) และศูนย์แรมซาร์ภูมิภาคเอเชียตะวันออก (Ramsar Regional Center-East Asian: RRC-EA) ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยหน่วยงานกลางระดับชาติจากภูมิภาคแรมซาร์ หน่วยประสานงานกลาง STRP และพันธมิตรของอนุสัญญาแรมซาร์ ผู้เข้าร่วมประชุมรับทราบว่าภาคีอนุสัญญาจำนวนหนึ่งได้ดำเนินการใช้เครื่องมือ PAME อยู่แล้ว และแนะนำให้ภาคีอนุสัญญาอื่นๆ นำเครื่องมือ METT ที่ปรับให้เหมาะสมสำหรับแรมซาร์ไซต์ไปใช้ในพื้นที่แรมซาร์ไซต์ของตน

(๑) ชุดคำถามสำหรับหน่วยจัดการ เครื่องมือ METT มีการใช้งานในหลากหลายองค์กรขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของประเทศหรือภูมิภาค ประกอบด้วยชุดคำถามสำหรับหน่วยจัดการโดยไม่จำเป็นต้องใช้ข้อมูลศึกษาวิจัยเพิ่มเติม โดยปรกติแล้ว METT ควรตอบโดยกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการหรือผู้ที่สนใจสนใจในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำ

(๒) ข้อมูลการประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการ METT สำหรับแรมซาร์ไซต์ หรือ R-METT ประกอบด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้

- *Data Sheet ๑a: ข้อมูลทั่วไปของแรมซาร์ไซต์* เป็นการเก็บข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแรมซาร์ไซต์ เช่น ชื่อ ขนาด ที่ตั้ง

- *Data Sheet ๑b: การจำแนกระบุและอธิบายคุณค่าจากคำบรรยายลักษณะทางนิเวศและ Ramsar Information Sheet* เป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางนิเวศของแรมซาร์ไซต์ รวมทั้งการบริการของระบบนิเวศจากพื้นที่แรมซาร์ไซต์ และหลักเกณฑ์ที่ทำให้พื้นที่นั้นๆ ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแรมซาร์ไซต์

- *Data Sheet ๒: การเสนอเป็นพื้นที่สำคัญในระดับชาติและนานาชาติ* เป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการเสนอเป็นพื้นที่สำคัญในระดับนานาชาติ: ได้แก่ พื้นที่มรดกโลกของ UNESCO พื้นที่มรดกและชีวมณฑล (Biosphere Reserve) และแรมซาร์ไซต์ (Ramsar Site)

• *Data Sheet ๓: ภัยคุกคามต่อแรมซาร์ไซต์* เป็นการระบุภัยคุกคามที่สามารถเกิดขึ้นกับแรมซาร์ไซต์

• *Data Sheet ๔: แบบฟอร์มการประเมิน* เป็นตารางการประเมินที่ประกอบด้วยคำถาม ๓๓ ข้อ

• *Data Sheet ๕: แนวโน้มของลักษณะทางนิเวศของแรมซาร์ไซต์ (รวมทั้งการบริการของระบบนิเวศและประโยชน์ของชุมชน)^๕* เป็นการระบุข้อมูลเกี่ยวกับแนวโน้มของลักษณะทางนิเวศของแรมซาร์ไซต์ในระยะ ๕ ปีที่ผ่านมา รวมทั้งการบริการของระบบนิเวศที่แรมซาร์ไซต์มอบให้ และหลักเกณฑ์ที่ทำให้พื้นที่นั้นๆ ได้รับการแต่งตั้งเป็นแรมซาร์ไซต์

(๓) Data Sheet Data Sheet ๑ ถึง ๔ พัฒนามาจาก METT^๖ แต่ Data Sheet ๕ พัฒนามาจากการประเมินการอนุรักษ์ของ IUCN^๗ สำหรับพื้นที่มรดกโลก ซึ่ง Data Sheet ๑ ถึง ๔ จะมุ่งเน้นที่บริบท (Context) การวางแผน (Planning) ข้อมูล (Data) กระบวนการ (Process) และผลลัพธ์ (Outcome) ของกระบวนการของประสิทธิภาพการบริหารจัดการ Data Sheet มุ่งเน้นที่ผลผลิต

(๔) การประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ภาควิชาสัญญาแรมซาร์ได้รับการเชื้อเชิญให้ใช้ R-METT เพื่อทำการประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการของพื้นที่ชุ่มน้ำโดยความสมัครใจ หากยังไม่ได้นำ PAME มาใช้

๑) แนวทางการประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ Ramsar Site

อ้างอิงเอกสารการประชุมสมัชชาภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ สมัยที่ ๑๒ เมืองปุนตา เดล เอสเต, สาธารณรัฐบุรพาอูรุกวัย ระหว่างวันที่ ๑ – ๙ มิถุนายน ๒๕๕๘ ได้นำเสนอเครื่องมือติดตามประสิทธิภาพการบริหารจัดการแรมซาร์ไซต์ (R-METT) ประกอบด้วย *Data Sheet* ของ METT สำหรับแรมซาร์ไซต์ หรือ R-METT สำคัญของการประเมินในแต่ละ Data Sheet ประกอบด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้

Data Sheet ๑a: ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพื้นที่แรมซาร์ไซต์

- ชื่อ หน่วยงาน ที่อยู่สำหรับติดต่อ ของผู้รับผิดชอบการประเมิน METT
- วันที่ทำการประเมิน
- ชื่อของแรมซาร์ไซต์
- วันที่ขึ้นทะเบียนแรมซาร์ไซต์
- ลำดับของแรมซาร์ไซต์
- ที่ตั้งของแรมซาร์ไซต์ (จังหวัด หากเป็นไปได้ระบุพิกัดอ้างอิงในแผนที่)
- การเสนอเป็นพื้นที่สำคัญระดับนานาชาติอื่นๆ เช่น มรดกโลก (และระบุใน ส่วนที่ ๒

หากเกี่ยวข้อง):

- ผู้ถือครอง (ระบุที่เกี่ยวข้อง)
- หน่วยงานบริหารจัดการ
- จำนวนเจ้าหน้าที่
- งบประมาณประจำปี (US dollar) สำหรับแรมซาร์ไซต์ – ไม่รวมค่าจ้างเจ้าหน้าที่
- หลักเกณฑ์แรมซาร์ที่ทำให้พื้นที่นี้ได้ขึ้นทะเบียนเป็นแรมซาร์ไซต์
- วัตถุประสงค์ของการบริหารจัดการแรมซาร์ไซต์
- จำนวนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินประกอบด้วย: (ทำเครื่องหมายในกรอบสี่เหลี่ยม)
- กรณาระบุหากทำการประเมินร่วมกับโครงการอื่น ในนามองค์กร หรือองค์กรผู้บริจาค.

Data Sheet ๑b: การจำแนกระบุและอธิบายคุณค่าจากคำบรรยายลักษณะทางนิเวศ และ Ramsar Information Sheet

- PART A: หลักเกณฑ์แรมซาร์ – แสดงให้เห็นถึงหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการขึ้นทะเบียนพื้นที่
- PART B: คุณสมบัติสำคัญอื่นๆ – จากคำบรรยายลักษณะทางนิเวศ หรือจากความรู้ของผู้จัดการแรมซาร์ไซต์.

Data Sheet ๒: การเสนอเป็นพื้นที่สำคัญในระดับชาติและนานาชาติ

- พื้นที่คุ้มครองที่ได้รับการเสนอเป็นพื้นที่สำคัญอื่น ๆ ในระดับชาติที่อยู่ในขอบเขตของแรมซาร์ไซต์
- พื้นที่มรดกโลกของ UNESCO
- โครงการมนุษยและชีวมณฑลของ UNESCO
- การแต่งตั้งอื่นๆ (ได้แก่ มรดกแห่งอาเซียน, Natura ๒๐๐๐)

Data Sheet ๓: ภัยคุกคามต่อแรมซาร์ไซต์

ทำการประเมินระดับ สูง ปานกลาง ต่ำ และไม่มี ด้านปัจจัยต่อไปนี้

๑) การพัฒนาที่อยู่อาศัยและการค้าภายในพื้นที่แรมซาร์ไซต์

ภัยคุกคามจากการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์หรือการใช้ที่ดินที่ไม่ใช่เพื่อการเกษตรที่มีผลกระทบต่อแรมซาร์ไซต์อย่างชัดเจน

๒) เกษตรกรรมและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำภายในแรมซาร์ไซต์

ภัยคุกคามจากการทำการเกษตรและเลี้ยงปศุสัตว์ ซึ่งเป็นผลจากการขยายตัวและความหนาแน่นของการเกษตร รวมทั้ง การปลูกสร้างสวนป่า และการเพาะเลี้ยงในทะเลหรือน้ำจืด

๓) การผลิตพลังงานและการทำเหมืองแร่ในแรมซาร์ไซต์

ภัยคุกคามจากการผลิตที่ไม่ได้มาจากทรัพยากรชีวภาพ

๔) การขนส่งและการคมนาคมในแรมซาร์ไซต์

ภัยคุกคามที่เกิดจากการสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการคมนาคมหรือเส้นทางสัญจรที่ตัดผ่านพื้นที่แรมซาร์ไซต์ ที่ส่งผลกระทบต่อ การตายหรือรบกวนการเคลื่อนย้ายสัตว์ป่า

๕) การใช้และทำลายทรัพยากรชีวภาพในแรมซาร์ไซต์

ภัยคุกคามที่เกิดจากการล่า การเก็บหาหรือการใช้ทรัพยากร รวมทั้งผลกระทบต่อ การกระทำด้วยความตั้งใจหรือไม่ และการรบกวนและกักขังชนิดพันธุ์บางชนิด (ซึ่งรวมถึงการล่าและการฆ่าสัตว์)

๖) การบุกรุกและการรบกวนโดยมนุษย์ภายในแรมซาร์ไซต์

ภัยคุกคามจากกิจกรรมของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลง ทำลาย หรือรบกวนถิ่นอาศัยหรือชนิดพันธุ์ ในพื้นที่แรมซาร์ไซต์

๗) การเปลี่ยนแปลงระบบทางธรรมชาติ

ภัยคุกคามจากกิจกรรม ที่เปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติหรือถิ่นที่อยู่อาศัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ เช่น ไฟป่า เชื้อนพลังน้ำ

๗a การเปลี่ยนแปลงทางอุทกวิทยา

๗b การรุกรานและการแพร่กระจายของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น

ภัยคุกคามจากพืช สัตว์ เชื้อโรค/จุลินทรีย์ หรือสารพันธุกรรมในท้องถิ่นหรือต่างถิ่นที่ตั้งอยู่บนบกและในน้ำที่มีหรือคาดว่าจะมีผลกระทบต่อความหลากหลายทางชีวภาพ

๙) มลภาวะที่นำเข้ามาและถูกสร้างสร้างขึ้นภายในแรมซาร์ไซด์

ภัยคุกคามที่เกิดจากมลพิษต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อพื้นที่ที่แรมซาร์ไซด์ ทั้งที่เกิดจากพื้นที่เองหรือจากภายนอกพื้นที่ เช่น น้ำเสียจากบ้านเรือน การเกษตรกรรม ขยะมูลฝอย มลพิษทางอากาศหรือเสียง

๑๐) เหตุการณ์ทางธรณีวิทยา

เหตุการณ์ทางธรณีวิทยาอาจเป็นส่วนหนึ่งของการรบกวนระบบนิเวศหลายแห่ง ซึ่งสามารถจัดเป็นภัยคุกคามได้ หากชนิดพันธุ์หรือถิ่นที่อยู่อาศัยถูกทำลายหรือสูญเสียความสามารถในการฟื้นฟูดินหรืออยู่ในสภาวะที่เปราะบางต่อการรบกวน สมรรถนะการบริหารจัดการเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ อาจมีจำกัด เช่น ภูเขาไฟระเบิด แผ่นดินไหว ดินถล่ม เป็นต้น

๑๑) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสภาพอากาศที่แปรปรวนรุนแรง

ภัยคุกคามจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในระยะยาวซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับภาวะโลกร้อนหรือเหตุการณ์ทางสภาพภูมิอากาศที่รุนแรง เช่น ภัยแล้ง พายุ น้ำท่วม

๑๒) การคุกคามทางวัฒนธรรมและสังคม

ภัยคุกคามที่เกิดขึ้นต่อคุณค่าทางวัฒนธรรมและสังคม เช่น ภาพเขียนหน้าผา หรือสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่ตามสถานที่ต่างๆ

Data Sheet ๔: แบบฟอร์มการประเมิน ซึ่งแสดงเป็นตารางการประเมินที่ประกอบด้วยคำถาม ๓๓ ข้อทำการประมวลผลตามประเด็นต่างๆ ภายใต้อัฒกเกณฑ์ที่กำหนด

Data Sheet ๕: การวิเคราะห์แนวโน้มสถานภาพและคุณค่าของทรัพยากรในระยะที่ผ่านมา

ประเมินแนวโน้มคุณค่าในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาไม่น้อยกว่า ๕ ปี โดยลักษณะการประเมินแบ่งเป็น การประเมินคุณค่าและสถานะในปัจจุบัน และการประเมินแนวโน้มของคุณค่า

- การประเมินคุณค่าและสถานะในปัจจุบัน โดยเปรียบเทียบกับสถานภาพที่ดีที่สุดของคุณค่า เราสามารถ แบ่งออกเป็น ๕ ระดับ ได้แก่ คุณค่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดี หรือควรติดตามเป็นระยะ หรือ เผื่อระวัง หรือ อยู่ในสภาวะวิกฤต หรือการมีข้อมูลไม่เพียงพอต่อการประเมิน
- การประเมินแนวโน้มของคุณค่า เมื่อเปรียบเทียบกับสถานะ ๓ - ๕ ปีที่ผ่านมา แบ่งออกเป็น ๔ ระดับ ได้แก่ แนวโน้มดีขึ้น หรือ แนวโน้มของคุณค่าคงที่ หรือมีแนวโน้มที่กำลังเสื่อมลง หรือการมีข้อมูลไม่เพียงพอต่อการประเมินแนวโน้ม

๒) ตัวชี้วัดที่ใช้ในการประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ได้แก่ R-METT แบ่งการประเมินออกเป็น ๓ กลุ่มหลัก ได้แก่

(๑) การประเมินการคุกคามของแรมซาร์ไซด์

เป็นการประเมินการคุกคามที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา และ/หรือการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้แบบฟอร์ม ภัยคุกคามที่ทำลายคุณค่าพื้นที่ แบ่งออกเป็น ระดับสูง ระดับกลาง ระดับต่ำ หรือไม่มีความเกี่ยวข้องกับภัยคุกคามที่ทำลายคุณค่าพื้นที่

ภัยคุกคามระดับสูง หมายถึง ภัยคุกคามที่ส่งผลกระทบต่อแรมซาร์ไซด์

ภัยคุกคามระดับปานกลาง หมายถึง ภัยคุกคามที่ส่งผลกระทบต่อด้านลบต่อแรมซาร์ไซด์บางด้าน

ภัยคุกคามระดับต่ำ หมายถึง ภัยคุกคามที่อาจเกิดขึ้น แต่ไม่ส่งผลกระทบต่อแรมซาร์ไซด์มากนัก

ไม่มีภัยคุกคาม หมายถึง ไม่มีภัยคุกคามนั้นในแรมซาร์ไซด์

โดยประเด็นที่ใช้ในการประเมินการคุกคามแบ่งออกเป็น ๑๒ ประเด็น ดังต่อไปนี้

- การพัฒนาที่อยู่อาศัยและการค้า
- เกษตรกรรมและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
- การผลิตพลังงานและการทำเหมืองแร่
- การขนส่งและการคมนาคม
- การใช้และทำลายทรัพยากรชีวภาพ
- การบุกรุกและการรบกวนโดยมนุษย์
- การเปลี่ยนแปลงระบบทางธรรมชาติ
- การรุกรานและแพร่กระจายของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น
- มลภาวะที่นำเข้ามาและถูกสร้างขึ้น
- เหตุการณ์ทางธรณีวิทยา
- การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสภาพอากาศที่แปรปรวนรุนแรง
- การคุกคามทางวัฒนธรรมและสังคม

(๒) การประเมินการจัดการพื้นที่

เป็นการประเมินโดยใช้แบบฟอร์มที่มีการให้คะแนนเป็น ๔ ระดับ จาก ๐ ถึง ๓ คะแนน เพื่อให้ผู้ตอบสามารถเลือกตอบตามสถานการณ์ว่าจะยอมรับได้หรือไม่ โดย

๐ คะแนน หมายถึง งานที่เกี่ยวข้องไม่มีความก้าวหน้า

๑ คะแนน หมายถึง งานที่เกี่ยวข้องมีความก้าวหน้าบ้าง

๒ คะแนน หมายถึง งานที่เกี่ยวข้องมีความก้าวหน้าค่อนข้างดี สามารถปรับปรุงได้

๓ คะแนน หมายถึง งานที่เกี่ยวข้องมีความก้าวหน้าดีมาก

และมีคะแนนเพิ่มเติม ๑ คะแนนบางรายการการประเมิน โดยตัวชี้วัดสามารถแบ่งออกได้จำนวน ๕ กลุ่ม ดังแสดงในรูปที่ ๒-๗ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ ๑ ตัวชี้วัดที่เป็นบริบทของแรมซาร์ไซต์ (Context) ได้แก่ สถานภาพทางกฎหมายว่าแรมซาร์ไซต์ได้รับการประกาศอย่างเป็นทางการและมีผลผูกพันทางกฎหมายหรือไม่

กลุ่มที่ ๒ ตัวชี้วัดด้านการวางแผน (Planning)

- กฎระเบียบสำหรับแรมซาร์ไซต์
- วัตถุประสงค์ของแรมซาร์ไซต์
- การออกแบบแรมซาร์ไซต์
- แผนการบริหารจัดการ
- การวางแผนที่ดินสำหรับอนุรักษ์ที่อยู่อาศัย
- การวางแผนสำหรับการใช้ที่ดินและน้ำ
- การวางแผนที่ดินสำหรับอนุรักษ์ระบบนิเวศ
- ความร่วมมือกับชุมชนในพื้นที่

กลุ่มที่ ๓ ตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้ากระบวนการบริหารจัดการ (Input)

- การบังคับใช้กฎหมาย
- ทะเบียนทรัพยากร
- จำนวนเจ้าหน้าที่
- งบประมาณในปัจจุบัน
- ความมั่นคงของงบประมาณ
- เครื่องมือสำหรับการจัดการ
- การเก็บค่าธรรมเนียมเข้าชมหรือค่าปรับ

กลุ่มที่ ๔ ตัวชี้วัดด้านกระบวนการบริหารจัดการ (Process)

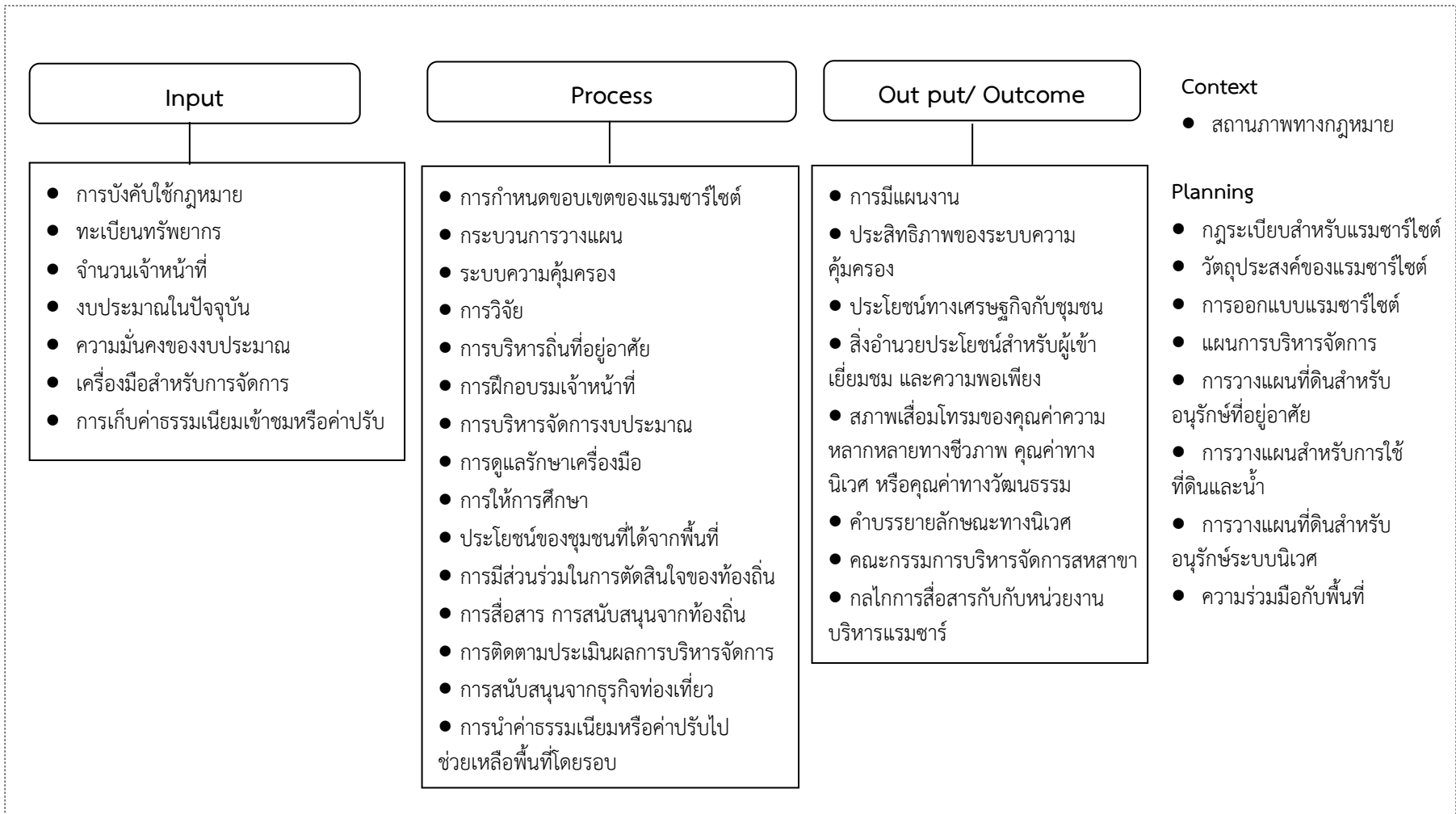
- การกำหนดขอบเขตของแรมซาร์ไซต์
- กระบวนการวางแผน
- ระบบความคุ้มครอง
- การมีการวิจัย
- การบริหารถิ่นที่อยู่อาศัย
- การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่
- การบริหารจัดการงบประมาณ
- การดูแลรักษาเครื่องมือ
- การให้การศึกษา
- ประโยชน์ของชุมชนที่ได้จากพื้นที่
- การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของท้องถิ่น
- การสื่อสาร
- การสนับสนุนจากท้องถิ่น
- การติดตามประเมินผลการบริหารจัดการ
- การสนับสนุนจากธุรกิจท่องเที่ยว
- การนำค่าธรรมเนียมหรือค่าปรับไปช่วยเหลือพื้นที่โดยรอบ

กลุ่มที่ ๕ ตัวชี้วัดด้านผลผลิต และผลลัพธ์ (Outcome)

- การมีแผนงาน
- ประสิทธิภาพของระบบความคุ้มครอง
- ประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับชุมชน
- สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้เข้าเยี่ยมชม และความพอเพียง
- สภาพเสื่อมโทรมของคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพ
- คุณค่าทางนิเวศ หรือคุณค่าทางวัฒนธรรม
- คำบรรยายลักษณะทางนิเวศ
- คณะกรรมการบริหารจัดการสหสาขา
- กลไกการสื่อสารกับกับหน่วยงานอื่นๆ

(๓) การประเมินแนวโน้มระบบนิเวศและประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ

เป็นการนำข้อมูลจากตัวชี้วัดเพื่อประเมินและวิเคราะห์แนวโน้ม โดยผลการประเมินสามารถแบ่งออกได้เป็น ๕ กลุ่ม คือ ดี ต้องได้รับการดูแล จำเป็นต้องได้รับการดูแลอย่างสูง อยู่ในภาวะวิกฤต หรือข้อมูลไม่เพียงพอสำหรับการประเมิน และส่วนของการวิเคราะห์แนวโน้มสามารถแบ่งออกได้เป็น ๔ กลุ่ม คือ มีแนวโน้มดีขึ้น คงที่ ปัญหาทวีความรุนแรงมากขึ้น หรือมีข้อมูลไม่เพียงพอในการประเมิน นำไปสู่การวางแผนและพัฒนากระบวนการต่อไป

รูปที่ ๒-๗ กลุ่มตัวชี้วัดกระบวนการในการบริหารจัดการ

๕.๔ การประเมินประสิทธิภาพการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำหรือพื้นที่คุ้มครองด้วย Marine Protected Area Management Effectiveness Assessment Tool หรือ MPA-MEAT

International Union for Conservation of Nature (IUCN) ซึ่งเป็นองค์กรด้านสิ่งแวดล้อมระดับโลกได้จัดทำแนวทางและข้อกำหนดพื้นที่คุ้มครองทางทะเล หรือ Marine Protected Area (MPA) ที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย เช่น การปกป้องสายพันธุ์พืชสัตว์ทะเลและถิ่นอาศัย การคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพทางทะเล การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดการความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้ใช้ทรัพยากร เป็นต้น เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวจำเป็นต้องมีการตั้งตัวชี้วัดที่วัดค่าได้ในเชิงของปัจจัยนำเข้าและผลผลิตที่ต้องการ IUCN จึงร่วมมือกับ World Wide Fund for Nature (WWF) จัดทำแนวทางการประเมินประสิทธิภาพพื้นที่คุ้มครองทางทะเลเพื่อการจัดการพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ โดยพิจารณาตัวชี้วัดที่ครอบคลุมทุกด้านในการบริหารจัดการพื้นที่ ซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัดทางด้านกายภาพ-ชีวภาพ ด้านเศรษฐกิจ-สังคม และด้านการปกครอง ซึ่งตัวชี้วัดดังกล่าวใช้วัดผลผลิตและผลลัพธ์ของการจัดการพื้นที่คุ้มครองทางทะเล นอกจากนี้การจัดการพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีการสะท้อนกลับของข้อมูลต่างๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อการพัฒนาการจัดการ ซึ่งกระบวนการบริหารจัดการต้องมีองค์ประกอบในการวางแผน การออกแบบ การนำลงสู่การปฏิบัติ การติดตามประเมินผล การสื่อสาร และการปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานะต่างๆ หลังจากที่ได้มีการระดมความคิด การจัดตั้งตัวชี้วัด การทดสอบและปรับปรุงตัวชี้วัดแล้ว จึงสามารถสรุปตัวชี้วัดที่เหมาะสมสำหรับการประเมินพื้นที่คุ้มครองทางทะเลได้ดัง **ตารางที่ ๒-๗** ในแต่ละพื้นที่สามารถเลือกตัวชี้วัดที่เหมาะสมกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งพื้นที่คุ้มครองในแต่ละพื้นที่ เมื่อผ่านกระบวนการวางแผน การประเมิน และการสื่อสารแล้ว สามารถปรับเปลี่ยนลดตัวชี้วัดเพื่อการพัฒนาการบริหารจัดการพื้นที่ในรอบการประเมินคราวต่อไปได้ ในส่วนของการประเมินนั้นสามารถใช้ผู้ประเมินภายในร่วมกับผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก

ตารางที่ ๒-๗ ตัวชี้วัดที่แนะนำในการประเมินพื้นที่คุ้มครองทางทะเล

ตัวชี้วัด	รายละเอียด
ด้านกายภาพ-ชีวภาพ ๑. ด้านการคงสภาพหรือปกป้องทรัพยากรชีวภาพ	๑A จำนวนประชากรของสายพันธุ์พืช/สัตว์เป้าหมายประจำพื้นที่ มีการฟื้นฟู/รักษาไว้ในปริมาณที่ต้องการให้คงไว้
	๑B มีการป้องกันการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศ รวมถึงการปกป้องโครงสร้างของระบบนิเวศนั้น
	๑C จำนวนประชากรของพันธุ์พืช/สัตว์เป้าหมายที่ได้รับการปกป้องจากการจับ/เก็บ และ/หรือสถานภาพในจุดที่สิ่งมีชีวิตนั้นๆถูกจัดให้อยู่ในสถานะอ่อนไหวต่อการคุกคาม
	๑D มีการป้องกัน/ป้อมปรามอย่างเข้มงวดในการจับ/เก็บทรัพยากรชีวภาพทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต
	๑E ปริมาณผลผลิตปริมาณพันธุ์พืช/สัตว์ที่จับ/เก็บได้ในบริเวณข้างเคียงพื้นที่คุ้มครอง
	๑F อัตราการทดแทนปริมาณของทรัพยากรในพื้นที่คุ้มครองมีอัตราการเพิ่มขึ้นหรือคงสภาพ
๒. ด้านการคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพ	๒A ระบบนิเวศพื้นที่ถิ่น สังคมพืช/สัตว์ ถิ่นอาศัย และสายพันธุ์สำคัญ ได้รับการรับรองและได้รับการคุ้มครองอย่างเพียงพอ
	๒B การดำเนินไปของระบบนิเวศได้รับการคุ้มครองให้มีความต่อเนื่อง
	๒C มีการคุ้มครองสายพันธุ์หายาก สายพันธุ์พื้นถิ่น หรือสายพันธุ์ประจำถิ่น
	๒D มีการคุ้มครองพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อสายพันธุ์พืช/สัตว์เป้าหมาย

ตัวชี้วัด	รายละเอียด
	๒E ภัยคุกคามและผลกระทบต่อสายพันธุ์พืช/สัตว์เป้าหมายลดลงหรือถูกกำจัดออกไปจากพื้นที่คุ้มครองและพื้นที่ข้างเคียง
	๒F ความเสี่ยงจากการรบกวนที่ไม่สามารถจัดการได้ หลุดออกไปจากพื้นที่คุ้มครอง
	๒G สายพันธุ์พืช/สัตว์ที่เป็นสายพันธุ์ต่างถิ่นหรือสายพันธุ์คุกคาม ได้ถูกกำจัดหรือมีการป้องกันการก่อตัวของสายพันธุ์ดังกล่าว
๓. การปกป้องสายพันธุ์เฉพาะที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง	๓A สายพันธุ์พืช/สัตว์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งมีปริมาณเพิ่มขึ้นหรือคงสภาพ
	๓B ถิ่นอาศัยหรือระบบนิเวศที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของสายพันธุ์สำคัญได้รับการฟื้นฟูหรือคงสภาพ
	๓C การคุกคามและผลกระทบจากมนุษย์ต่อสายพันธุ์เฉพาะถูกกำจัดหรือลดลงทั้งในและนอกพื้นที่ควบคุม
	๓D สายพันธุ์พืช/สัตว์ที่เป็นสายพันธุ์ต่างถิ่นหรือสายพันธุ์คุกคามที่มีผลต่อสายพันธุ์เฉพาะได้ถูกกำจัดออกไป หรือได้รับการป้องกันการก่อตัวของสายพันธุ์ต่างถิ่นดังกล่าว
๔. การคุ้มครองถิ่นอาศัย	๔A คุณภาพและปริมาณของถิ่นที่อยู่อาศัยได้รับการฟื้นฟูหรือคงสภาพ
	๔B มีการปกป้องกระบวนการทางนิเวศวิทยาที่สำคัญต่อการมีอยู่ของถิ่นอาศัย
	๔C การคุกคามและผลกระทบจากมนุษย์ต่อถิ่นที่อยู่อาศัยถูกกำจัดหรือลดลงทั้งในและนอกพื้นที่ควบคุม
	๔D สายพันธุ์พืช/สัตว์ที่เป็นสายพันธุ์ต่างถิ่นหรือสายพันธุ์คุกคามที่ส่งผลต่อถิ่นอาศัยได้ถูกกำจัดหรือป้องกัน ออกไปจากถิ่นอาศัย
๕. การฟื้นฟูสภาพพื้นที่	๕A แนวโน้มการการฟื้นฟูจำนวนของสายพันธุ์พื้นถิ่นให้อยู่ในระดับอ้างอิง (ระดับเมื่อเริ่มจัดตั้งพื้นที่แรมซาร์ไซต์)
	๕B แนวโน้มการฟื้นคืนของการทำงานของระบบนิเวศที่ถูกทำลาย
	๕C แนวโน้มการฟื้นคืนของปริมาณ และคุณภาพของถิ่นอาศัยของพืช/สัตว์สำคัญ
	๕D แนวโน้มของการจัดการภัยคุกคามต่อการฟื้นฟูสภาพพื้นที่
	๕E สายพันธุ์ต่างถิ่น หรือสายพันธุ์คุกคามที่ส่งผลต่อการฟื้นฟูสภาพพื้นที่ ถูกกำจัดหรือป้องกันไม่ให้ก่อตัวขึ้น
ด้านเศรษฐกิจ-สังคม	
๑. การเพิ่มขึ้นหรือคงสภาพของความมั่นคงทางด้านอาหาร	๑A ความต้องการสารอาหารของผู้ที่อยู่อาศัยตามชายฝั่งเพียงพอต่อความต้องการหรือมีเพิ่มขึ้น
	๑B ปริมาณ Seafood/อาหาร ที่จับเพื่อการบริโภคเพิ่มขึ้นหรือไม่
๒. การดำรงชีพ	๒A สภาวะทางเศรษฐศาสตร์หรือความกินดีอยู่ดีของผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ข้างเคียงเพิ่มขึ้นหรือคงสภาพ
	๒B อาชีพหลักและรายได้ของครัวเรือนมีความมั่นคงหรือเปลี่ยนแปลงสัมพันธ์กับการเพิ่ม-ลดของทรัพยากรชีวภาพ
	๒C การเข้าถึงตลาดและทุนของคนพื้นถิ่นเพิ่มขึ้น
	๒D ภาวะสุขภาพของผู้ที่อยู่อาศัยดีขึ้น
๓. ผลประโยชน์ของชุมชนดีขึ้นหรือคงสภาพ	๓A คุณค่าทางสุนทรียภาพเพิ่มขึ้นหรือคงสภาพ
	๓B คุณค่าการใช้ประโยชน์ทั่วไปเพิ่มขึ้นหรือคงสภาพ
	๓C คุณค่าในเชิงพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นหรือคงสภาพ
	๓D โอกาสในการพักผ่อนหย่อนใจเพิ่มขึ้นหรือคงสภาพ
	๓E คุณค่าทางวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นหรือคงสภาพ
	๓F คุณค่าของบริการทางนิเวศน์เพิ่มขึ้นหรือคงสภาพ
๔. การจัดสรรผลประโยชน์	๔A ผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินมีการกระจายอย่างเท่าเทียมของทุกชุมชนข้างเคียง

ตัวชี้วัด	รายละเอียด
จากพื้นที่คุ้มครอง	๔B ผลประโยชน์ที่ไม่เป็นตัวเงินมีการกระจายอย่างเท่าเทียมของทุกชุมชนข้างเคียง ๔C ความเท่าเทียมกันของโครงสร้างทางสังคมและระหว่างกลุ่มทางสังคมสูงขึ้นหรือพอใช้
๕. ความเข้ากันได้ระหว่างการจัดการและวัฒนธรรมพื้นถิ่น	๕A มีการหลีกเลี่ยงหรือลดผลเสียที่อาจเกิดขึ้นต่อวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ในระบบสังคม ๕B มีการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่คุ้มครองและพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม
๖. การส่งเสริมความตระหนักรู้และการเรียนรู้	๖A มีการส่งเสริมการสร้างความรู้ความเข้าใจและการเรียนรู้ ๖B มีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจของชุมชนต่อสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืน ๖C ระดับของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ของชุมชนเพิ่มขึ้น ๖D มีการต่อยอดความรู้ความเข้าใจของชุมชนทางด้านวิทยาศาสตร์ผ่านช่องทางการวิจัยและติดตามผล
ด้านการปกครอง ๑. โครงสร้างการบริหารงานและยุทธศาสตร์	๑A มีแผนการจัดการและมีการนำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ ๑B มีกฎระเบียบการใช้และเข้าถึงทรัพยากรอย่างชัดเจนและได้รับการยอมรับจากสังคม ๑C มีหน่วยงานจัดการพื้นที่ที่มีความสามารถในการตัดสินใจอย่างชัดเจน และมีประสิทธิภาพ ๑D มีทรัพยากรมนุษย์และงบประมาณที่เพียงพอ รวมถึงมีการใช้จ่ายที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ๑E มีระบบการปกครองและบริหารจัดการในระดับท้องถิ่นที่เป็นที่ยอมรับและได้รับการบรรจุไว้ในแผนการจัดการ ๑F มีการตรวจติดตาม ประเมิน และปรับแผนการบริหารจัดการอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง
๒. โครงสร้างทางกฎหมายที่มีประสิทธิภาพและยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ	๒A มีกฎระเบียบต่างๆรองรับอย่างชัดเจน ๒B การจัดการของพื้นที่สอดคล้องกับกฎระเบียบข้อบังคับทางกฎหมายอย่างสูงสุด ๒C กฎระเบียบระดับท้องถิ่นและระดับชาติมีการรวมสิทธิและหน้าที่ไว้อย่างมีประสิทธิภาพโดยมีการนำเครื่องมือทางกฎหมายระดับนานาชาติมาใช้ ๒D สิทธิและหน้าที่ของท้องถิ่น จังหวัด ชาติ และนานาชาติ มีความสอดคล้องกันอย่างสูงสุด ๒E การจัดการต่างๆสามารถนำลงสู่การบังคับใช้ได้จริง
๓. มีกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆอย่างมีประสิทธิภาพ	๓A มีระบบการจัดการแบบการมีส่วนร่วมที่มีผู้แทนชัดเจน มีความเท่าเทียม และมีประสิทธิภาพ ๓B มีการสร้างขีดความสามารถของผู้ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ ๓C มีการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนมีส่วนร่วม
๔. ผู้ใช้ทรัพยากรมีการปฏิบัติตามแผนการจัดการ	๔A มีการพัฒนาการตรวจตราและตรวจติดตามพื้นที่ ๔B การยอมรับและเต็มใจของประชาชนเพื่อการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนในพื้นที่เพิ่มขึ้น ๔C มีการส่งเสริมสมรรถนะและความสามารถของท้องถิ่นในการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ๔D ผู้ใช้ทรัพยากรมีส่วนร่วมในการตรวจตรา ติดตาม และมีส่วนร่วมในการบังคับใช้กฎระเบียบข้อบังคับต่างๆในพื้นที่ ๔E มีการบังคับใช้กฎระเบียบต่างๆในพื้นที่อย่างเพียงพอ หรือเข้มงวดขึ้น ๔F มีการเข้าถึงได้และมีความโปร่งใส ชัดเจนของแผนการจัดการ รวมถึงการสนับสนุนให้เกิดการยอมรับแผนนั้น
๕. การจัดการความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ทรัพยากร	๕A มีการจัดการและลดปัญหาความขัดแย้งของผู้ใช้ทรัพยากร ๑) ในและระหว่างแต่ละกลุ่มและ/หรือ ๒) ระหว่างกลุ่มผู้ใช้ทรัพยากรกับชุมชนท้องถิ่น หรือระหว่างชุมชนนอกพื้นที่

ในกระบวนการจัดตั้งและประเมินผล MPA นั้น ในแต่ละพื้นที่จะต้องทำการคัดเลือกตัวชี้วัด เก็บรวบรวมข้อมูล และประเมินผล โดย IUCN ได้แนะนำวิธีการเก็บข้อมูลในเชิงลึกโดยการลงสำรวจจำนวนประชากรพืช/สัตว์เป้าหมายและถิ่นอาศัยโดยตรง ในส่วนของตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจสังคมและการปกครองอาจใช้การสอบถามข้อมูลร่วมด้วย ในการศึกษา ผู้ศึกษาได้นำตัวชี้วัดทั้งหมดมาใช้ในการประเมินผลการบริหารจัดการพื้นที่แต่เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลาและงบประมาณ ผู้ศึกษาจึงได้ทำการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการท้องที่ รวมทั้งส่วนงานปกครองท้องถิ่นผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่มาร่วมให้ข้อมูลทั้งจากการสำรวจเก็บข้อมูลเบื้องต้น และจากการประชุมรับฟังความคิดเห็นในการนำเสนอผลการศึกษาระดับพื้นที่ โดยข้อมูลจากตัวชี้วัดทั้งหมดนี้ได้ถูกใช้เป็นข้อมูลสำหรับการประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการ โดยส่วนหนึ่งวิเคราะห์จากข้อมูลตัวชี้วัดโดยตรง และอีกส่วนหนึ่งได้นำเข้าผนวกกับการประเมินในรูปแบบ MPA MEAT

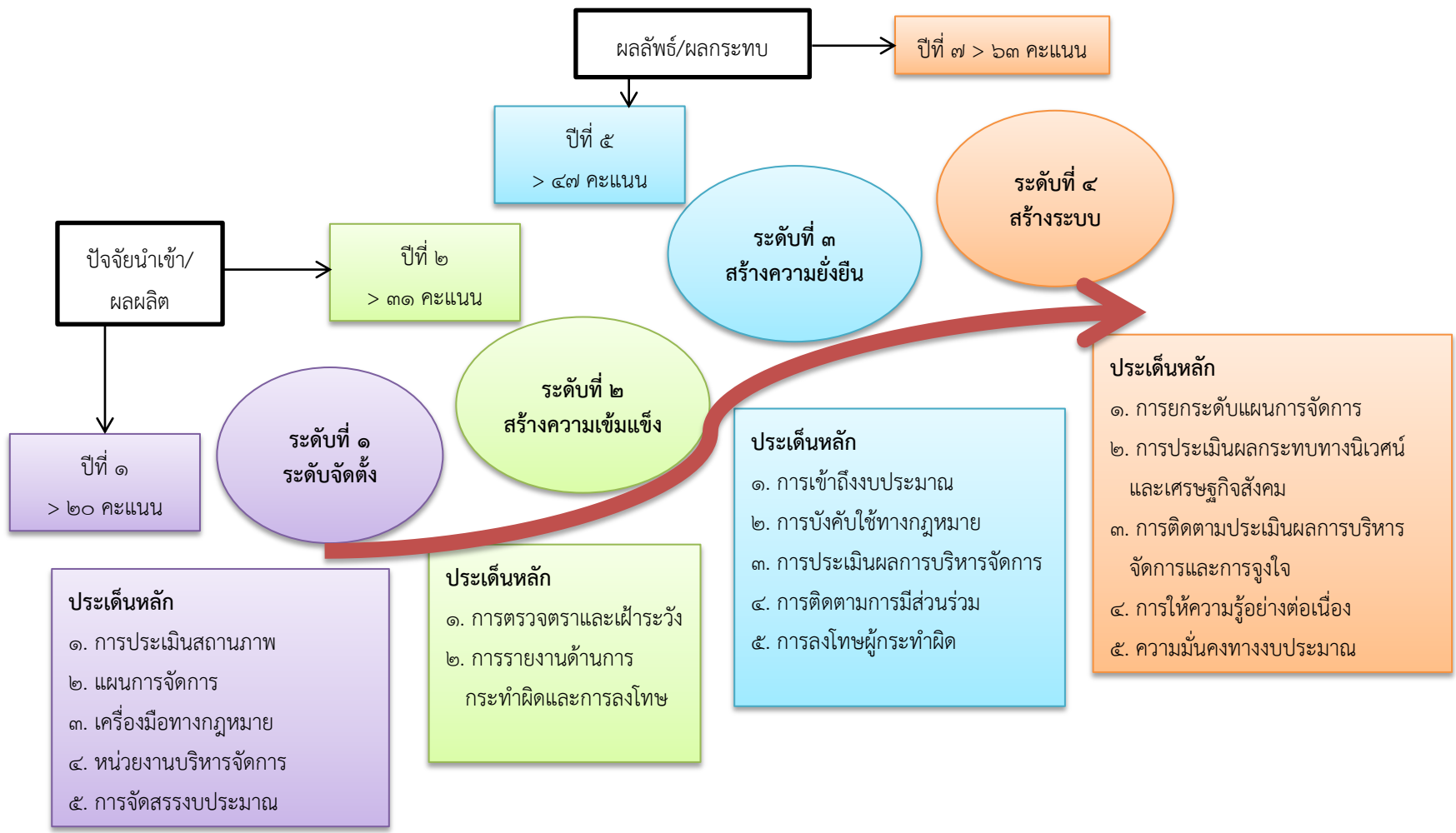
เครื่องมือเสริม MPA MEAT

MPA MEAT (Marine Protected Area Management Effectiveness Assessment Tool) ถูกพัฒนาขึ้นโดยความร่วมมือจากหลายๆ องค์กรร่วมกับภาคเอกชนในประเทศฟิลิปปินส์ ในการจัดตั้งและปกป้องพื้นที่คุ้มครองทางทะเล โดย MPA MEAT นี้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินประสิทธิภาพการบริหารจัดการพื้นที่คุ้มครองทางทะเล ในเชิงของการบังคับใช้กฎหมาย การนำแผนลงสู่การปฏิบัติ รวมถึงการดูแลและปรับปรุงพื้นที่

MPA MEAT ประกอบไปด้วย ๔๘ ตัวชี้วัด ที่ได้ปรับปรุงมาจากการให้คำแนะนำตามรูปแบบที่แนะนำจาก the Coastal Conservation and Education Foundation, Inc. (CCEF) และมีการให้น้ำหนักความสำคัญที่แตกต่างกันของตัวชี้วัด ตัวชี้วัดที่ให้ความสำคัญในระดับสูงจะมีคะแนนที่สูงกว่าตัวชี้วัดที่มีความสำคัญต่ำ โดยคะแนนในระดับความสำคัญสูงมีค่าคะแนนเท่ากับ ๓ ส่วนระดับความสำคัญปกติมีคะแนนเท่ากับ ๑ ในการจัดระดับพื้นที่นั้นจะต้องมีชี้วัดที่ให้ความสำคัญผ่านทุกตัวชี้วัด นอกจากคะแนนที่ได้ จำนวนปีในการจัดตั้งก็ถูกนำมาใช้ในการประเมินด้วย โดยระดับการบริหารจัดการพื้นที่คุ้มครองแบ่งออกเป็น ๔ ระดับตามรูปที่ ๒-๘ ได้แก่

๑) ระดับจัดตั้ง พื้นที่ที่ถูกจัดให้อยู่ในระดับที่ ๑ เป็นพื้นที่ที่ได้รับการจัดตั้งอย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องจัดตั้งมาแล้วไม่น้อยกว่า ๑ ปี ประกอบด้วยตัวชี้วัด ๑๗ ตัว คะแนนรวมในระดับนี้ต้องไม่น้อยกว่า ๒๐ คะแนน ตัวชี้วัดที่ต้องให้ความสำคัญ ๕ ตัว ได้แก่

- (๑) การสำรวจสถานภาพโดยกระบวนการมีส่วนร่วม
- (๒) มีการจัดทำแผนการบริหารจัดการพื้นที่
- (๓) มีเครื่องมือทางกฎหมายที่ได้รับการยอมรับ
- (๔) มีการจัดตั้งหน่วยงานบริหารจัดการที่ชัดเจน
- (๕) มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อการบริหารจัดการ

รูปที่ ๒-๘ การจัดระดับพื้นที่คุ้มครองทางทะเลตามแนวทาง MPA MEAT

๒) ระดับสร้างความเข้มแข็ง พื้นที่ที่ถูกจัดให้อยู่ในระดับที่ ๒ เป็นพื้นที่ที่มีการบริหารจัดการมีประสิทธิภาพและมีความเข้มแข็ง โดยต้องจัดตั้งมาแล้วไม่น้อยกว่า ๓ ปี ประกอบด้วยตัวชี้วัด ๙ ตัว คะแนนรวมในระดับนี้ต้องไม่น้อยกว่า ๑๑ คะแนน ตัวชี้วัดที่ต้องให้ความสำคัญ ๓ ตัว ประกอบด้วย

- (๑) มีการป้องกันและตรวจตราพื้นที่สม่ำเสมอ
- (๒) มีการรายงานการตรวจตราเฝ้าระวังกระทำที่ผิดกฎหมายอย่างต่อเนื่อง
- (๓) มีการรายงานการกระทำผิดและมีการลงโทษผู้กระทำผิด

๓) ระดับสร้างความยั่งยืน พื้นที่ที่ถูกจัดให้อยู่ในระดับที่ ๓ เป็นพื้นที่ที่มีการบริหารจัดการมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยต้องจัดตั้งมาแล้วไม่น้อยกว่า ๕ ปี ประกอบด้วยตัวชี้วัด ๑๑ ตัว คะแนนรวมในระดับนี้ต้องไม่น้อยกว่า ๑๖ คะแนนตัวชี้วัดที่ต้องให้ความสำคัญ ๕ ตัว ประกอบด้วย

- (๑) การเข้าถึงงบประมาณในช่วง ๒ ปีที่ติดต่อกัน
- (๒) การบังคับใช้กฎระเบียบต่างๆอย่างเต็มประสิทธิภาพในช่วง ๕ ปี ติดต่อกัน
- (๓) มีการติดตามการบริหารจัดการอย่างสม่ำเสมอ
- (๔) มีการติดตามการมีส่วนร่วมและการประเมินสภาพอย่างสม่ำเสมอ
- (๕) ต้องมีการดำเนินคดีและลงโทษผู้กระทำผิด

๔) ระดับสร้างระบบ พื้นที่ที่ถูกจัดให้อยู่ในระดับที่ ๔ เป็นพื้นที่ที่มีการบริหารจัดการมีประสิทธิภาพเป็นระบบและสามารถเป็นต้นแบบให้พื้นที่อื่นได้ โดยต้องจัดตั้งมาแล้วไม่น้อยกว่า ๗ ปี ประกอบด้วยตัวชี้วัด ๑๑ ตัว คะแนนรวมในระดับนี้ต้องไม่น้อยกว่า ๑๖ คะแนน ตัวชี้วัดที่ต้องให้ความสำคัญ ๕ ตัว ประกอบด้วย

- (๑) แผนการบริหารจัดการได้รับการบรรจุในแผนที่มีระดับสูงขึ้น
- (๒) มีการประเมินผลกระทบทางนิเวศวิทยาและเศรษฐกิจสังคม
- (๓) มีการติดตามผลการดำเนินงานและการประเมินระบบโดยเชื่อมโยงกับระบบผลตอบแทน
- (๔) มีการสื่อสารและทำให้ความรู้อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลามากกว่า ๗ ปี
- (๕) หน่วยงานดูแลพื้นที่สามารถดูแลตัวเองได้ในทางการเงินในระยะเวลา ๗ ปีที่ผ่านมา

ค่าคะแนนในแต่ละตัวชี้วัดดังกล่าวยังสามารถสะท้อนจุดแข็งจุดด้อยในการบริหารจัดการเพื่อสะท้อนให้เกิดการพัฒนาการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถแบ่งออกได้ ๙ ประเด็น ดังนี้

- (๑) แผนการบริหารจัดการ
- (๒) หน่วยงานบริหารจัดการ
- (๓) เครื่องมือทางกฎหมาย
- (๔) การมีส่วนร่วมของชุมชน
- (๕) ด้านการเงิน
- (๖) การสื่อสาร ให้ความรู้ความเข้าใจ และการศึกษา
- (๗) การบังคับใช้กฎหมาย
- (๘) การติดตามสถานภาพและประเมินผล
- (๙) การพัฒนาพื้นที่

ตัวชี้วัดรวมตามแนวทาง MPA MEAT ที่ปรับใช้กับพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศดังแสดงในตารางที่ ๒-๘

ตารางที่ ๒-๘ แนวทางการประเมินตามเครื่องมือ MPA MEAT

ระดับที่ ๑ - การจัดตั้งพื้นที่แรมชาร์ไชต์		
เกณฑ์/ตัวชี้วัด		คะแนน
๑.๑ พื้นที่แรมชาร์ไชต์ได้รับการจัดตั้งบนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วม		
๑.๑.๑	กรอบแนวคิดของการจัดตั้งแรมชาร์ไชต์ได้ถูกการอธิบายให้กับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง คำอธิบาย: กรอบแนวคิดของแรมชาร์ไชต์ได้ถูกอธิบาย โดยมุ่งเน้นถึงกรอบแนวคิดและประโยชน์ของแรมชาร์ไชต์ให้ผู้มีส่วนได้เสียได้เข้าใจหรือไม่	๐ หรือ ๑
๑.๑.๒	แรมชาร์ไชต์ได้รับการยอมรับและเห็นด้วยจากชุมชนและหน่วยงานปกครองระดับท้องถิ่น คำอธิบาย: การจัดตั้งแรมชาร์ไชต์ได้รับการยอมรับจากชุมชนและหน่วยงานปกครองระดับท้องถิ่นหรือไม่ ควรจัดให้มีการให้คำปรึกษาแก่ชุมชนในพื้นที่เพื่อการยอมรับ	๐ หรือ ๑
๑.๑.๓	มีการประเมินสภาพ คำอธิบาย: ผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมในการประเมินสภาพโดยใช้วิธีมาตรฐานหรือวิธีการที่ยอมรับได้ในการประเมิน การสำรวจเพื่อประเมินสภาพพื้นฐานประกอบการประเมินด้านชีวภาพ ภายภาพ และข้อมูลชุมชน	๐ หรือ ๓
๑.๒ การนำแผนการจัดการลงสู่การปฏิบัติ		
คำอธิบาย: แผนการจัดการได้รับการยอมรับและบังคับใช้โดยหน่วยงานจัดการพื้นที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง		
๑.๒.๑	มีการร่างแผนการจัดการ	๐ หรือ ๑
๑.๒.๒	แผนการจัดการได้รับการจัดเตรียมโดยมีกระบวนการให้คำปรึกษาและการมีส่วนร่วม	๐ หรือ ๑
๑.๒.๓	หน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานบริหารจัดการพื้นที่แรมชาร์ไชต์ได้รับการอธิบายผ่านกระบวนการสื่อสารและการให้ความรู้	๐ หรือ ๑
๑.๒.๔	แผนการจัดการได้รับการยอมรับ	๐ หรือ ๓
๑.๓ กฎระเบียบ		
คำอธิบาย: กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องได้รับการยอมรับและบังคับใช้โดยหน่วยงานจัดการพื้นที่ หน่วยงานท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง		
๑.๓.๑	มีการร่างเครื่องมือทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกาศพื้นที่แรมชาร์ไชต์และประกาศให้รับทราบ	๐ หรือ ๑
๑.๓.๒	ผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษาในเรื่องของเครื่องมือทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง	๐ หรือ ๑
๑.๓.๓	เครื่องมือทางกฎหมายได้รับการยอมรับ	๐ หรือ ๓
๑.๔ มีการจัดตั้งหน่วยงานจัดการพื้นที่และมีลงสู่การปฏิบัติ		
๑.๔.๑	มีการจัดหาและกำหนดหน่วยงานบริหารจัดการพื้นที่	๐ หรือ ๑
๑.๔.๒	มีการจัดตั้งหน่วยงานบริหารจัดการพื้นที่และมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ชัดเจน	๐ หรือ ๓
๑.๔.๓	มีการจัดสรรงบประมาณในการบริหารจัดการพื้นที่	๐ หรือ ๓
๑.๔.๔	หน่วยงานจัดการพื้นที่จัดหรือร่วมจัดกิจกรรมสื่อสารให้ข่าวสารและสร้างความรู้แก่ผู้มีส่วนได้เสีย (ในรูปแบบแผนงาน บอร์ดประชาสัมพันธ์ ฯลฯ)	๐ หรือ ๑
๑.๔.๕	มีการกำหนดขอบเขตพื้นที่ชัดเจนเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไป	๐ หรือ ๑
๑.๔.๖	มีการตั้งผู้ดูแลบังคับใช้กฎระเบียบ	๐ หรือ ๑
๑.๔.๗	หน่วยงานจัดการพื้นที่จัดให้มีกิจกรรมการตรวจติดตามสถานภาพทางชีวภาพและภายภาพ	๐ หรือ ๑
คะแนนรวม ระดับที่ ๑ (คะแนนอย่างน้อย ๒๐ คะแนน)		๒๗

ระดับที่ ๒ - การจัดการพื้นที่แรมซาร์ไซต์ที่มีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ		
เกณฑ์/ตัวชี้วัด		คะแนน
๒.๑ การจัดการพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ		
๒.๑.๑	มีระเบียบและแผนการดำเนินการอย่างเคร่งครัดชัดเจน	๐ หรือ ๑
๒.๑.๒	เจ้าหน้าที่ที่บังคับใช้กฎระเบียบได้รับการฝึกอบรม คำอธิบาย: เจ้าหน้าที่ที่ได้รับการฝึกอบรมในด้านแนวทาง วิธีการบังคับใช้กฎหมาย การใช้ GPS ด้านความปลอดภัย ฯลฯ	๐ หรือ ๑
๒.๑.๓	มีการป้องกันและตรวจตราพื้นที่เป็นประจำและต่อเนื่อง	๐ หรือ ๓
๒.๑.๔	มีการรายงานการตรวจตราเฝ้าระวังกระทำที่ผิดกฎหมายอย่างต่อเนื่อง (แม้จะไม่มีการทำผิดกฎหมาย)	๐ หรือ ๓
๒.๑.๕	มีการรายงานการกระทำผิด และมีการลงโทษ	๐ หรือ ๓
๒.๑.๖	มีการเข้าถึงงบประมาณและมีการใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่า	๐ หรือ ๑
๒.๑.๗	มีการซ่อมบำรุงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ	๐ หรือ ๑
๒.๑.๘	มีการสื่อสารให้ความรู้สู่สาธารณะอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความตระหนักและการปฏิบัติตามข้อกำหนดต่างๆ	๐ หรือ ๑
๒.๑.๙	ในระยะเวลา ๓ ปี ที่ผ่านมา มีการติดตามสถานภาพทางชีวภาพและกายภาพอย่างต่อเนื่องโดยกระบวนการมีส่วนร่วม	๐ หรือ ๑
คะแนนรวม ระดับที่ ๒ (คะแนนอย่างน้อย ๑๑ คะแนน)		๑๕

ระดับที่ ๓ - การจัดการพื้นที่แรมซาร์ไซต์ที่มีความยั่งยืน		
เกณฑ์/ตัวชี้วัด		คะแนน
๓.๑ การจัดการพื้นที่แรมซาร์ไซต์ที่มีความเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพเป็นเวลาอย่างน้อย ๕ ปี		
๓.๑.๑	แผนการจัดการพื้นที่ได้รับการทบทวนและการปรับปรุง ให้สอดคล้องกับความต้องการหรือเหตุการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้น	๐ หรือ ๑
๓.๑.๒	มีการเข้าถึงงบประมาณในช่วง ๒ ปี ที่ผ่านมา	๐ หรือ ๓
๓.๑.๓	หน่วยงานบริหารจัดการพื้นที่สามารถให้คำปรึกษาในกิจกรรมการจัดการพื้นที่และสามารถเข้าถึงการสนับสนุนทางเทคนิคเมื่อต้องการ คำอธิบาย: หน่วยงานบริหารจัดการพื้นที่มีการทำงานในพื้นที่อย่างเต็มรูปแบบ และมีความสามารถในการจัดหาและเข้าถึงการสนับสนุนทางเทคนิคเพื่อปรับปรุงสถานภาพและการจัดการพื้นที่ได้	๐ หรือ ๑
๓.๑.๔	ในระยะ ๕ ปีที่ผ่านมา มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด คำอธิบาย: แผนการบังคับใช้พื้นที่ได้รับการนำสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง กิจกรรมการตรวจตรา รายงานการกระทำผิดและการทำความเข้าใจ และการลงโทษผู้กระทำผิดได้รับการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในระยะเวลา ๕ ปี ที่ผ่านมา	๐ หรือ ๓
๓.๑.๕	มีการส่งเสริมการสื่อสาร สร้างความรู้ ความเข้าใจ (ไม่ว่าจะเป็นการจัดกิจกรรม การทำแผ่นพับ ฯลฯ)	๐ หรือ ๑
๓.๑.๖	มีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานบริหารจัดการพื้นที่เป็นระยะๆ และมีรายงานการติดตาม คำอธิบาย: ควรมีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานบริหารจัดการพื้นที่เป็นระยะๆ และมีรายงานการติดตามอย่างน้อยทุก ๒ ปี	๐ หรือ ๓
๓.๑.๗	มีการติดตามการสำรวจสถานภาพโดยกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นระยะ คำอธิบาย: ควรจัดให้มีการสำรวจสถานภาพทางชีวภาพและกายภาพอย่างน้อยทุก ๓-๕ ปี และมีเอกสารรายงานข้อมูลเพื่อการทบทวนและปรับปรุง	๐ หรือ ๓
๓.๑.๘	มีการติดตามสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมเป็นระยะ คำอธิบาย: มีการติดตามอย่างน้อยปีละครั้ง ควรมีการติดตามสถานภาพเพื่อการทบทวนปรับปรุง	๐ หรือ ๑

ระดับที่ ๓ - การจัดการพื้นที่แรมซาร์ไซต์ที่มีความยั่งยืน		
เกณฑ์/ตัวชี้วัด		คะแนน
	แผนและยุทธศาสตร์การบริหารจัดการ (ตัวอย่างข้อมูลได้แก่ รายได้ ความเป็นอยู่ ประชากร การใช้ทรัพยากร เป็นต้น)	
๓.๑.๙	มีการจัดทำยุทธศาสตร์การหารายได้	๐ หรือ ๑
๓.๑.๑๐	มีการดำเนินคดีและการลงโทษผู้กระทำความผิด	๐ หรือ ๓
๓.๑.๑๑	มีการรับฟังความเห็นจากชุมชนหรือผู้มีส่วนได้เสีย ต่อการบริหารจัดการพื้นที่	๐ หรือ ๑
คะแนนรวม ระดับที่ ๓ (คะแนนอย่างน้อย ๑๖ คะแนน)		๒๑

ระดับที่ ๔ - การจัดการพื้นที่แรมซาร์ไซต์อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ เป็นเวลาอย่างน้อย ๗ ปี		
เกณฑ์/ตัวชี้วัด		คะแนน
๔.๑ การจัดการพื้นที่แรมซาร์ไซต์อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ เป็นเวลาอย่างน้อย ๗ ปี		
๔.๑.๑	มีการให้การสนับสนุนทางการเงินจากหน่วยงานปกครองท้องถิ่น คำอธิบาย: มีการสนับสนุนอย่างเป็นระบบเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการบังคับใช้กฎหมายและการให้ความร่วมมือในด้านต่างๆ	๐ หรือ ๑
๔.๑.๒	แผนการบริหารจัดการพื้นที่แรมซาร์ไซต์ได้ถูกบรรจุในแผนการจัดการในระดับที่สูงขึ้น คำอธิบาย: แผนการบริหารจัดการพื้นที่แรมซาร์ไซต์ได้ถูกบรรจุในแผนการจัดการในระดับที่สูงขึ้น อาทิ แผนระยะยาวของหน่วยงานท้องถิ่นหรือภูมิภาค	๐ หรือ ๓
๔.๑.๓	หน่วยงานจัดการพื้นที่แรมซาร์ไซต์สามารถจัดหาการสนับสนุนทางการเงินจากแหล่งภายนอก	๐ หรือ ๑
๔.๑.๔	มีความชัดเจนในด้านความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่น ระดับภูมิภาค และระดับชาติ ในด้านกฎระเบียบต่างๆ	๐ หรือ ๑
๔.๑.๕	มีการประเมินผลกระทบทางด้านนิเวศวิทยาและด้านเศรษฐกิจ-สังคม คำอธิบาย: มีการประเมินสถานภาพของทรัพยากรต่างๆ รวมถึงแนวโน้มในระยะยาว ร่วมกับการประเมินผลประโยชน์ที่ผู้มีส่วนได้เสียจะได้รับ โดยการประเมินควรทำในแง่ของวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งพื้นที่โดยรวม	๐ หรือ ๓
๔.๑.๖	การติดตามผลการดำเนินงานและการประเมินระบบโดยเชื่อมโยงกับระบบผลตอบแทน คำอธิบาย: มีการให้การยอมรับและรางวัลสำหรับสมาชิกของระบบการจัดการที่โดดเด่นรวมถึงผู้บังคับใช้กฎหมาย โดยอาจตอบแทนให้ในรูปแบบของเงินทุน ประกาศเกียรติคุณ หรือการส่งเสริมอาชีพ	๐ หรือ ๓
๔.๑.๗	มีการสื่อสารและการให้ความรู้อย่างต่อเนื่องในระยะเวลา ๗ ปี	๐ หรือ ๓
๔.๑.๘	หน่วยงานจัดการพื้นที่แรมซาร์ไซต์สามารถตัดสินใจได้ในบางกรณี	๐ หรือ ๑
๔.๑.๙	มียุทธศาสตร์การขยายความคุ้มครองและการสร้างโปรแกรมการเสริมสร้างทรัพยากร คำอธิบาย: มีการขยายพื้นที่คุ้มครองเพิ่ม มีระดับการอนุรักษ์ที่สูงขึ้นและมีกิจกรรมการเสริมสร้างทรัพยากรที่นำผลสู่การปฏิบัติ	๐ หรือ ๑
๔.๑.๑๐	มีการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการสนับสนุนหน่วยงานดูแลพื้นที่และกิจกรรมการอนุรักษ์ อาทิ อาคารศูนย์ต้อนรับนักท่องเที่ยว ศูนย์ให้ความรู้ หอดูนก/ส่องสัตว์ อาคารเฝ้าระวัง	๐ หรือ ๑
๔.๑.๑๑	ในระยะ ๗ ปีที่ผ่านมา หน่วยงานดูแลพื้นที่สามารถดูแลตัวเองได้ในทางการเงิน	๐ หรือ ๓
คะแนนรวม ระดับที่ ๔ (คะแนนอย่างน้อย ๑๖ คะแนน)		๒๑